

שנה שניה.

הדור

יוצא אחת בשבוע

על ידי דוד פרישמאנז.

תכני:

- [א] הרור.
[ב] ספרותנו העתית בשנת 1903***
[ג] האמת נ. ה.
[ד] מכתבים מרוסיה. א. מנחם א. ב.
[ה] בשעה זה חרישות, שיר יעקב כהן.
[ו] בקרת: סוקרטוס ה. פ.
[ז] מכתבים מגרמניה. א. בורגני.
[ח] מן הצר. וברונות ורשמים. הלל צייטלין.
[ט] על דא ודאי קא בכינא. ד"ר ל.
קצנעלסאָן.
[י] לאור בקר, ציור. אברהם שפיצער.
[יא] פיליטון: א) חיים זעליג לאחר ששים שנה.
עוקץ.
ב) ארוכות וקצרות. אפרתי.

מחיר "הרור" ברוסיה:

לשנה 8 רובל, לחצי שנה 4 ר', לרבע שנה 2 ר',
לחדש 75 ק'.

מחיר "הרור" בחו"ל:

באשכנז: לשנה 17,50 מרק, לחצי שנה 8,75 מרק,
לרבע שנה 4,50 מרק.

באוסטריה: לשנה 20 קר', לחצי שנה 10 קר',
לרבע שנה 5 קר'.

בצרפת: לשנה 21 פֶּרֶ, לחצי שנה 10½ פֶּרֶ, לרבע
שנה 5½ פֶּרֶ.

באנגליה: לשנה 17,50 שילינג, לחצי שנה 8,75
שילינג, לרבע שנה 4,50 שילינג.

החותמים ברוסיה ובשאר ארצות (חוץ מאשכנז ואוסטריה)
יפנו בחתימתם ובהזמנותיהם לחברת. תושייה עפ"י הכתבת:

Издательство „ТУШИЯ“, Варшава.

Verlag „Tuschijah“, Warschau.

החותמים באשכנז ואוסטריה יפנו אל מר י. פֶּיֶשֶׁר בקרקווי
J. Fischer, Buchdruckerei, Krakau, Grodgsse 62.

מחיר כל חוברת: 20 קאפ' 40 העל'.

בעד חילוף הארריסה: 40 העל' 20 קאפ'.

מחיר מודעות: בעד כל שורה קטנה פטיט: 20 העל' 10 קאפ'.

בעניני הירדקציה לפנות ע"פ האדריסה:

Д. Фришману, Варшава, Кармелицкая 27,

D. Frischmann, Warschau, Karmelicka 27.

ודמדומי דמיונות, הכל, להבדיל, כמו שאנו מוצאים גם אצל הכשרון האמתי. לציונים טובים זכו מאמרים ודברי ספרות, אשר גם הסל בבית רידקטור הגון יבוש להלין אוהם בין קירותיו יותר מלילה אחר. והאנשים אשר עמדו בראש ויהיו למנהיגים — מוטב כי לא נדבר בזה כלל. החנופה והצביעות והכלל של „שמור לי ואשמור לך“ מושלים בזרוע נטויה, ומטשטשים בהם עתה לא עוד בידים נסות כי אם בנעלי-יה, לא עוד בסגנון יידידי הסופר החכם השלם והמובחק, הפיליטוף האלהי, — חלילה, את הדבר הזה הן עשו „הזקנים“ — כי אם בסגנון רצוי וקל ונוח לאזן, בסגנון של „מר פלוני“ או „החבר הנכבד“ X; ואולם מצב הדברים בעיקרו רע שבעתים מאשר היה אפילו לפני שנות הששים של המאה שחלפה.

בעת אשר כזאת בא „הדור“ עם קבוצת סיפורים קטנה — לא אומר „טובי הסופרים“, אחרי שגם המלים האלה כבר היו לנועל נפש טרוב שמוש רע ששמשו בהן — אולי יצליחו מעט או הרבה לטהר את הרוח. באופן זה ברור הדבר מראש כי „הדור“ לא ירקום על דגלו, דברי שלום ואמתי ולא „האמת והשלום אהבו“. שלום ואמת ביחד — דבר זה הוא תפל, דבר זה הוא מעין שני הפכים בנושא אחד. הגעו בעצמכם, כמה מן האמת אוכל להניד למר פלוני ולהחבר הנכבד X. ולסופר פלוני ולעסקן פלוני ולמנהיג פלוני בשעה שאשתדל להחזיק גם בשלום; וכן: כמה מן השלום יהיה ביני ובין אותו פלוני בשעה שאשתדל להניד לו את האמת על פניו. ואמת, אמת מרה, לנו להניד עתה הרבה מאד! ולכן טוב לי כי אניר מראש, ש„הדור“ פניו למלחמה. מי למלחמה — אלי; מי שאמת על לשונו וניצוץ אל בלבו והניזון בטוחו — אלי. „הדור“ יהיה מעין אותם מכה“ע שקוראים להם „אופוויציונאליים“.

„הדור“ בעיקרו לא ישנה את תכונתו שנתנה לו בראשית יצירתו, ורק בפרטים אחדים יכואו שנויים: בראשו ורובו יהיה „הדור“ מ״ע ספרותי. באופן זה חושב בעל „הדור“ לחוכה לו להשמיט ממ״ע

שלו את פרק הפוליטיקה, אחרי שפרק כזה ראוי יותר למכה"ע היומיים, ורק לפרקים, כשיהא מאורע חשוב אשר יש ממנו תוצאות עיקריות, אז יביא "הדור" גם השקפה פוליטית על הנעשה, אחרי שמאורע כזה כשהוא לעצמו נעשה ספרותי ממילא. גם את הפובליציסטיקה המושכעת, את המאמר לשם מאמר, חושב בעל "הדור" לו לחובה להשמיט, שלא יהא עוד זקוק בהכרח להביא בכל חוברת והוברת איזה מאמר בראש משום יציאת ידי חובה, אחרי שדבר זה גורם להביא לפעמים איזה סבל לא נחוץ, ורק כשיהא דבר נחוץ וחשוב, הנותן מקום לסופר בעל דעה ובעל כשרון להשמיע איזו דעה או איזו מלה חדשה, אז יביא "הדור" את מאמרו גם בנוגע לשאלות היום והזמן, אחרי ששאלה חשובה כזו כשהיא לעצמה נעשית ספרותית ממילא. כמו כן ישמיט "הדור" את פרק "המאורעות והמעשים" שגם הם ראויים יותר למכה"ע היומיים, ורק באותה מדה שאותם המאורעות והמעשים יהיו מתאימים לרוחו של "הדור" יהיו מעין אותם הנותנים חומר לסופר לדבר בהם איזו דברים חשובים, אז יבואו ויפקרו גם הם. לעמת אלה חושב "הדור" לעבר את שדה הכקורת במדה שלא היתה עוד נהוגה כלל; "הדור" ישתדל שלא תצא גם חוברת אחת בלי מאמר בקורת.

ומשום שבעיקרו יהיה "הדור" מ"ע ספרותי, לבן ראה המו"ל לחובה לעצמו לשנות גם את צורתו החיצונית ולתת אותו בצורת ספרים, ספר אחד לכל שבוע.

ככה יהיה "הדור" וככה יבוא אל קוראיו.

העורך.

ספרותנו העתית בשנת 1903

התנועה היתה גדולה ורבה: מכתבי-עתים חדשים, עורכים חדשים, כחות חדשים. השאון היה חזק וכביר: צפרים חדשות, ננינות חדשות, שאיפות חדשות. והקהל שומע ורואה ומתלהב. על חותם אחד שבעה מכתבי-עתים. הנה מאספים. הנה ירחונים, הנה שבועונים, הנה יומיים! רוצה אתה אינפורמציות מן המקור הראשון? הנה המקור הראשון! רוצה אתה זרנונית! לא חלילה בשבילך, אלא בשביל חותנתך או בשביל אמך וקנתך? הנה זרנונית! אפשר רוצה אתה אמת? הנה מוצא אתה בחנותנו גם סחורה זו! הנה אמת. הנה טעם טוב, הנה המלה האחרונה! המכונה הגדולה מקשקשת, הנלגלים רועשים, הקולות עולים עד לב השמים. והקהל העברי עומד ורואה ושומע ונפשו מלאה גיל: היינו ככל עם! — אשרי נפש הרגישה כל אלה . . .

אבל אם נקרב מעט לנשת ואם נביט אל הדברים מקרוב, או יש כי תערב מעט שמחתנו הגדולה הזאת ותרד מעלות אחדות אחרנית. השלל אשר אמרנו כי הבאנו אותו, יסס בין אצבעותינו. המכונה הגדולה והרועשת היא — מי יודע את העומדים מאחרי נלגליה ומניעים אותה? מי יודע מה הפרי אשר היא מוציאה בעבורתה?

ראשית דבר קרה לרידקטוריות שלנו מה שקרה לרבנות זה כבר: הרידקטוריות היתה אצל מכתבי-העתים החדשים כפולה גם היא, ולכל אורגן ואורגן מן החדשים הם שני רידקטורים: רידקטור מטעם ורידקטור שלא מטעם. ממש מה שנראה אצל מחויקי בתי מרוח: את הפטנט לוקחים ע"ש נכרי והיהודי נוהג בהם. ואולם את אשר פעלה השניות הזאת על מהלך מכתבי העתים החדשים והתפתחותם — את זאת יבין מאליו כל קורא הוגה. אמת היא, גם כחות ספרותיים רבים ונאמנים נקראו לעזרה, והם שחדו מכשירוניתיהם בעד מכתבי העתים ההם אם מעט ואם הרבה; ואולם המאמר הטוב האחד או הספור הטוב האחד או הפיליטון הטוב האחד לכשעצמו אינו עושה עוד את האורגן לטוב. פרטים אחדים היו טובים, ואולם בכלל נקלחה הספרות העתית בשנה האחרונה כאשר לא היתה עוד זה שנים רבות. רכזת הדרישה בעתונות שלנו על ההצעה היא שנרמה כי יהיה הסופר ה"יחסי" ולא האורגן. בהיות מכתב העתי תלוי בסופר, היה סופר זה נוהג קלות ראש בחובתו וכותב מבלי שיתחשב עם הקהל וצרכיו. וגם הסופרים

שרגילים היינו לשמוע מפייהם דברים של טעם, נתקלקלו גם הם על ידי הקבלנות שקבלו על עצמם להספיק חומר ידוע בזמן ידוע, וירשו לעצמם לבוא לפני הקוראים בדברים של מה בכך. בכלל היתה, על ידי הרחבת הספרות העתית, הרוחה לאי-הכשרון, כי נדחקה אליה תרבות נערים, שאלמלא זאת לא היתה נתונה להם דריסת רגל בספרותנו. מכסת הכשרון שהיתה לנו באוצרנו לא הרויחה מאומה על יז"י הוספת מכתבי העתים החדשים.

מה הביאה לנו הפובליציסטיקה שלנו?

השנה החולפת היתה רבת מקרים נכבדים, אשר כמוהם לא היו זה עת רבה. שאלות רבות עמדו על הפרק, ואולם גם אחת מהן לא הובררה די צרכה. הערכוביה בספרותנו העתית גדלה ותגיע עד לזו שהיתה בספרותנו בראשית שנות השמונים למאה שעברה. הרבה מאמרים, וברובם ראשיים, נכתבו לא לשם הענין, כי אם מתיך אותה הנטייה לפלפול הקשורה בנו בכל שס"ה נידינו ובכל רמ"ח אברינו. אם פלפול כחוב באותיות רש"י ואם פלפול כתוב בסימני שאלה וקריאה ובלשון בני אדם וביתר כל החיצוניות היפה הנהוגה — הצרה אחת היא, המאמר היה עור הפעם לעיקר, והענין לטפל. והכל נעשה בחפז, כי כל אחד ואחד מן האורגנים אשר לנו התאמץ להעביר את אחיו בסנסציות. החלה הפוליטיקה בדבר אחד העם — זנא רדוי — ויתנפלו כלם על המציאה מכל צד ויהי רעש ומהומה ומבוכה. אבל דברים הראוים להשמע נאמרו אך מעט מאד, ורק המון מחאות היו תוצאות הריב, ועל ידי זה נתנה הרשות לכל כרתי ולכל פלתי להתפריץ גם הם אל תוך הספרות. הגיעו ימי הפרעות — והנה אם דמעות ואנחות בכל ימות השנה הן רשות, בשעת חירום כזו הרי הן חובה, וסופרי ישראל אנשים הם היודעים את חובתם — ויעשוהו, והנה סברות ודעות והצעות, ובין ההצעות הצעה אחת חרשה בדבר ה"יתומים" וזכוח חרש ופלפול חרש וערכוביה חרשה. בא הקונגרס הששי עם שאלת אוגנדה שלו — והנה הערכוביה עולה עד למרום קץ גם מצד המצדדים לאוגנדה וגם מצד המתנגדים לה, והסופרים כותבים מאמרים, אם כי לכאורה כל אחד מחויב להבין לכתחלה, כי מכיון שנסגר הקונגרס שוב כל המאמרים בנוגע לזה אינם מעלים ואינם מורידים. אחרי כן פריץ שטף מאמרים בדבר אספה אחת שהיתה — אספת הרבנים בקראקו — ואספה אחת שלא תהיה כלל — אספת הרבנים בנרודנא — שכפי הנראה רק ברו אותה סופרים אחדים מלבם. אחרי כן החל מכול של מאמרים בדבר ענין קלו פדיה בשפת עברית, אם ענין קלופדיה לחכמת ישראל ואם כללית, והסופרים, אם שהיו נוגעים בדבר ודנו בדבר כפי אותה הנגיעה, ואם שעמדו מרחוק ולא ידעו את הנעשה מאחורי הפרגוד ודנו בתמימות

יתירה, על פי רוב כתבו אלה שהיו נונעים בדבר, ואם ראינו להיכן הם ידענו מיר עם מי כבר התקשרו. אחרי כן באו מאמרים אחדים בדבר יסוד אוניברסיטה עברית, עוללות מן המאמרים אשר באו בשנים שלפני זו. אחרי כן באו מאמרים אחדים בדבר יק"א, זה השעיר המשתלח שלנו, ואולם הסופרים רפרפו גם הפעם רק על פני החומר מלמעלה ואל עצם הענין לא נגעו. עשו את ההקדמות ואת עצם החבור לא כתבו. ובסוף העלו גם שאלת האורניזציה על הפרק, ועל זה שאמר המכתב העתי האחד כי אין זה אורניזציה, אותו הרים השני על נס ויקרא: אדרבה, זאת, ורק זאת. היא אורניזציה, והקורא שומע ומשתאה ואינו יודע את אשר לפניו. זה היה בקירוב המאמר הראשי בספרותנו העתית בשנת 1903!

בחלק המדעי עניה היתה העתונות שלנו בשנה החולפת עד כדי לרחם. הד המחלוקת בדבר "ביבליאה ובבל", מאמרים אחדים בדבר חקי המורבי, כתבי יתדות אחדים, הצעה בדבר מהות היהדות שכבר היתה לורא בארצות המערב, תרגומים על דבר החינוך ועוד מאמרים אחדים בודדים שיש להם ערך מדעי באמת. — זאת היתה ספרותנו העתית של השנה האחרונה במקצוע המדעי.

וספרותנו היפה ?

עשירה היתה הספרות שלנו במקצוע היפה. הרבה שירים נדפסו בשנה האחרונה, ומהם מצטיינים אחדים באמת ביפים ובעזם (שירי ביאליק, שירי יעקב כהן ועוד שנים שלשה). ואולם מה שאנו רואים בפנות אחרות בהיים, אותה אנחנו רואים גם בזה: על יד הבריליאנטים הטהורים והמוהירים מזהירות ונוצצות גם האבנים המזויפות, אבנים ביהמיות, אבנים של-שארף, והן משבצות בד בבר כאבנים הטובות, והקהל משתמש גם בהן, ורק המבין והמכיר הוא היודע להבחין בין אלה לאלה. גם ספורים נדפסו במדה מרובה לפי הערך, ובמקצוע זה פנשנו את מענדלי מויס, פרץ, טריווש, ברדיטצבסקי, שמיינברג, בן-ציון, נאמברג, אש, וברגר. כשרונות חדשים כמעט שלא נוספו, זולתי ספטמנים אחדים שאפשר היה להניח כתבי יריהם בסל מבלי כל מוסר כליות. נסיון לעורר כשרונות מספרים עשה "הצפה" על ידי הקונקורס הספרותי שפתח בשנה זאת, והנסיון הזה הראה לדעת, עד כמה דלה היא ספרותנו בכשרונות חדשים, כי היו תוצאות הקונקורס רעות מאד, כאשר לא יכולנו לראות אותן כלל מראש. על פי הספורים שוכנו להכרה טובה בקונקורס הזה, ואשר אין כמוהם לרוע, יש לשער איך היו הספורים שלא זכו להכרה כלל! והבקרת בשנה האחרונה התעסקה רק במחברים הלועזים. על פי רוב השתמשו בצורת עסי או בצורת מונוגרפיה. כתבו על ניקרסוב ובירנסון, על מטרלינג

ונארקי, על קאראלענקא וטשעכאו, ומעט מאד לפי הערך כתבו גם על הסופרים משלנו. נסיון חדש נעשה להעלות את פייערבערג שנית מקברו ולשיר לו את השירים אשר כבר שרו לו מאה פעמים ואחת (במאסף של "הצפירה" ופעמים אחרות ב"הצפה"). ואולם גם דברים אחרים של טעם נשמעו, למשל, במאמרי הבקרת של ד"ר עהרנפרייז 'ב"השלח", אם לא נחשוב לו לחטאת את הפניגיריקה שכתב על ה"אלמנאח היהודי" אשר יצא כברלין.

המשא-והמתן הספרותי בכלל היה גדול במכתבי העתים שלנו, ואולם הרוח הנקי היה מעט מאד בערך למה שקוינו מראש להגל התמורה שכאה בספרותנו. ראוי לשימת לב הוא היחס שבו התיחסו מכתבי העתים הישנים שלנו אל החדשים הבאים. "המליץ" לא שבע רצון הרבה מחבריו החדשים, ואת הדבר הזה הביע נלוי ומפורש גם בטרם שנראו אלה במחנה וגם אחרי כן. "הצפירה" קבלה ברצון את פני האורחים החדשים בספרותנו העתית ולכבודם התקשטה והשתכללה בראשית השנה ואולם לא עצרה כח להמשיך את הדבר יותר ותשב להיות את אשר היתה לפני זה, בראותה כי אין לה מה להתכייש בפני החדשים, ותוסף להיות פוסחת על שתי הסעיפים ונוטה גם לצד זה וגם לצד שכנגד, מבלי אשר יודע אל נכון לאן פניה מועדות באמת.

ומן החדשים בא לראשונה "הצפה" — שלכבודו עלי להעיר כי בכלל הצטין בזריות ובדיקנות נמרצה, — והאורח הזה הכנים אל תוך ספרותנו את המנהג של ההוספות הספרותיות המיוחדות לימי החג, שעל זה הוא ראוי לתהלה; ואולם יחד עם זה הביא אל ספרותנו את רוח הענוה היתרה ואת רוח הנמוס שלא לצורך ואת רוח ההכנעה, ויברא לנו זורנליסטיקה רכה כהונג. ואולם על ספרות רכה עלינו להוציא תמיר רק משפש קשה, ספרות רכה איננה פועלת על הקהל ברב או במעט. בכלל עברה על "הצפה" כל השנה בנסיונות. בתחלה הודיע, כי קודם כל יהיה עתון אינפורמציוני, ולכסף עברו עליו השבועות הראשונים רק לעניי ספרות, ובחדשות יש אשר קדמוהו מכתבי העתים השבועיים. בתחלה נסה לצאת מבלי כל מאמרים ראשיים, ואחרי כן החל פתאם לתת מאמרים ראשיים בכל נליון, מאמרים רכים, מלאי שורות קצרות, מלאי התפעלויות עשויה וכדומה מן הצעצועים הטובים לתינוקות. ברבו היה "הצפה" מכון כלפי חוץ לארץ, בשנם סופרו התמידים היו אנשים יושבי חוץ לארץ, אשר על כן יכלו הקוראים לדעת על פי "הצפה" רק את הנעשה בבירות אירופה המערבית, והנעשה בחוץ התחום כמעט שלא ידעו ולא שמעו. ואולם עלינו להוסיף כי בשבועות האחרונים נשתנה "הצפה", וכן גם "הצפירה", הרבה לטובה.

והזמן" הצטין בזה שבא תמיד לא בזמנו. גם עד היום הזה אי אפשר עוד לכוון אל נכון את היום שבו יניע "הזמן" אל קוראיו. מכתב העתי הזה היה מין אורגן משונה: לכלל מכתב עתי אינפורמציוני לא בא ומכלל מכתב עתי ספרותי יצא. ביחוד עלינו לשום לב למאמריו הראשיים, שהם לפי צורחם ולשונם וכן לפי תכנם מצטינים בזה שהם ממושטשים ומטורפים ואינם שונים פעמים הרבה מאותן השיחות על נפוליאון ועל מלכת שבא ועל רוטשילד, שנשמעות בכתי המדרשוה. אך לפעמים אנו מוצאים שם גם את סגנון הפוליטיקה הגבוהה שהתמימות מצטינת בה. את הפעולה אשר יפעלו מאמרים כאלה נוכל לשער על נקלה.

וב"השלח" היה בראשית השנה שנוי עורכים. מוציאי "השלח" עשו בו אופציה קטנה, לפי מבטא אחד המבקרים. כרתו רק המוח ואת הלב; הוציאו את "השלח" מיד "אחד-העם" וימסרוהו ליד ד"ר קלוזנר. ואולם העורך החדש עשה גם הוא איזה מעשה: הכטיח לעשות פרץ בחומת הגישו הספרתי שבו סגר "אחד-העם" את האורגן שלו, ותחת אשר היה "השלח" עד השנה שעברה מוקדש רק לעניני יהדות בלבד, הנה לא יבדיל עוד ד"ר קלוזנר בין אלה ובין ענינים אנושיים כלליים". מלבד זה אמר העורך החדש להרחיב את פרקי הספרות היפה והפובליציסטית והבקרת ולתת פליטון אחד או שנים בכל חוברת. ההכסחות האלה ברובן לא נתקיימי עוד לפי שעה, ואולם עוד אפשר שתתקיימה במקצת. כי לעת עתה לא כלחה עוד שנחו של "השלח" ולא יצאו עד כה בלתי אם עשר חוברות. לכן עוד יש תקוה לשתיים הנותרות.

ובספרות הזרנגונית היה "דער פריינד" כמעט המושל בכיפה, את הזרות עם התהפוכות שאנו רואים אצל מכתבי העתים העבריים, אותן אנו רואים גם אצל זה. הוא פונה פעם לכאן ופעם לכאן; בגליון האחד הוא מ"ע לאינפורמציות ובגליון השני — לדברי ספרות; פעם אנחנו מוצאים אצלו את אחד מן הסופרים היותר נבחרים ופעם — איזה אפרוח שלא נתפקחו עוד עיניו. "דער פריינד", כפי הנראה, מבקש עוד את דרכו ואינו מוצא. הסכה הראשית לתעתועיו אלה באה בלי ספק מתוך זה, שבראשו עומדים לא אנשים סופרים כי אם אנשים סוחרים, שרברי הספרות אינם אומנתם, ולכן אינם יודעים לכוון היטב את הרוח ולכבוש להם את השעור הראוי. אכן צר לי על הדבר הזה! בשעה שמכתבי-העתים העבריים עוד יש להם פתחון פה להצטרק, כי מחסרון אמצעים, כלומר מחסרון חותמים כפי המרה הראויה, הם מיכרחים לפעמים לותר על הטוב, בשעה זו אין הצטרקות כזאת בפי "דער פריינד", אשר לו חותמים לעשרות אלפים. את אשר הקהל נותן לבעלי "דער פריינד" אנחנו יודעים: מאות אלפי רובל הוא נותן להם, ואולם את אשר נותנים

בעלי „דער פֿריינד“ להקהל ההוא יודעים אנחנו גם כן: עלים כמו „דער פֿריינד“! בעלי „דער פֿריינד“ לא יעלו על לב כלל כי מלבד שהם עושים עסק טוב, רובצת עוד עליהם גם היבה מוסרית גדולה. מכתב־עתי בשביל הפובליק הורגונית הוא אחר מן הנושאים הקולטורים היותר גדולים, והחובה המוסרית המיטלת על בעליו גדולה ורבה מאד. על המנהיג אשר למכתב־עתי כזה לעשות את מעשיו בזהירות גדולה. מכתב־עתי כזה זקוק לסופרים היותר מנוסים ולמוכחרים מן המוכחרים שיעבדו בקביעות ובתמידות איש על מקצועו. מכתב עתי כזה אין מוסרים כלאחר־יד ליהיה מי שיהיה.

הנה זאת תורת הספרות העתית אשר לנו לשנת 1903!

* * *

ה א מ ת

עמנואל קנט הטעים והסביר את מציאות הרנש המוסרי שבאדם, במשלו לנו משל:

בני אדם שומעים, כי פלוני הדין דן דין אמת לאמתו, ומוזה הם נהנים עונג מוסרי. שוב הם שומעים, כי פלוני הדין עמד בנסיון, כאשר אמרו להטות את לבו בשוחד ולא נענה להם. נחת רוחם תנדרל יותר ויותר. ועוד הם שומעים, כי שופט צדיק זה, לאחר שנסו לקנות לבו בשוחד ולא הצליחו, אמרו לאיים עליו בכל מיני איומים שבעולם, אלא שגם בזה לא הטוהו מדרך האמת והישר. שמהתם והרחבת דעתם תנדרל כפלי כפלים. הרי אנו רואים, כי בלב האדם נמוע רנש מוסרי טבעי, אשר ישמח על זה. במשלו שהביא אנו רואים, כי מלבד שהיה קנט פלוסוף עמקן הכיר גם בטבע הרנש המוסרי שבאדם.

אוהבים בני אדם את האמת ואת היושר עד מסירת הנפש — ובלבד שימסור אחר את נפשו עליהם. רבים המהללים את האמת בתור שיטה מוסרית ושמחים לראות

את זולתם נלחם עליה ; הם בעצמם לא יעמדו בנסיון. זהו בלי ספק סוד ההתרשלות המוסרית בחיים הצבוריים שנברה בימינו, הגם כי התפתחה ההכרה המוסרית כמדה מרובה, אין המדרש מביא לידי מעשה, ואפשר שימעיט את המעשה. גם בחיינו הצבוריים, אנו היהודים, אנו רואים כזה בדורנו. איני אומר להלל את הרורות הקודמים, את הימים הטובים הראשונים. אפשר שגם בימים הקודמים נהגו כן. אבל אין לנו אלא מה שענינו רואת.

בימים האחרונים הטיפו לאהבת האמת בישראל. וכיחור רבתה קנאת האמת בספרותנו, שבה מתרכזים כל חיינו הצבוריים, יען כי יחסרו לנו מרכזים אחרים. אמת! אמת! קוראים בקול, ורבים נעשו אפטרופסים לה. אבל חושש אני, כי לא היתה האמת נעדרת בחברתנו כבימינו אלה דוקא. ידוע, כי אין זו האהבה הטהורה והעמוקה, אם מכריז אדם עליה.

הכל רצים אחרי האמת ומחכבים אותה. אבל שני תנאים עיקריים בדבר : א) כי תהיה האמת, שעליה הם אומרים. למסור את נפשם, חביבה לרבים, ובכל אופן לא תהיה חבתה למכשול עון ולפוקה ; ב) אם האמת איננה מכלל אותן האמתיות שאדם אוכל את פירותיהן בעולם הזה והקרן קימת להם לעולם הבא — אז מוטב, כי יעסקו בה אחרים. הרגש המוסרי מוצא די ספוקו בזה, כי נמחא כף ונקרא לחברנו : יישר כהך, לאהר שיצא בשלום. ואם לא יצא בשלום, שותקים ודי להם באנחה מסתרת. אבל להעמיד את עצמו במקום סכנה, עד כאן תחום הרגש המוסרי.

בעולמנו נברה בימים האחרונים השפעת האמת המזויפת והמוסכמת, גם האמת שהכל דשים בה, החביבה לרבים. כמה מן התועלת וגם מן העונג הרוחני, מן ההנאה המוסרית (ואלה שיעודעים טיב הנאה כזו!), היה להאיר מעט במחשכי האמת הזמנית. לפעמים אנו מרגישים רצון דוחה, כח מוסרי פנימי המניע אותנו לקרוע את קוריית עכביש שרקמו בעלי האמת המוסכמת. אחת היא, אם נוכל לעמוד בנסיון או לא. אין מעמידים אותנו בסכנה, אין נותנים אותנו להעמיד את עצמנו במקום סכנה. העורך או המו"ל בא ושופך את הקיתון על פנינו.

הרמב"ם כתב את ספרו "מורה נבוכים", בימים, שהחשך כסה את הארץ, לפי דברת כותבי "ההיסטוריה". אנו קוראים כעת את דבריו בהרחבת לב מיוחדת במינה. שיטתו הפלוסופית, שעליה יסד את ספרו, בטלה כבר ברובה, שיטות חדשות נתנלו בעולם הדעות, והאחרונות פסלו את הראשונות. וגם חוץ לזה הלא נודה, כי אין שיטה פלוסופית מקורית בדבריו, ובימינו שאוהבים כל כך את המקוריות — גם כן אחת האמתיות החביבות, כאלו היו. מקוריות ואמת שמות נרדפים — הלא אין הספר הזה חשוב כלום. אבל אודה על פשעי, את הספר הזה אני קורא כפעם בפעם לשם תענוג. חביבים עלי סגנונו והרצאת דבריו. הרמב"ם לא כתב בפחד ובאימה, שמא יבוא העורך

או המויל וימחוק את דבריו היותר חריפים. אינו מתחבא, אינו מתירא, ובכל מה שכחב אין אנו מכירים רשמי נטפי הזעה הקרה שהיתה עליו מרוב בהלה. כזה וכוה עלה על לבו לכתוב, וכן כתב. יודע היה, כי יקניט, עשרת אלפים סכלים, אבל מה בכך? הוא בחר לאמר דבריו לאחד משכיל שימצא בהם הנאה.

הרלב'ג שקם אחרי הרמב"ם הרחיק ללכת. אפקורסותו של האיש הזה נוקבת ויורדת עד התהום. במקום שהפליסופית חולקת על הדת הישראלית הדין עם הראשונה, אינו צריך לפשרה ואינו נושא פנים, רק אמת אחת יש בעולם: האמת. אמונה והניון — ההניון מכריע.

ספר הרמב"ם הטיל רעש וסער במחנה ישראל. ספרו של הרלב'ג הקשה מזה לא עשה רושם כל כך, מפני שבינתיים חשה האומה הישראלית עיפית ולאות ברוחה. לאחר שהלמו על הדת הישראלית בספר פלוסופי חפשי מאד, שוב הפסידה את רגש המיחוש להכאה יותר קשה. אבל איך שיהיה, הגה הרמב"ם כתב את ספרו ואלפים מישראל התנפלו עליו. אלו שחו בצמא את דבריו ואלו עפרו בעפר לעומתו. כמוכן, להרמב"ם היה הבדל גדול בדבר, ולמחבר ינעמו תמיד אותם הקוראים השותים בצמא את דבריו מאלו המעפרים בעפר לעומתו. אבל להתקדמות המוסרית של בני אדם אין נפקא מינה. ההשפעה התרבותית אחת היא. התנועה היא חיים.

בימים הראשונים היה הדבר נהוג כן. אחד המיוחד שבדור הריניש בלבו הכרת האמת, וגם היתה כאש עצורה בעצמותיו. כח טבעי הוא באדם, כי הכרה עמוקה דוחה אותו לפרסם את דעותיו. די לו באמין לבו וברוחו הכביר, והוא מפרסם את דבריו. בימי הנביאים עמדו והקהילו קהלות ברבים, והעם נאסף לשמוע דבריהם. לרוב רגמו את הנואמים באבנים. אין בכך כלום. דברי נבואחם נתקיימו. בדורות המאוחרים כתבו את דבריהם בספר, וזה שמצא בהם חפץ העתיקים לעצמו, ונא אחר והעתיק מן ההעתקה. באופן כזה נתפשטו הספרים האלה שהיו מאורעות היסטוריים. לפעמים היה הספר צריך לתרגום. גם זה לא היה חסר. באחת, אם היתה בזמן מן הזמנים ההיסטוריה, ההתקדמות האנושית, צריכה לספר טוב, לא חסר איש כותב. התפתחות העינים היתה באופן טבעי. הדרישה היתה לעומת ההצעה, ולהפך.

עתה נשתנו התנאים. נניח, כי חסר לנו בימינו ספר כזה של הרמב"ם, או כי אדם יושב בסתר אהלו וכותב ספר כזה של הרלב'ג. אינו נושא פנים לאיש ולשום שיטה. מה יעשה אחר כן בספרו? אין מעתיקים עוד בידים. צריכים למויל, בין שהוא סוחר פשוט ובין שהוא עבד לרבים. ובהיות כי אוהבי האמת הפשוטה, האמת בלי נקודות, מעטים, לכן מונחה תורה בקרן זוית. אין דורש ואין מבקש לה, האמת היא בפני עצמה יקרה מפנינים — אבל מוטב שיסחרו אחרים בה. אינו מתרעם על זה,

אלא אדרבה משבח ומפאר אני את התקדמות המוסרית של דורנו. לשעבר העמיד אדם את עצמו במקום סכנה, ועכשו כמה אפטרופסים לו לשמרו ולהצילו.

עוד בימי הדור החולף נוצרו יצירות ספרותיות, שהיו בכל אופן מקוריות ומתנגדות לאותה האמת שהכל דשין בה. ובימים ההם הלא היו סופי ישראל "בטלנים", אסיאטים, בני אדם שלא מן הישיב. ורוקא הבטלנים האלה בראו ספיות שאינה מים שאובים מהספרות האירופאית. כלומר לא אותה הספיות האירופאית, שיש בה עומק ותוך, אלא הספרות האירופאית המתגוללת באשפה. קדמונינו לא הכריזו על אהבתם להאמת, אלא מה שחשו כלבם אותו הגידו.

עתה אנו מנומסים, בקיאים בדפלומטיה; את האמת המרה נמתיק במיני נופת. במלים אחרות: החנופה והצביעות נכרו בנו בשעור עצום, ולפעמים נרגיש ככד האויר המחניק במדה שלא נוכל לסבול. לשעבר היו הסופרים, במדה פחותה או יותר, בעלי דת, אותם שלא פקרו ולא הסירו מעל צוארם עול מלכות שמים, ואם אנשים כאלה דברו בשם הדת, אם אמרו לחבב את קדשי בני ישראל על העם, הנה מה שאמרו הוציאו מלבם, אפילו הכופר היותר גדול בימים ההם, הנה בהיות חנוכו בודאי דתי, אפשר לנו להבין, כי בעומק לב חש נענועים להיהדות הדתית, ופיו ולבו היו שוים, כאשר הטיף. לדת צריכה, בננוד לאותה הדת המעשית של ההמון, שהיא באמת אינה אלא מין עבודה זרה בלי פואיזיה. כל זה היה טבעי ואמתי.

וכיום יקומו בינינו סופרים, אשר אהבתם לדת מורשה שאנו מזמירות היספיות באחד מבתי העונג, או מספורי זולה, או מאיוו פיליטונים. גם הם אוהבים את "קדשי בני ישראל" ומקנאים קנאה גדולה לדתנו. והיה כאשר ישתרע לפנינו סופר אירופאי כזה, בקי בכל השיטות הפלוסופיות היותר חדשות, ויבכה על חלול הדת, מיד מתלהבים הקוראים התמימים ומתפלאים על עומק ההרגשה הדתית שבבני אדם הללו.

וחיים אנו בתוך. עולם האמת החדש, בכל יום ויום אנו שומעים צלצול מלות חדשות. הדת, קניני העם, תקופת המקוריות, רוח ישראל סכא, ועוד כיוצא בהן מן המליצות היפות. אומרים לנו, כי רומנטיקה היא זאת. אפשר שכך הוא, אבל רומנטיקה בלי ריח פואיטי, בלי תוכן, בלי אמת, רומנטיקה מן השפה ולחוץ.

ועוד יש לחשוד גם ברוב הלאומיים הקנאים, כי חבתם הלאומית היא מן השפה ולחוץ, צלצול נעים, דבורים יפים. החבה הלאומית היא זו של הבקרת. נביאי השקר היו חובבים את עמנו בדברם לו בחלקות והחניפו לו. ולעומתם נביאי האמת חבכו את עמנו בהגידם את האמת המרה. ואמנם נביאי השקר התענוגו על האמת, אבל למסור את הנפש עליה — להצטיין במדה זו הניחו לאחרים.

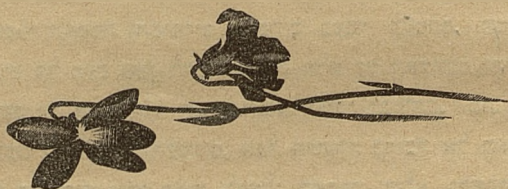
איני מוצא בכל התקופות של ההיסטוריה הישראלית דור שהיה צריך כל כך לבירור האמת, ל בק ר ת, כדורנו זה. הן סכו עלינו בעב הענן והחשיכו עלינו את

התהומים. ונס אלו שאמרו בתחלה להוציאנו מן החשכה, נחמו אחרי כן מדבריהם, וטרם שיצאנו משעבוד ונאולה, כבר החלו לשעבר אותנו ליראה חדשה, כבר הקימו לנו פִּיטִישׁ חדש. עוד לא טהרנו את עולמנו מן הנלולים, וכבר הם עושים צלם שנשתחוו לו, לפנים שעברו אותנו בשם הדת, ועכשו הם משעבדים אותנו בשם הרוח הישראלי. לשעבר קיימנו כל התורה כלה, מצות עשה ומצות לא-תעשה עם דקדוקיהן ודקדוקי דקדוקיהן, נוהרנו בכל מה שנצטוינו עליו, עשינו הכל ככתיב, לא רק בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ ובשו"ע, אלא אפילו בסידור נהורא ובחיי אדם, ולא החסרנו כלום. אבל אפשר היה לנו להיות הפשיש ברוחנו, כי רק צו אר נו נתנו בעול ולא את רוחנו. וכיום אומרים לשעבר את רוחנו ונשמחנו, ולא די להם כי נאמר. אני מאמין, כמו שהיו אומרים אבותינו, מבלי שהאמינו, אלא חפצים הם שנאמין באמת.

וכשאנו רואים, כי אין מול לישראל, וכל ימי היותנו לגוי אנו משועבדים לאיוז תורה, לזו שנתנה בסיני ולזו שנוצרה על נהרות בבל, ולזו שחדש עלינו אחד מגולי ספרד ולזו שחדשו עלינו עד האחרון שבאחרונים, וטרם שחירנו את עצמנו מכל התורות האלה, כבר נותנים לנו תורה חדשה ואומרים לכפיתה עלינו, — כשאנו רואים את זה, נחשוב: באה העת, כי אנו, ורע אברהם אינו, שכפר בע"ז וכתת את הפסילים, נעשה כמוהו. הבה, נכתת את הפסילים!

כן חשבתי גם אני בימים מקדם, אבל כבר נואשתי מזה לאחר שנוחלה תקותי. ועתה הנה שביב תקוה נראה אלי עוד הפעם, אפשר שעוד אראה בעיני את נאולתנו הרוחנית ופדות נפשנו? נפלא הדבר, הנני מחוסר אמונה, ובדבר הזה — בנצחון האמת לימים יבואו — אאמין בכל לבי ונפשי.

נ. ד.

מכתבים מרוסיה.

א.

עבודה נקיה וקלה שמת עלי, אדוני העורך, לספר לקוראיך את המעשים אשר נעשו ברוסיה בזמן הזה, ועלי להתחיל את מכתבי אלה מן המעשים אשר לא נעשו. צאו וראו מה הם הדברים הממלאים עתה את עמודי מכתבי-העתים. הודות למרום חסדו, לא מכתב עתי אחד לנו כיום, היוצא מדי שבוע בשבוע בתמונת חצי גליון, כ-המניד' בשעתו יוהכרמל' בזמנו, כי אם מכתבי-עתים רבים — כן ירבו וכן יפרו — ולהם עמודים רבים וסופרים רבים, וכלם עוסקים בשקידה, בהתבוננות רבה ובחקירה נמרצה — כאספת הרבנים בנרודנא, אשר לא היתה ולא תצא לפעלה. רק אלם לא דרש בכבוד האספה הזאת ורק קמע ידים לא כתב עליה מאמרים ומכתבים ופוליטונים וכל יתר השמות שמנו חכמים בסכום של שורות קבועות בדפוס, עד כי סוף סוף הודיע אחד מן החברה באיוו שורות, כי האספה הזאת לא היתה ולא נבראה, אלא משל היתה להבעית בה את הילדים הקטנים עם הגדולים.

האמת נתנה להאמר, כי לולא הזעקה הנדולה אשר הקיפה את מחנה העברים. אפשר מאד כי היתה האספה יוצאת באמת לפעלה. ממצאי רעיון האספה ידעו את אשר הם רוצים וידעו גם לכוון את השעה לבצע את מחשבותיהם. בפנותם למי שהיכולת בידם, קראו: חפצים אנחנו לעשות את הרצוי בעיניכם; ואולם מאחרי שהיחיד לא יוכל לעשותו, לכן תנו אפוא לנו לאחד את כחותינו, או לא יכבד הדבר ממנו. והעומדים מחוץ למחנה היהודים, ככל הריצותם בעיני העולם והחיים, עדיין חיי היהודים הפנימים כספר החתום לפני רובם, על כן אמרו בלבם: מי יודע את העם הזה ואת הכחות הפועלים בקרבנו? אולי יש ביד האנשים האלה לעשות את אשר יזמי. אכן בראותם, כי ידעת הקהל' שלנו כשעור שהיא נראית בקרב מכתבי-העתים, סואנת ברעש כנגד מאספי האספה והסופרים מעפדים בעפר לעמתם, אמרו: מכיון שאין כבודם של הרבנים על העם ואין להם השפעה אלא על האדוקים וההרדים שבעם — וכלום יש לנו עסק עם אלה? — יכברו אפוא וישבו בבתיהם. מובן מאליו, כי רק השערה היא שככה היה מהלך הענינים, אבל השערה קרובה אל האמת.

ידעתי, כי בזה הנני נוהן מקום לבעלי האספה שלא נתאספה להתגולל על הסופרים לאמר: בשלהם חלל כבוד האומה. הם הראו להשרים והפקידים לדעת, כי כבוד הרבנים כאין הוא בעיני העם, ואוי להם לבריות האלה. כל עם ועם מכבד את

כהני דתו, ורק ישראל יתן את רוח הדת לחרפה ולמנוד ראש בעמים. אם ככה יתאוננו הרבנים המתאספים, או נאמר להם: מורי ורבותי, אל תתאוננו ואל תצעקו חמס, כי משלכם יתנו לכם; אתם בעצמכם הסבותם בכל אלה ואתם בעצמכם עתידים אפוא לתן את הדין על כבודכם כי נעלב ועל כבוד התורה כי חלל. כי למה נדחקתם לבוא למקום סכנה ולעשות על דעת עצמכם דבר הרחוק מן השכר וקרוב אל ההפסד? לשם מי ולשם מה הייתם רוצים להתאסף? את הדבר אשר בקשו מכם לא יכולתם לעשות, לא יכולתם אפילו להביא דבר לידי פעולה שיש בה איזו ממשות. במקום שאנשים חרוצים מכם, נשענים על יסודות חזקים, מלאים חיים וסדר ועוז ועצמה וקבועים ועומדים כמלא תקפם, נלאו להנות מן המסלה את כל מה שהם רוצים להנות, מה כחכם אתם כי תיחלו לעשותו, אתם שבכל מקצועות פעולתכם אין כחכם אלא כפה, והמקצוע זה גם הפה הוא כלי לא יצלה למעשהו, מפני שהשומעים אינם צריכים להשפעתכם והצריכים לה אינם שומעים? משל למה הדבר דומה, למי שקץ בשריקת העורב ובקריאת התרנגול וכצפצוף הצפרים, והוא יורד המימה להוכיח לדגים ולאמר להם: אל תשמיעו במרום קולכם! הנעו בעצמכם, מורי ורבותי, האבות והאמות הללו יושבים ענומים ועצובים, נכאי רוח ושבורי לב על הבנים המתנכרים אליהם ועוובים אותם ללכת מבלי שוב, ואין לאל ידם להושיע, ויש אשר הבן האחד הלך ואיננו והשני הילך בא-חתי, מה תעשו אתם הזורים לבני הדור בלשונכם, ברוחכם ובכל סימני ההבדל היותר בולטים והיותר נמרצים? באיזו לשון תדברו על לבם? בלשון עלגים אשר הסכנתם בה ובדרכי הדרשות אשר בהרתם לכם? רב לכם, רבותי; גם אתם בעצמכם לא תאמינו בזה. הרי שבאורה מישרים לא תוכלו לשנות אפילו כקוצו של יוד במצב העיניים שמתפארים אתם להשפיע עליו. נשאר אפוא הדרכים הנודעים: יאת המחונכים מכבר לא נעביר עוד על דעתם; אך נשוב ונחנך את העם מחדש ואז לא יהיה עוד מקום בקרבו להצמיח פורה ראש ולענה. ואת הגדולות האלה תעשו אתם! אתם תשובו ותשנו את פני החניך מן הקצה אל הקצה! ואם כחכם גדול לעשות כזאת, מדוע לא עשיתם עד הנה? אם יש בידכם למחות, מדוע לא מחיתם? האם אינכם עתידים לתן דין וחשבון על ההתרשלות הזאת בדברים העומדים במרום חיי האומה והנוגעים גם באמונה? ואם עו בלככם וחפיץ בקרכם ותחבולות גלויות לפניכם לחנך את העם על פי התורה והאמונה, כפי שאתם מבינים אותן, מדוע רוב בני הרבנים בעצמם מתרחקים מאבותיהם ובוחרים להם דרכים חדשים? מדוע אין השפעתכם נראית בסביבותיכם בעוד שנכונים אתם להכניע תחתיה את כל העם? אינני אומר בזה, כי אין אנחנו צריכים לדרכי חנוך חדשים. אדרבה. אין אנחנו מחונכים ומנומסים כלל ואין לך חסרון נראה וכולט יותר בקרבנו כחסרון חנוך הגון. אבל ספק גדול בלבי, אם הרבנים שלנו הם הראויים למלא את החסרון ולתקון את המעות. אתם אומרים: רב אחד במקומו רפה כח הוא וחסר

אונים קנה זה שתינוק יוכל לשכרו; אבל אם יתאספו הרבנים לאספה, אז יהיו כאנודה של קנים שנס הנבור שבנבורים לא ישברה. ואני אומר להיפך: אם רב הנון בעירו רק לעתים רחוקות ורק בפרטים ידועים תהי לאל ידו לתקן את הצריך תקון, רבנים רבים באספה רבנית על אחת כמה וכמה שיבצר מהם לעשות דבר! כבר מוסכם הוא ומקובל אצל כל חכמי הנפש וחוקריה, כי רק בעינים שהחומר והכמות הם בהם העיקר, כח הרבים עדיף מכח היחיד; אבל בדברים התלויים בשכל והרגשה, יש יתרון לאיש אחד נכון ממאה אנשים ולו גם נבונים כמוהו; אלף העלמהולצים אם יתאספו יחד יתנו לא יותר, כי אם פחות מהעלמהולץ אחד. נפש כל אדם ואדם היא תערובת מדות טובות ומדות רעות, סגולות נאצלות ושאיפות נסות, ובזמן שהרבה בני אדם מתכנסים במקום אחד להתעסק באיזה ענין, הם פונים זה אל זה לא בצד הטוב והנאצל שבהם, כי אם בצד שכננדו; ואפילו הם גדולים שבגדולים, מאחר שמזדמנים בהמון לפונדק אחד, התכונה האישית והמעולה שבכל אחד ואחד מהם נזקקת לאחוריה, והצד הפשוט והנס יוצא ועומד בשורה הראשונה. בכל מקום שהרבים מבקשים להם שלטון, בשביל שלא יהיה האחד דן יחיד, הגה מצדיקים את חפצם רק מפני שאין ערובה נאמנה כי יהיה האחד באמת מסוגל לעבודתו ביותר, ואפילו יהיה מסוגל, מי יודע אם לא יעשה מלאכתו רמיה ואם לא יכר את תועלתו הפרטית על פני תועלת הכלל; אבל לא מפני שעבודת הכלל נעלה בערכה על עבודת יחידים נבונים. עוד יותר גרועה עבודת צבור של אנשים בזמן שבאים הם בכונה קודם למעשה להחזיק באיזה רעיון או ענין מפני חשיבותו המוסכמה ושכל המרבה בו משובח בעיני הבריות, רובן או מקצתן, דרך משל ברעיון הפטריויטיסמוס. דבר מפורסם הוא בימינו, כי בכל אספות כאלה יד הקיצונים תמיד על העליונה, לא מפני שהעם הנאספים נוטה לקיצוניות; רוב האנשים בינונים הם בכל דרכיהם ונוטים לדרך הממוצע; אבל כל אחד ואחד ירא פן יכזה בנחלתם של חבריו, ומכיון שהקיצונים הם הצעקנים והדברנים, ייראו האחרים אותם, פן יוציאו עליהם קול, כי אינם פטריויטיסמוס, ועל כן הם הולכים אחרי הקיצונים למרות רצונם. צא ולמד מזה איזה רוח היה שולט באספת רבנים קרואים מטעם איוו פנטיקים, אמתים או מוויפס, למען הנן על הדת! מעין זה הלא כבר ראינו בהאספה שהיתה בשעתה בעיר אחת גדולה. תקון גדול תקנו באותה שעה, כי נבאי הקהלות ונכאי בתי תלמוד התורה צריכים להיות אנשים יראי אלהים אשר לא יקריבו מבניהם למלך, כלומר לא ישלחום אל בתי הספר ללמוד ספר ולשון לועז. כמה עלובות הן קהלותינו! הציונים כובשים אותן בשם הציוניות והרבנים כובשים אותן לשם שמים ששעריהם פתוחים להם, כידוע. אין ספק בדבר, כי בין הרבנים הנאספים היו אנשים אשר ידעו והבינו בסתר לבם, כי לא לבד שנלחמים הם בריחים של רוח כי אם אוסרים עוד את המלהמה בכלי נשק שחודם נוטה כלפי רוב האוחזים בהם. כי איפה נמצא רבנים

בימינו אשר בניהם או נכדיהם אינם לומדים בבתי ספר? ובכן הלא יאמרו להם בצדק: שולו קורה מבין עיניכם. ידעו הרבנים והכירו, אבל פחדו ורשו מפני הקיצונים ויראו לנלות את מחשבות לבם, פן יוציאו אותם מכלל החרדים והמקנאים קנאת אדני צנאות. אם יתאספו הרבנים באותה. האסי' ואם יתאספו בגרודנא או בקרוניק' — רוח אחד יהיה לכל האספות ההן, וסופן לקבוע תקונים שיהיו לשחוק בעיני הדרו. כלומר שקלקלתם תהי מרובה מתקנתם.

אמת הוא, כי היו לפנינו אספות רבנים, אשר הביאו תועלת בשעתן, ולאספות ההן רמו אחד הרבנים הסופרים' בימינו אשר קונן קינה ארוכה על אספת גרודנא שלא תצא לפעולה ועל הדרור הזה שאינו מבין ערך אספות כאלה ונוהג בהן קלות ראש. אבל, במחילה מכבוד הרב הסופר, אין הנדון דומה לראיה. בזמן שהיו הרבנים מחוקקי העם באמת וכל תקנה ותקנה שיצאה מלפניהם היתה מקובלת על כל העם, או היו הרבנים מתאספים לפרקים בזמן הירידים לא למען החזיק במעוז הדת בכלל — כי בזה כמעט לא היה או צרך כלל, — כי אם לחדש או לחזק דברים בהנהגת הקהלות, בעניני המסים ובצרכים אחרים שהיה בהם משום תקון העולם, על כל פנים ברחוב היהודים. עכשיו שאין הצבור כפוף להרבנים, ואפילו החרדים שבעם אינם נשמעים להם כי אם בשאלות אסור והיתר, האספות למה הן באות? — וכי על טפת חלב שנפלה לתוך קדרה של בשר או על מחט שנתחב לתוך קורקבנו של תרנגול יתאספו הרבנים להמתיק סוד? ומהוץ לזה אין קול הרבנים נשמע בקרב העם ואין דעתם מכרעת בעיני החיים כלל, דין אחד כדין מאה: הם לא יחדשו לנו דבר והשפעה על הקהל לא תתחדש להם.

משפת הניעמאן אשר בליטא עד גדות הדיוב אשר במזרח אפריקה מרחק רב מאד; אבל מאספה אשר לא היתה בגרודנא עד ארץ אשר לא נתנה לנו באחוות אנגליה באפריקה המזרחית רק צער אחד; כי שתיהן, אספת הרבנים ונתינת הארץ, לא נבראו רק ברמיון והרמיון יאחד אותן. על שתיהן תקעו הסופרים והריעו ותקעו, שתיהן הביאו לנו מכול של מאמרים ומחאות וצעקות וצוחות וריב סופרים; אך בעוד שורכנן של רבנים רק לכתוב הסכמות והקדמות, ולכן שפכו הסופרים בריבם עמם רק דיו לבטלה, הנה דרכה של מדינה להכבש בחרב והנית ודמים, על כן כבר נשפך דם אדם על אוגנדה, אף כי הדם נשפך לא באפריקה, כי אם בפאריז ו, ככן להעם העבריי שאיננו עם של רוצחים בטבעו, יצא שופך הדם ידי חובתו רק במפות אחרות וממקום שאין בו סכנה. אך לא לדם היה צריך הבחור חיים ועליג לובאן המורה על מכס נארדו, כי אם לרעש ומהומה, אף כי את הרעש והמהומה יכול היה לעורר גם ביריה בלי כדור. רוצה היה למשוך את דעת הקהל על העול אשר

עשו לו, לחיים ועליג לובאן ולאנשים שכמותו, בהחלטה אשר הוחלטה במושב הקונגרס בבסיליאה לשלוח אנשים תרים לתור את אוגנדה ולראות אם טוב ליסד בה מדינה יהודית. עלוב הוא חיים ועליג לובאן מאד: היריה לא עלתה בידו והרעש בא לאחר זמנו. בשעה שכבר הודיע גם הצד השני, כלומר ממשלת אנגליה, כי אינה רוצה לעשות מעשים להכעיס את ה' אוישיסקין ואת ה' טעמקין, וכך בטלה מדינת היהודים באוגנדה. אמנם ריב הסופרים עוד לא שבת, עוד נשמע קול המאחרים לבוא למקום המחנה, והם אוסרים את המלחמה איש על חשבונו; אבל אחת יפלא בעינינו, כי היה כל הריב הזה — ריב אחים, ריב הציונים עם הציונים וקול מתנגדי הציוניות לא נשמע בו כלל. הציונים הגמורים, האמתים, הטהורים אומרים, כי ריב לציון עם אוגנדה, ובכך צריכים היו מתנגדי הציוניות למסור את נפשם על אוגנדה, והם מחשים לנמרי. אמח, כי אין לנו בימים האלה ספרי עתים, אשר ימלאו את לבם לפנית את עמוריהם למתנגדי הציוניות (כאיוו גליונות שאינם שייכים אל הספרות כלל אין אנחנו מדברים). אבל לא זה הוא העיקר; יש טעם אחר לרבר, והוא נכבד ביותר: מתנגדי הציוניות, כלומר לא מתנגדי הרוח הלאומי הדובר בטובי הציונים, כי אם מתנגדי הפוליטיק־שבציוניות, אינם מאמינים כלל כי אפשר ליסד מדינה בכונה קודם למעשה. אנשים באים ומתישבים באיזה מקום ויוסדים להם מושבות וקהלות ואחרי כן, בהיותם למספר רב היודע ומכיר את אחדותו, יבראו בהם צרכים מדינים והצרכים יבואו את הפוליטיקה המדינית ואת המכשירים להוציא את הפוליטיקה לפעלה, כלומר יבראו מדינה. אבל מעולם לא אמרו לאנשים: לכו והתאספו בהמן ועברו לארץ פלונית ועשו שם מדינה! אלמלי היה ישוב הארץ נעשה בחריצות ובמחיתנות, לא בפזיזות המיוחדה לנו ולא על ידי אנשים אשר הפזיזות הזאת מסוגלה להם עוד ביתר שאת (לדוגמא, ראה את טאמרו של ה' מררכי בן הלל הכהן „נחלה מכהלת“ בלוח אחיאסף תרס"ד). ראשית דבר, אלמלא היינו כלנו הכמים בכל החכמות ומומחים בכל המקצועות, כל טכנולוגינו — רבנים וכל יוריסטינו — אנרונומים וכל מליצינו — יוצרי מדינות, אלו עזבנו את דרך אבותינו להאמין כי אין דבר של חולין צריך למור, והיינו נוהגים בישוב הארץ מנהג אנשים מתונים ונכונים, אז אפשר שהיה הישוב הולך ומתרבה, הולך וגדל והאופטימיסטים שבקרבתנו היו יכולים על כל פנים להאמין, כי ברבות הימים, לאחר מועד ומועדים, תהיה לנו תפיסת מקום בארץ אבותינו והיו נותנים מקום להדמיון למלא את החסר עוד. — עכשיו שדרכנו לבנות בית מן הגנ ולמשה ולצוד את הרנים בטרם תהיה רשת בירינו, לא נשאר לנו כי אם לבנות מדינות ברוח ולשוב ולהחריבן ברוח. להתעלף ולאמר: „לאוי ולשוב ולהתעלף ולאמר: „הן“, להרכות במחאות ולירות בכדורים, לשלוח מחאות על הכדורים ולהמנות בכדורים על המחאות ולשום את שמנו לשחוק בפי שונאינו ומנדינו.

לבלי תת מקום לשעות בדברינו, עלינו להגיד כי אין אנחנו נוטים פה קו על ענין הציוניות המדינית עם מחשבות תיאודור הירצל והקונגרסים. החויון הזה בפני עצמו בודאי לא אות ריקה הוא בההיסטוריה שלנו ולואי שהיה מתפתח כראוי. אבל ההזיה והפזיזות, הבערות והפהזות, ההרגל להקים שאון, לבלבל את המוחית עד כדי שכרון נמור ולמלא את כל הארץ המולה וצוחה עד מניעות נמורה לעשות איזה דבר מפני קול הצעקה ואדי השכרון הממלאים את האויר, הם המחבלים כל רעיון טוב ומכאיבים כל חלקה טובה בקרבנו זה עשרים שנה ויותר. עשן, עשן, עשן! — יקרא טורגניוב, מה היה אומר איוון סרניאיביטש לו היה חי אתנו ועומד ברחוב היהודים בימים האלה ?

מנחם-אב.

בְּשַׁעַה זֹה חֲרִישִׁית

בְּשַׁעַה זֹה חֲרִישִׁית —
 כִּי יִסַּק מִבְּלִי-רְאוֹת לְמְרוֹמֵי רוּחַ
 הַיּוֹם, כְּמוֹ יִשָּׂא כְּנָפָיו לְעוֹף;
 כִּי יַעֲמֵד, יִשְׁתַּהֵּה שָׁמֶשׁ עַל סֶף מַעְרָב,
 וְכָל הַיְקוּם לְעֵמְתוֹ יַעֲמֵד, יִשְׁתַּהֵּה,
 כְּמַבְטֵמ־מְאֹדָה מְלֵא דוֹמָם, אִם גֹּזַע,
 אֲסוּרִים, כְּמוֹ לֹא יוּכְלוּ יִתְפַּרְדּוּ;
 כִּי תִשָּׁע אֵשׁ חֲכָלִילִית, אֵשׁ מִבְּטָם.

בְּנִשְׁמָה קָלָה בְּחִלְ-עַל וּבְנִתָּה,
 אֶת-כֶּסֶף הַעֲנָנִים תִּפּוֹ,
 אֶת-יָרֵךְ הַהָרִים מִצְהִיב
 וּתְתַלַּע דְּבַנְת מִחֲשֻׁפֵיהֶם –
 וּבְנִגְה־שׁוֹשֵׁן בָּךְ, צְנוּעַ פְּנִימִי,
 פְּגִי קַדְמִי אֶרֶץ, הַרְרֵי אֶלְפֵיהַ,
 בְּיָקָהֶת שְׁדִגֵי-עַד הַנוֹצְצִים מִרְחוֹב,
 תִּגִּיהַ –
 אֶת פְּגִי הַבַּת וְלָהּ,
 זֹו מְלַכְת עַם-הַסְּקָעִים הַיִּפְה־פִיָּה,
 גְּאִיזִנְתָּ-הַתְּלָמִלִים, כְּבוֹד־תְּהַפְתִּים.
 הַיִּפְה וְטַהוֹרָה, הַתְּמָה וְגַעְלָה
 בְּבַת־וּלֹת –
 אֲשֶׁר לֹא תִדַע בְּלִמֵּי-אִם אֶהְבְּתָהּ
 לְשֶׁמֶשׁ, גְּבוּר הַגְּבוּרִים,
 הַנוֹדֵד מְרוֹם מְנָה, הַרְחֵק מְנָה,
 וְלִכֵּן תִּשָּׁב בְּבַתְּ-לִיָּה עַד הָעוֹלָם; –
 כִּי תִנַּע אֲשֶׁר-הָעֲדָנָה בָּהּ הַלְזֹו,
 וְלִבְכָה אֹזֵן לֹא יוֹסִיף יַעֲצֹר,
 וַיִּלְהַט רִגְשָׁה לַהֲט־כָּל-שָׁהוּא פְּגִיָּה,
 וַיִּגְלָה אֲדָם טְמִיר שְׁפָנִי-גַעְגְעֵיהָ,
 וְהוּא כֹה רַב־תִּזֹּו וּבְלִיל־הַדֹּר,
 חִיז בְּשֵׁת-אֶהְבָּה, חֲמֻד־תְּגַעְרָה מְלֹאָה,
 וְהוּא כֹה זָכָה, כֹּה עֲנָנָה, כֹּה אֲצִילָה,
 כֹּה יָפָה, יָפָה, יָפָה...
 כִּי תִשְׁפֹּךְ אֲזֹו אִט דְּמַמַּת-הַשְּׁחָקִים
 מְרוּחָה גַם עַל אֶרֶץ, עַד גַּם אֶרֶץ
 אִט תְּחַל מְחַלֵּם אֶת חֲלוּם-הַשְּׁחָקִים...
 עַד גְּרָמָה :

במעוף-איתנו חרש חרש עצר,
אל-עצמו נבט רגע קטן ומתהרר
הג'ח...

בשעה זה חרישית -
נציב-דממה; בתוך הדממה עומד אני
ועיני אל ה'תולה -
ולבבי שט בים של זהר פלאי
על גבול ארצות געלמות...
הס! -

כל רוח לא יפוח -
כל גל לא נד - - וסירת לפי שטה...
לאן? לאן? -

לפני עד אינסוף מתגולל
הים בגאונו... - שומי, שומי לך, סירתו!
מה נאדר, נשגב הוא הים הגדול,
מה נוסם, צווד הוא המרקק!
מה לפי הזמה, הזמה -
מה נפשי בלה, בלה, בלה
אליה, הו אליה -
הג'ח!...

יעקב כהן.

אונטערזעען, בארץ-העלית בשוויציה.

בְּקִרְתָּ.

סוקרטס.

Der Sturmgesele Sokrates. Komödie in vier Akten von Hermann Sudermann. Stuttgart und Berlin, 1903.

(סוקרטס החבר לחברת הסוערים. קומדיה בארבעה אקטים מאת הרמן זורמן. שטוטגרט וברלין 1903).

קומדיה — ואולם החומר הוא חומר לטרנדיה. זוהי תמציתה של כל הבקרת כנגד החזיון הזה.

הרמן זורמן, אחרי שהכירו בשנה שעברה סוף סוף כי כל כשרונו, שנתפרסם כל כך, אינו אלא אומנות לכד הבאה מרוב שמוש, ואחרי שבאו ונטלו אותו בפאת זקנו הרחבה והיפה והשליכוהו ביד הרוצים מעל המדרגות אשר בהיכל הספרות, ואחרי שרדפו אותו ירחים אחדים כסוטה, עד שנוכח סוף כל סוף כי אין לו עוד כל תקוה מהם שישבו להאמין בו, — הרמן זורמן זה בא עתה ויכתוב, כמנהגו מדי שנה בשנה, חזיון חדש. שנה אחת ללא־חזיון חדש הוא דבר אי אפשר כלל לזורמן. בחזיון החדש הזה הוא נותן ללעג את זקני החסידים הראשונים של הליבראליות, זו שארית הפליטה של אנשי שנת 48. כי מי הם האנשים האלה, לפי דעת זורמן? האנשים האלה אינם אלא ״בעל־יבתיים חשובים׳ אחרים: אחד חנוני ואחד מלמד שוטה ואחד מי שהיה מוכסן ואחד ד״ר רב לעדת היהודים ואחד רופא עוקר שנים, ועוד כאלה. ומה עושים האנשים האלה, לפי דעת זורמן? האנשים האלה מדברים גבוהה, נושאים על לשונם פראזות ריקות ואינם שומעים בעצמם מה שהם דוברים; האנשים האלה אוהבים אכילה ושתייה, עונבים איש איש ביחוד על השפחה שבבית־המשתה, מדברים סרה בפיקדי הרשות שלא בפניהם וכורעים ומשתחווים להם בפניהם, נכונים — כמו פיהם — להיות נהרנים על ערקתא דמסאני בכל הנוגע למשאח נפשם ולוֹטשים עם זה עין אל הממשלה בכדי לקבל ממנה איזה אות־כבוד; החנוני אין לו בעולמו אלא תאתו למכור הרבה מסחורתו, המורה הכשר אין לו אלא הבשר האסור של השפחה, הרופא מבקש הרבה שנים לעקור אותן, הרב הד״ר אינו יודע אלא לאכול את בשר החזיר כמסתרים, וכן הם כלם. ומה יוצא לנו מכל זה, לפי דעת זורמן? מכל זה יוצא לנו, כי הליבראליות היא פ־ראזה ריקה, וכי השיטה הנהוגה בגרמניה משנת 1871 ואילך היא היחידה הנכונה, וכי הממשלה בגרמניה היא ממשלה שאין להרהר אחריה, וכי ביסמרק אמת ותורתו אמת — וזורמן הוא נביאו.

חושר אני את החכם וזרמן כי הוא חכם קצת יותר מדי. ראה כי חבשילו מוקדה ברבים ואין לו עוד כל תקוה מן העם, וימהר ויפן אל הצד שכנגד ויחל להתנבאות לפי רוחו של זה. חולם האיש הנחמר הזה את החלום הגדול על דבר איזה אורדן קשור בפתיל חללת אל חור כפתורו ועל דבר המיטל של יועץ-החצר ועל דבר נודל אשרו של בן אדם מוכשר לחצר. הלא הכל אפשר. ובאופן זה מה יש לו עוד לאדם צורך באותן השדרות הרחבות של — סלחו נא לי על מלה שאינה מהוננה — של העם? ואולם על אדם חכם להיות זהיר במעשיו. אין שופכים מים דלוחים במרם שיהיו מים טהורים. טוב שתאחו בזה ונס מזה אל תנח ירך. לפי שעה מראה וזרמן פנים שוחקות קצת גם למפלגת הסוציאלימוקרטים. מי יכול לדעת? — אולי לאנשים האלה נתון יום המחר.

וזרמן נתון ללענ את הנבורים של 48. אבל את הדבר הזה הלא עשו האנשים ההם בעצמם יותר ממנו והרבה יפה ממנו! הכירו כי רדפו רוח, ראו כי משאת נפשם היתה לאבעבועה של בורית, הבינו כי תקותיהם ושאפותיהם וחלומותיהם היו לאבק פורח — וישחקו. ואולם השחוק ההוא רומם את הנפש. הדמעה העצורה רעדה עם קול השחוק ההוא. התקוה ליום הגדול, אשר יחדל ריב המשפחות, נוססת ונועת לעינינו. אכן אין אני דורש ממך כי בהיות נוסס שוכב על המזה וממלט את נשימותיו האחרונות, תאמין אתה דוקא בחייו או תדרוש לתחית המתים; ורק דורש אני ממך כי בשכתך או בחרר הסמוך לא תנהג קלות ראש ולא תשב דוקא ברנע ההוא לשחק בששים ושש, כי הרנע הזה קדוש הוא לנו. השאפות של שנת 48 באו לידי בנקרוט — אבל הדבר הזה איננו כלל קומדיה כי אם טרנדיה. הנע בעצמך: כמה אלפי שנים מבקשים בני האדם את סבת הסבות ואינם מוצאים וככל מה שעלו לא העלו אלא חרם; במובן זה הלא באה גם הפילוסופיה לידי בנקרוט — אבל גם הדבר הזה איננו כלל חומר לקומדיה כי אם לטרנדיה. הנע בעצמך: כמה וכמה דורות מבקשים בני האדם להגיע עד הציר הצפוני ואינם יכולים, כמה וכמה דורות מבקשים לקבוע את מהות החוש הששי ואינם יכולים, כמה וכמה דורות מבקשים פתרונים לאלפי שאלות שאינן מניחות לאדם לישון ואינם מוצאים, והרי כל אלה הם סימני בנקרוט — אבל גם הדברים האלה כלם אינם כלל חומר לקומדיות. אפיסת כחות האדם, קוצר ידו, העדר שכלו וחוסר כשרונו למצוא את כל אלה — ביחד עם הנטיה הטבעית בו לבקשם — וכן גם אפיסת כחו וקוצר ידו והעדר שכלו וחוסר כשרונו למצוא את הדרך הנכונה בחיים, למען אשר תחדל סוף השנאה ותמות החיה האכזרית אשר בטבע האדם, כל זאת היא טרנדיה נוראה. ואולם וזרמן בא וכתב קומדיה. הוא עומד ושחק; ושחק הוא לא בהיותו עומד בין המנוצחים, כי אם בוחר לו את המקום בין המנצחים ונותן גם הוא את רגלו על עורף הנופלים, רק נשמה של חנוני השואפת להצטיינות

יכולה למעות בטיב החומר באופן כזה. סוקרטס החבר לחברת הסוערים הוא חימר לטרנדיה — ותחת זאת אנחנו מוצאים לפנינו רק קאריקטורות אחדות, ויש מהן שעלו יפה ויש מהן שלא עלו יפה כלל וכלל.

מקום המעשה הוא: עיר קטנה בקצה מזרח גרמניה; זמן המעשה: המהצית השניה של שנות השבעים, והמעשה עצמו — בלי מעשה. בבחינה זו נוטה זורמן לשיטת המודירנים. רופא־השנים אלברט הרטמייער והבארון פון לויקן־נייהוף והמיכסן שטנצל והמורה ד"ר בוריציס והחנוני טומאשיק והרב היהודי ד"ר מרקווי — כל אלה הם משיירי זקני שנת 48, והם התחברו יהדו לחברה אחת מסותרת שקוראים לה חברת הסוערים. ואולם החברה הזאת אינה סוערת כלל, ורק באים הם כפעם בפעם בערב אל החדר האחרון של בית המרוח אשר למקרוצקי, ושם הם שותים שכר ואוכלים ביצים מטוננות וביפשטיקים ועוסקים באהבת הנערה אידה הצהובה הנצבת לשרת אותם. מלבד זאת הם עושים שם גם מעשי ילדות שונים, כותבים פרוטוקולים של אסיפותיהם אלו ומניחים אותם למשמרת, מדברים דברי שטות הרבה, מזכירים את הנסים ואת הנפלאות של "אותה" השנה הגדולה ומספרים איש לאחיו את אשר ספרו זה מאה פעמים ואחת. כל חבר מן החברה הזאת נקרא בשם־כנוי מיוחד. הבארון פון לויקן־נייהוף, שאינו בא אל האספות זה שש שנים, הוא הנשיא שלהם, ולכן הוא נקרא בשם הכנוי: הזקן מן ההר; הרטמייער, בלי ספק משום שהוא שומה ובעל פראוות, נקרא: סוקרטס; שטנצל, שהיה לפניו מוכסן והממשלה דחתה אותו מפקודתו, נקרא: קטלינא, כשם המורד הרומי, אם כי אין בכחו להקניט אפילו את הזנבים; ד"ר בוריציס המלמד השומה, בהיותו לפי דעתו מלומד גדול, נקרא: גיורדאנו ברענז; החנוני טומאשיק נקרא: פוניאטובסקי, בלי ספק על רוח האצילות היתרה שבו, והרב היהודי מרקווי, מובן מעצמו, כי עליו להיות נקרא: שפינווה, זאת היא החברה המסותרת. ואולם החברה המסותרת הזאת אינה מסותרת כלל; פקידי הרשות ונס כל נערי הגימנוזים שבעיר יודעים את מציאותה, ורק שנותנים אותה לרעות עד שתסתאב, מאחרי שגבורים כאלה בודאי ובודאי אין בהם שום סכנה.

והרטמייער-סוקרטס הוא אב לשני בנים. האחד, פריטיץ, הוא רופא שנים גם הוא, אלא שהוא מרפא על פי השיטות החדשות, והוא סמל איש עובד ממפלגת הסוציאלידמוקרטים וגם היחיד הוא בכל אנשי החיוון שיש לו מעט הניון ישר ומוח בריא; והשני, ריינהולד, הוא סטודנט מן הטיפוס הידוע, חי על חשבון אביו ואחיו, חבר לאנודת סטודנטים מכני האצילים דוקא, לובש את צבעיהם ואת רדידיהם, פצוע בפניו משום שהוא יוצא תמיד למנוורות עם חבריו, מתלהב לשם ביסמרק ומלכו הגדול ומתעב בלבו ובשפתם את היהודים והקירבאלים גם יחד, ורק כבואו עתה הביתה לימי החופש, הוא מסתיר את כל אלה מעיני אביו, בכדי שלא לצער אותו ובכדי —

לקבל גם להבא ממנו את הכסף הנתון לו. בכליון נפש חכה הרטמייער הזקן לביאתו של בנו זה, ונס שמח עליו ועל בואו מאד מאד, כי מאחרי שבנו בכורו אוהב את הדרכים החדשים ברפואת השנים ועובד ועושה ואינו מדבר הרבה ואין לו "אידיאליס" יתרים ונוטה אל הסוציאליזמוקרטים, שבשביל כל זאת אין היהם שבינו ובין בנו זה חס ביותר, לכן קוה הזקן, כי בשוב הבן השני הביתה, והיתה לו קורת רוח לכל-הפחות ממנו. הבן השני הזה הלא הוא סטודנט, חבר לאותה אגודה של סטודנטים שאליה התחבר גם הוא בכחרותו, והוא יהיה לבוש בצבעיו שלו, שהוריו אדום-וצהוב, והיה כלו כרעיה דאבזה, ואותו יקה היום ויוכהו בוכיה מיוחדת שלא כל אדם זוכה לה, כי יכניסוהו אל תוך ההברה שלו, חברת הסוערים, והיה גם הוא כאחד מהם. ובכך: הבן בא. האב רואה כי אין עליו כלל אוהם הצבעים שהוא מבקש. האב משתאה. הבן עונה אותו תירוצים ואחמלאות ואינו עני כלל בכובים. האב, החכם כסוקרטס, אינו מבין את אשר לפניו ומאמין, ואחרי שעשה קצת שלום גם עם בנו בכורו, הוא בא לידי גמר דעת לגלות להם סוף סוף את סוד מציאותה של החברה הנסתרת שלו ולהכניסם היום כערב תחת כנפי השכינה היא. הבנים שומעים ושוחקים זה לזה בהחבא על גלוי הסוד הגלוי ההוא ועל הזכיה הגדולה הנכונה להם. — ואולם לא להם לבדם נכונה הזכיה הגדולה ההיא, כי אם עוד לשלישי. השלישי הזה הוא גם כן סטודנט, סטודנט יהודי ושמו זינפריד, והוא בן לאותו הרב הר"ר מרקווי, השב גם הוא ביום הזה לבית אביו לימי החופש. הצעיר הזה בנערותו היה חברו של ריינהולד על ספסלי הגימנוזיום, ואולם כאשר נפגשו בעיר האוניברסיטה כבר התנכר הסטודנט שבאגודת האצילים אל החבר היהודי, והסטודנט היהודי ראה ומצא כי כל אגודות הסטודנטים באשר הן שם דוחות אותו בשתי ידיים. זו היא המרגידיה של הסטודנט היהודי — לפי השנת זורדמן. ובכלל לא ימנע זורדמן מן הסטודנט הזה, שהוא לו לטיפוס של היהודים, את כל הקישושים היפים שהאנטיסמיטיסמוס הנאצל נוהג בהם. האנטיסמיטיסמוס של זורדמן איננו חס-ושלום בולט, כי אם מתחבא. הוא נותן את הסטודנט היהודי להתהלל בכל רגע בחכמתו וברוב כשרונו (הרי. הגאווה של היהודים הירועה!), נותן אותו לדבר הלצות של מלים בלשון נופל על לשון (הרי "החירוד של היהודי" הירוע או איתה הרוח היתירה של ההיינאים והבאָרנאים!), נותן אותו להיות נדחק למקומות שאינו שלו ולהפנם תמיד לתוך דברי חבריו (הרי. החוצפא היהודית הירועה!) וכדומה. בקיצור, הנער הזה, לפי השנתו של זורדמן, אינו סכל, אדרבה, נער חכם הוא, ואולם — יהודי. והנער הזה עם הצער העולמי הגדול שלו, משום שאגודות הסטודנטים הנוצריות סוגרות את הדלת בפניו, בא הביתה אל אביו, ואביו וכן גם הרטמייער הזקן אבי חברו ריינהולד אינם יכולים להבין כלל כי כבר נשתנו הזמנים וכי הדרר הצעיר אי אפשר לו לההויק עוד באידיאליהם של אבותיהם ובחלומות

האחזה שלהם, ולכן הם אומרים להכניס את הילדים אל תוך חברתם ולעשות גם אותם לחברים.

הילדים מובאים אל החברה, והם שומעים ורואים את כל הבלי הוקנים ואת תעותיהם עם כל הדברים התפלים והריקים על אדות האחזה והריעות, שכבר שמעו אותם אלפי פעמים, והכל בנוסח אחד קבוע, והם לוענים להוקנים בלבם ובקריצות עין זה לזה — ונעשים בכל זאת חברים לחברה; כמובן, רק למראית עין. באותו מעמד יראה פתאם שר־המחזו על המפתן. שר המחזו עושה את עצמו כאלו בא רק על פי מקרה ואין לו כונה אלא לשתית כוס שכר ועושה את עצמו כמתפלל לראות על התלים את הדגלים עם הצנעים האסורים ואת הארגו ששם הארכיון של החברים וכדומה. החברים ברובם עושים כמהרה חנופה לו ולממשלה, ואולם הוא יושב ושותה במנוחה ומפיו יוצאים דברים רכים ונעימים ומתוקים, ורק שהם דוקרים כמדקרות הרב בלענם הרב ובעוקציהם החדים. אבל בתוך כדי דבור הוא חוזר ועושה את עצמו כלא רואה וכאינו מבין, ורק דבר אחד הוא מבקש: כלבו של הפריינג, אשר בא לצוד ציד במחזו הזה, חולה את שניו, ולכן הוא מבקש את הרטמייער כי יבוא לרפאותו. על ידי רפואה זו יכול אדם לקבל מאח הממשלה איזה אות־כבוד, וגם כל עונותיו מחולים לו. מוכן מעצמו כי הרטמייער רואה בזה פגיעה בכבודה של ⁴⁸, והוא מתרגש מאד, וכמובן, בלי אומר ודברים. שר המחזו משמיע בנעימות מלים אחדות הנראות כאלו בא לאיים. פ־יטיץ הרטמייער הצעיר, כהיותו חפץ להציל את־כל האנשים החמימים והשכלים האלה מן הסכנה וגם מבלי ראותו בכל הדבר הזה שום פגיעה בכבוד אדם, קם פתאם ואומר כי נכון הוא ללכת ולרפא את הכלב, והוא יוצא עם שר המחזו. מהומה ומבוכה חרשה. הרטמייער הזקן זועף וסוער ועושה הצויות משונות: בנו נעשה לביגד, בגד ככל האיריאלים הקדושים של בן אדם הנון, ומאחרי שבנידתו נעשתה אחרי זה שהיה לחבר של החברה, הלא נתן בזה הרפה על כל החברה ודינו כמורד, ולכן יקרא עליו חרם ואומר להזמין אותו לדין לפני אספה מיוחדת של כל חברי החברה. בתוך כך הם נזכרים כי הם בסכנה גדולה, אחרי שהארכיון עם הכתבים האסורים נללו לשר המחזו, ולכן הם מבקשים מקום להחביאם ונומרים ברעם להחביאם תחת מטתה של אידה הצהובה. אידה הצהובה לוקחת מן הכתבים מלוא כפיה וקוראת אל המורה העליון ד"ר בורציוס ללכת לפניו ולהאיר לה, מאחרי שהוא היודע היטב איה מקום המטה אשר לה...

חברי החברה הסוערת נכנסים לדין בביתו של הרטמייער הזקן לשפוט את פ־יטיץ הבוגד, ובפעם הזאת יבוא גם הזקן מן ההר, הבארון פון לויק־נייהוף. הזקן הזה הוא בכחינת פקת, הנדול מהבריו הרבה מאד בשכלו, והכיריו נשמעים תמיד לפסקי דינים בהכנעה; אנב באה הכנעה זו גם מתוך זה שהוא מן האצילים והם רק בעלי בתים

פשוטים, שבכל האיריאלים שלהם הם חושבים לעצמם לכבוד גדול להרועע אל איש כזה. זהו עוקצו של זורמן. והנה הזקן הזה, באותן השנים אשר לא נראה כלל בקהלם של חכריו, מצא לו זמן מספיק למדי להכיר גם הוא עד כמה מן הסכלות בכל שעשועי הילדים האלה וכי סוף סוף טובה צפרנו של יונקר אחד מכל החלומות הריקים ההם. ובכן: הוא יושב עתה בראש ושומע את הטענות של שני הצדדים ולוענן. לוענן הוא לכל אחד ואחד ביחוד ומוכיח כי כבר עבר הזמן ובטלו האיריאלים מאליהם ומבאר את מהות המדינה ומה כבוד גרמניה שואל עתה ומה המלך ומה ביסמרק להם. פריטיץ וריינהולד מוצאים עתה לטוב להם להודות על האמת, כי רק לענו להוקנים. הזקן מן ההר, אחרי שהשקה לענן לרוב את כל אהר ואהר מן החכרים ביחוד, בא עתה לידי נמר ומשמיע משפט חרוץ כי החכרה הנסתרה של הסוערים נתפרדה בזה וחרלה מלהתקיים עוד. הרטמייער הזקן עושה, כדרכו, העויות משונות, והזקן מן ההר קם לצאת, ואומר: אשלח לך ספר טוב, זקן, והיה לך למקרא בהתבודדותך. שם הספר הוא: דוֹן קִישוּט.

והרטמייער הזקן הולך באמת להתבודד ועושה גם להבא העויות משונות; כמה מהן טבעיות, שבאו לו מתוך רגילות, וכמה מהן אינן אלא מן השפה ולחויץ. בכלל קבל על עצמו, כפי הנראה, את המלאכה להיות אמלל בשביל בני האדם ולהתראות כאיש שספינותיו טבעו בים. בין כך וכך הגיע יום החנינה לזכר הנצחון על יד סדן. הדגלים מרחפים ברהובות מעל פני כל הבתים והעם חוגג. הרטמייער מתבודד — ומביט בעד החלון החוצה. שמע כי מקרוצקי בעל בית המשתה לקח את הכתבים מתחת המטה של אידה הצהובה ומסרם ליד שר המחוז — והוא מתירא. ואולם בין כך השתדל פריטיץ לטובתו, ובספירות העליונות הכל מאמינים כי הרטמייער הזקן הוא שרפא את הכלב וכי תשלום הגמול מגיע לו. ובכן בעוד הרטמייער הזקן יושב ודואג ומצטער גם על החנינה בחויץ, והנה הדלת נפתחה ושר המחוז בא. הרטמייער מתחלחל מאד. שר המחוז, ששתה לשכרה לכבוד היום, מדבר דברים שונים, ולכסוף הוא מוציא מצלהתו נרתיק ומוסרו ליד הרטמייער ויוצא. הרטמייער בודק ומוצא בתוך הנרתיק אות-כבוד ששלחו לו. מובן כי הוא רוצה לקחת את אות-הכבוד ולהשליך איתו אחרי שר-המחוז החוצה, ואולם בידיו הוא מריביק אותו אל לוח לבו ומביט אל תוך המראה אשר על הקיר. אחרי כן הוא מצחק בקול גדול ומנתק את האורדן בהזק יד מעל לבו ומצחק שנית בקול גדול ומתנפל על הכסא ובוכה. החזיון תם.

ובכן — הלצה יפה, או יותר טוב, הלצה שאינה יפה כלל וכלל. הטיפוסים אינם חדשים, כי כבר ראינו אותם מאה פעמים ואחת גם על הכמה. אותו הסטודנט ואותו בעל-הבית ההנון ואותו החנוני ואותה השפחה בבית-המרוח ואותו הבארון ואותו שר המחוז, הלא את כלם כבר ידענו. יש מהם שצורתם מסומנת היטב ויש

שצורתם מטושטשת. צייר טוב לא היה זורמן מעולם. ואולם לא זה הוא העיקר. העיקר הוא כי לא ידע זורמן דרך אהית כי אם לעשות בחומר הזה הלצה — ואיש כזורמן אינו יכול לנמרי לעשות אחרת. אם ינש איש אל החומר הזה ולבו לא המה בקרבו, או אם ינש ולנכח עיניו איוו מטרה לא טהורה, או אם ינש רק יען כי טעמים שאינם יפים ביחוד הביאוהו לירי כך, או מן המוכרח הוא כי יכתוב ככה. זורמן עושה את עצמו כלא יודע כלל את הנעשה באמת, כלא מבין כלל פרק שלם ונכבד מאד בפרקי ההיסטוריה עם כל ההולך לפניו ועם כל הבא אחריו ועם כל החויונות המוכרחים שנראו להנליו, וכי מלבד איוו חנוני רמאי או איוו רופא-שנים מטורף או איוו מלמד שוטה, היו עוד גם הרבה אחרים אשר חלמו חלומות גדולים, והאנשים ההם היו הוני דעות עמוקות וטהורי לב מאין כמיהם וכבירי רוח גדולה ומבקשי משפט ויושר באמת. אמת היא כי גם האנשים האלה לא הצליחו ואינם מצליחים ולא יצליחו — ואולם יקום נא לצחק להם וללעוג להם כל שלבו נותן אותי לצחק וללעוג! יקום נא איש כזורמן לכתוב עליהם קימדיה ואולם לקוראים העברים ניתן החויון הזה עוד ענין מיוחד המושך את הלב. זורמן בחויונו זה מצייר לנו שני טפוסים עברים, את היב הד"ר מרקווי ואת בנו הסטודנט. הרב המטף, איתי הבן הנאמן לרור החולף, בא עם חלומותיו ועם תקיתו לאחזה ורעות ושלוש עולמים, ווינפריד בנו בא גם הוא, אחרי הריחו את הריחות הראשונים של האנטיסמיטיסמוס, הנורר לפניו את הדרך בכל אשר הוא פונה, אותו האנטיסמיטיסמוס שאינו יודע ומכיר את אידיאליו של אביו ואינו מודה בהם כלל. התהום גדולח מאד — והחומר הזה לכשעצמו כדאי וראוי היה לצייר אמן לעסוק בו ביחוד. הסטודנט אומר אל אביו:

„המאמין אתה כי בומן מן הזמנים לא הייתי מלא גם אני את כל אותם „האינסטינקטים הסוציאליים“ שלכם, אשר אתם אומרים? גם אני התאמצתי פעם בכל כחי להיות רע וכלב נאמן לאותם האנשים אשר שם מעבר השני. אבל האם מאמין אתה כי חפצו בי? גם בתור כלב נאמן לא חפצו בי... כאשר שלחת אותי לפני שלשה זמנים לברית המדינה, להיות בדרש (כהיר) עם בודשי (בהירי) הסטודנטים — הלא זה הוא חלום החלומות שלכם, אתם שרידי אנשי ארבעים-ושמונה, — אז דפקתי על דלתות בית המרוח האחד ועל דלתות בית המרוח השני אשר לאנודות הסטודנטים — בעונה ובנו כפיך כיהידי קטן הסוהר בכנדים... ואולם כמעט שראו את החיטם שלי, כמעט ששמעו: וינפריד מרקווי — מה? וינפריד מרקווי?... צר לי — מנין „השועלים“ (צעירי הסטודנטים) שלנו כבר מלא... ואני נכלמתי כל כך, אבי, עד שבשכיל זה לא שבתי אליכם הביתה במשך שני „הזמנים“ הראשונים... אז עמד הרטמיער על הנחינה ויצא בשלום, ואני באתי

לקוניגסברג, כי השבתי: בידו הן יצלה הרבר שיכנסני עמו אל איזה מקום שהוא ו
 ואולם הראשון אשר הראה לי את כתפו הקרה היה רעי זה כנפשי, זה הרטמייער
 שלי. הנה כן באתי אל בית-המרוח שלהם שנית ברגשי יראה... אכן עדת מרעים הם,
 אבי, עדת אנשים גסים וכבדים בפרים המגודלים. אמנם ראיתי היטב עוד ברנע הראשון
 כי אין לי שם דבר עמם, ואולם האם בכלל יש מקום בתבל אשר שם לנו דבר?...
 כמעט שהשמעתי את שמי, והנה שכני אשר ממולי מתחיל לספר הדורים ומעשיות
 עבריים. אני יושב ושומע ואומר בלבי, כי עלי לעשות את עצמי לתם, וגם אני מתחיל
 לספר... הוי לו רק שמעת את מזהלותיהם!... ואני מרגיש כי לועגים הם על פני,
 ואולם נושך אני את שפתי בשני ואל לבי אמר: בעל-כרחם תשעבדם לך. ברוחך
 הכבירה מרוחם תכניעם... אכן יש שעות טובות גם לי. שעה טובה כזו היא לי אז.
 אני דברתי על כל ענין וענין. על האידיאליזמוס הישן ועל נעלים עם כפתורים לפי
 הנוסח החדש — על גרמניה וזכויות העם שלה, שאין לנו לותר עליהן, ועל הדריסורה
 ההגונה של כלבים מסולסלים, על היכולת לותר על רעיון האלהים של הגל ועל
 העדר היכולת לותר על דג-מלוה טוב השכול בחומין. הבאתי ציונים מספרי פלאטו,
 שופנהוייער וגם וויפכץ. כלם הביטו בי בעינים סקויות, וכאשר האמנתי כי כבר אחווים
 הם במכמרת, והנה רעי הרטמייער נגש אלי ולוחש לי באזני: מלאו את ידי להודיע
 אותי בזהירות כי אין פה מקום לי בשביכ פי הפעור אשר אין חקר לנדלו וכי טוב
 אעשה אם בימים הבאים אחבונן אל בית-מרוח זה רק מן החוץ. ואז בהיותי עומד
 בחוץ, נשאתי את אנרופי ונשבעתי: אתם חפצים כי נהיה לכם לאויבים. הבה
 ונהיה לכם לאויבים. נראה, מי ינצח.

ומרקווי הזקן עונה: „ואתה תאמין כי לך הצדקה להתמרמר?”

וויגפריד אומר: „כבר אמרתי לך, אבי, כי אין אנחנו מבינים איש את שפת
 רעהו. אתה עורך עומר ברנלך האחת בתוך הניטו הישן, ולבך מלא רגשי תודה
 על כל גדותיו על כי הוציאוך משם, ואני כבר אריח ריח ניטו חדש אשר בו הם
 חפצים לסגור אותנו שנית, יען כי יראים הם אותנו ויען כי הכירו כי גדלנו מהם
 בכחנו ועצמנו מהם בהתחרם עמנו. הניטו החדש לא יהיו לו ככלי ברזל מעבר
 הרחוב לעבר הרחוב, וגם איש צבא לא יעמוד בו עוד על המשמר, לתקוע בשופר
 כבוא השעה אשר על העם ללכת הביתה. הניטו החדש לא יהיה בלתי אם שחוק
 קל וקר על השפתים, מכתב כתוב „ברנשי-כבוד” להשיב פניך בכקשך איזה דבר,
 וכאשר תבקך בבית איש לא יבוא גם הוא לבקרך, וכל אלה יכאיבו אלף פעמים
 יותר ויציקו על הנשמה שבעתים מן הרחוב המעלה צחנה אשר היה לפנינו. בעולם
 אשר כזה עלי יהיה לחיות, אבי, ועלי לאגור עתה הון רוחני בשביל זה... להתחלות

עמהם את המחלה הדימוקרטית, כאשר אתה אבי עושה בשחוק נעים, לדבר זה אין לי עת".

הניטו החדש הזה, אשר הם אומרים, איננו חדש; אותו מצא זורמן ערוך אצל הרצל, והוא לא הרחיב את האופק אשר לו אפילו לא עד כדי זרת אחר. ולא עוד אלא שנבדלים הם בזאת: בשעה שאצל הרצל שומעים אנהנו את האנחה למראה הניצו החדש, בשעה זו שומעים אנהנו פה רק את השחוק ומרנישים את השמחה לאיד. הסכיבה, אשר מתוכה אנהנו שומעים את הקול על דבר הניטו החדש, איננה טהורה, והאוויר אשר מסביב איננו טהור, גם מצדו של המחבר, מן השנאה, שנאת לאום ושנאת דת, הדברים אשר ידבר זינפריד, כשהם לעצמם, יפים הם ונאמנים, ואולם מתוך האוויר אשר מסביב לו אנו מרנישים כי זה השם את הדברים בפיו איננו עומד על צדו, כי אם על צד אלה שכנר; זורמן עצמו, בכל הירותו, הוא מאנשי בריתו של הסטורנט הרטמייער והושב כמוהו. על טענותיו של זינפריד כשהן לעצמן יכולים היינו לענות שתיים. יכולים היינו לענות, למשל: ריקא! אם איש אתה שהאגודות והחברות והכנופיות הן לך לעיקר, אז הרנע נא כמעט, אם תבקש הן תמצא, ברוך-השם לא אלמן עתה גם ישראל מהן ויש לנו אגודות לרוב בכל ערי האוניברסיטות בנרמניה, אגודות לאומיות ואגודות ציוניות לסטורנטים עברים ועוד ועוד, וגם שכר ישתה שם לרוב, וגם נאומים נלהבים וגם דרשות על השכר וגם שירים וגם פוליטיקה תמצא לרוב, ונמצא שלא הפסדת דבר. וכי זה הוא צער היהודים אשר אתה אומר? כסבור אתה, שוטה שבעולם, שזה הוא המכאוב אשר לנו היהודים, יען כי הסטורנטים הנוצרים נועלים דלת בסני בנינו ואינם נותנים אותם לשחות עמהם את השכר שלהם וללבוש את צבעיהם ורדידיהם? לא, אדוני! — או יכולים היינו לענות: אם איש אתה החפץ בלמודים באמת ואינך חפץ לשנות בהבלים, אז הן לא הפסדת דבר בכל המעשה הזה, כי על ידי זה רק המעיט תמעיט מלשחות שכר ומעשות הוללות ומלכת בטל, ותחת אלה תלמוד ותתמיד ותדע סוף סוף כמה דברים הנונים וחשובים, האם באמת אתה מאמין כי שוים דברי הכלים כאלה לדבר עליהם באותו הפתוס אשר אתה מדבר ולהתנבא בשבילים באותה החתמרמרות ובאותו הנינון של הצער העולמי?... צרת היהודים איננה זו שאין מניחים לסטורנטים עברים לשחות שכר עם הכריהם הניצרים, צרת היהודים היא קצת יותר גדולה!...

לו הבין זורמן את זאת! — לו כתב ולא מצא ספוקו במעט הלצה ובמעט חרודים לבד, לו הבין את ערך הקיע הגדול שבין האבות והבנים ולו הכיר את דבר התהום הגדולה שבין החלומות שחלמו הזקנים לאחיה ורעות ושלוש ואהבה ובין

השנאה הגדולה והאכזרית אשר צמחה להם פתאם מן הארץ ואשר ירניש אותה הדור הצעיר בכל אשר יפנה — החומר הזה היה נתון לו מקום לכתוב טרגדיה גדולה. מובן מאליו כי לא זורמן האיש אשר יכתנה.

ד. פ.

מכתבים מגרמניה.

א.

כל הקורא במכתבי העתים העברים בתמידות ישעה להאמין כי האלף והת"ו שד החיים בקרב היהודים היא רק הציוניות. איני בקי בטיב החיים הנהוגים בקרב אחינו ברוסיה, ואולם בנוגע לאחינו בגרמניה אוכל להעיד בתור עד ראיה, כי באמת אין דציוניות תופשת מקום רחב בהיהם. על פי מספר השקלים, שננכו לקפת הציוניות, יהיה מספר הציוניים בגרמניה בערך אחד למאה של כל היהודים הנמצאים בממלכה זו. ואמנם אפשר לבעל דין לטעון, כי נמצאים ציוניים משלמי שקל, שהם אבות למשפחה, וזו מתיחסת עליהם. לפי חשבון זה, כמובן, ירבה מספר הנפשות הנספחות על הציוניות. ואולם באמת אין הדבר כן. על פי רוב נספחים לתנועה הציונית רק אנשים ונשים העומדים בנפש. בעלי בתים מעטים מאד במפלגה זו. והמעטים האלה אינם עולים עם משפחותיהם בחשבון, מפני שלעומתם יש כמה וכמה שוקלים שקליהם, והם אינם ציוניים. ארא — נתבעים ונותנים.

אין הדבר הזה גוזמא. הציוניות תפשה לה מקום בערים הגדולות. יסוד הבריות למיני צדקה שונים ונבית ממון לצרכים שינים גורמים ערכוביה גדולה, והנותנים מגרבים, מפני שהם נתבעים או מפני דרכי השלום. הרי באים לשכונתי ונוכים צדקה בשביל צורך זה או צורך אחר. הנכאי היא ממכרי ומיודעי. סכום הנרבה איננו גדול כל כך, ובשבילו איני חפץ להקניט מודע ורע. אני נותן לו את נדבתי הקטנה, אף על פי שאיננו מסכים בכלל לכל המוסד הזה. כן הדבר נוהג גם בתשלומי שקלים. יש בתי אבות

בישראל שהרגילו את עצמם להתנדב לכל דבר שבצדקה. באים הציוניים ומשמיעים על השקלים—נותנים גם להם.

בעיר ברלין אירע, למשל, פעם אחת מקרה כזה. אחד מחברי העדה, מעלה מס הקהלה מדי שנה בשנה, כתב לשלטון העדה, כי המס ששמו עליו הוא גדול יותר מדי וכבר עליו לשאת במשא כזה, האיש הזה היה צייר אמן. וילך אחד מפרנסי הקהלה לדבר עמו ולנכות טענותיו מפיו. את האיש לא מצא הפרנס בכיתו, ואולם אשתו קבלתו בסבר פנים יפות ובנימוס, וכאשר הציע הפרנס לפניה את דבר כואו, השיבה האשה בתמימות: "אמנם כן, כתב בעלי לשלטון העדה, יען כי קשה עליו לשאת במשא. הנע בעצמך, אנו משלמים לקופת העדה הקתולית, העדה האונגלית והעדה היהודית. וסוף סוף אין אנו עשירים כל כך, ומס העדה הישראלית הוא גדול ביותר". הדובר כה השתאה מאד למשמע אוניו. "מה את סהה? שאל משתומם. "איך אפשר כי תשלמו מס לשלש כנסיות דתיות?" — כן הרבר, השיבה הנכרת. בעלי הוא פרוטסטנטי, אני אמתך הנני קתולית, ואולם אם בעלי היתה יהודית, ותמיד היינו מעלים מס העדה הישראלית, הנם כי חמיתי נפטרה זה כמה שנים לעולמה, ובודאי אלמלא ההכרח לא היינו מסרבים בדבר. ראו להמעיש מה את תשלומי המס. לא כלי עמל הסביר לה: הפרנס, כי בכלל פטורים הם מלשלם אף פרוטה.

כה לי איש בקי, כי במספר חברי הקהלה הישראלית המשלמים את מס העדה כתמידות נמצאים רבים, שכבר יצאו מישראל זה כמה שנים, ועתה צא ומנה מספר הציוניים למספר השקלים הננבים.

ואפילו שיתנו את שקליהם במתכוין לשם ציוניות, עדיין אין הם יודעים, מה היא ציוניות, ומה היא מטרת העבודה הלאומית הזאת. "האידיאל הלאומי הוא להם ענין שלא יכנס ללבם.

בכלל עלינו לדעת, כי לכל הפחות שמונים למאה ממספר היהודים בנרמניה נמנים עוד על הדת הישראלית רק מפני ההרגל, מבלי לדעת מה. רובם אינם עושים את הצעד האחרון, לחדול לכל הפחות לשלם את מס העדה, רק מפני התרשלות. ויען שלפי החוק יש איזו עכובים בדבר. רצונך להפטר משעבוד הקהלה עליך להידיע זה בכתב לבית המשפט. אחרי כן יתחילו דינים ומשפטים. אדם הנון יכתח את רגליו ויבוא לבית המשפט, ושם ישב ויחכה במסדרון עד אשר יקרא לבוא לפני השופט הממונה על כך! הם ושלו! הוא משלם ומשליך אחרי כן את שטר הקבלה לאשפות, ובפרט שאין המס כבר כל כך.

אבל בהיים הלאומיים אינם משתפים כל עיקר. בסוף ירה אונוסט בקיץ שעבר שבתי מבזיליה אחרי ימי הקונגרס. שם חלמתי בהקיץ וכבר עשיתי השבונות. כמה יניע לי מאותם שיי עולמית, אשר הבטיחו לנו מעל בימת הקונגרס. כמוכן, באתי בקצת

גדלות. אני בא "ישר" מן הקונגרים, והנה נפגש בי בעל הבית שאני מתנורר בו, אדם מופלג בעשירות ואין לו דאגת פרנסה, גם אינו טרוד בעסקיו, יען זה כמה שנים שהסיר מעל צוארו את עול העסקים. עשיר שישבע נחת, איני יודע מה יהיה חלקו בנך ערן, אבל בעולם הזה הלואי שיהא חלקי עמו. הוא שואל אותי: "מאין אדוני? הלא כבר שבת פעם אחת משויל הקיץ ובפעם שנית הלכת לדרךך". אני שב מביזיליה עינתי בהמעמה מיוחדת. השפעתני על הקונגרס הששי לא היתה מעטה, הוספתי בקצת הפלגה ונאוה, — הקונגרס? איזה קונגרס? — הדבר הוא פשוט, הקונגרס הציוני. הקונגרס הציוני? איזה קונגרס ציוני? — הקונגרס של הציונים הנאספים כפעם בפעם בביזיליה. "איזה קונגרס? ואיזו ציונים?"

האיש הזה הוא יהודי עשיר. כמותו הם רוב היהודים בנרמניה. ואנשים כאלה מתנדבים ביד רחבה לכל צרכי הצדקה; מוסדי־חסד מתפרנסים על ידיהם. יודעים הם גם כן, כי יש קהלה ישראלית, ופעם בשנה אפשר שיבואו להתפלל בצבור. אבל ציוניות, תחיה לאומית, הרעיון הלאומי של ישראל וכו' וכו' — כל זה מוזר להם.

מספר היהודים המשתתפים בחיים הרוחניים של ישראל מעט הוא בנרמניה. אבל בנוהג שבעולם טוב לי קרוב עשיר אחד ממאה קרובים עניים. מה יועיל לנו, כי בארצות המזרח כלם אהובים וכלם ברורים, כלם רצים לעשות רצון קונם והם יהודים נלהבים, ינמסרים בלבם ונפשם לרעיון תחית האומה — והאנשים האלה רוצים ואינם יכולים? להם תחסר הפרימיה. אמנם רחמנא רק לבא בעי, אבל בני אדם צריכים לפרושות. בנרמניה הדבר להפך. המסורים לעניני היהדות, ואלו אינם מסורים בכל לבם ונפשם אלא בכיסם, מעטים הם, אבל להם יש כים רחב ומלא לא פרושות, אלא דיגרי זהב. הנה, למשל, זימס סימון, עשיר מופלג, מרובה במיליונים. יהודי עני כאשר ימות אביו עליו, יניח לו ירושה — משפחה שלמה לפרנסה, וכן כי ימות דודו ומסרפו, ועשיר יהודי בנרמניה כי ימות לו אחד מקרוביו, אפילו שאר בשרו שלישי בשלישי, יניח אחריו מיליונים, תחיתה הראויה להתכבד. גם על זימס סימון שמעתי. כי נפלה לו בימים האחרונים ירושה מופלגת, ממון קרח ממש. ועכשו בוא אתה לבית העשיר הזה בשעה שטוב לבו עליו. כמה אתם חפץ? חמשים אלף כסף? פה המחאה על בנק פלוני, לך ותנבה המעות.

כמובן, לי אין מהלכים בכתי עשירים כאלה, וסופר עברי אפילו אם יהיו לו מכירים עשירים אינו יודע לספור למעלה ממאה. כמה אתה חפץ בשביל צורך פלוני? חמשים מרק? הא לך שטר בן מאה. אין לך בכיסך כדי להחזיר השאר? אין בכך כלום. קח לך את הכל.

פריריך דיליטש מקבל ממנו בכל שנה לערך מאת אלפים מרק, ולי יתן, אם אבוא אליו, מאה. אבל יתן, וגם זו לטובה!

ועשירים כאלה רבים בגרמניה. ולכן אפילו אם אין בקרבם יהדות נלהבת ואין גם קוראים במכתבי העתים העברים בכל יום ויום מאמרים חוצבים להבות אש בדבר תחית האומה, וגם אינם הולכים לאסיפות ציוניות לשמוע נאומים מרעישים וסוערים, וכן אינם יודעים כלום על דבר השאלות הבערות — כן מנסחים סופרינו החדשים בשפתם שהם קוראים לה עברית — הם מרבים לעשות לטובת היהדות מציונינו המלאים והשלמים, אשר אין דוגמתם בנוגע לפטנט של יהדות, אלא שהם רק מדברים.

בקרוב החלק הקטן הזה של היהודים כבר היתה היהדות למין מודי. האיש הזה כותב עברית — בריה נפלאה במינה! האתה כותב עברית? — שואלים — הגידה נא לנו, מה היא העברית הזאת? ישמעתי מפי זקני, כי בימיו היו מחליפים בני ישראל אגרות זה לזה באותיות עבריות. עוד ראיתי כתב כזה בעיני, סח לי יהודי אחר לפי תומי. אבל לא, אמרתי לו, אננו כותבים עברית ממש, כתב עברי ולשון עברית — לשון הביבליאה. עד מהרה אני נזכר, כי נכשלתי בלשוני. ואפילו שברור לי, כי הדובר בי לא יכוני עולמית, הנה אני בדויקנותי המעוררת שחוק לא אוכל להוציא מפי דבר שקר. אני מתחיל לצייר להדובר בי, כי שפתנו היא ביבליית ולא ביבליית, גם אספר לו מן המרחיבים ומתקני לשוננו. סוף דבר, כי האיש הולך ונפטר ממני ודבר על לשוני: הלא כבר אמרתי, כי גם זקני היה כותב אגרות באותיות עבריות ובלעז.

ועם כל זה, עס-הארץ העומד לפניך, נסה ואמור לו, כי צריך אתה לאיזה סכום הגון לטובת השפה העברית; אם בכלל הוא נדיב לב, לא יקפוץ ידו גם מנדבה זו. מדוע לא? זקניו היו כותבים אגרות בלשון לעז ובאותיות עבריות — גם זוהי יהדות ומצוה לסעדה ולחמכה.

כבר נשמע צלצול של מלת היבראיסט. יש איזו הטעמה בצלצול זה. לפני עשרים שנה נחשב הדבר לגנאי, עכשו כבר יש בו מן הכבוד. אבל כמה דברים אמורים, ביהודים עמי הארצות פשוטים, לא כן בציוניים. אלו ברובם נוטרים איבה לשפתנו העברית.

כבר שמעו, כי הציוניים הרוסים ימביטים מנבזה על הציוניים המערביים הריקנים. על זה הם כועסים, סתם ציוני גרמני נחשב בעיני עצמו בתור דפלימט, מתלמידיו של ביסמרק, הא תינה בידיעת כתבי הקדש ואפילו בידיעת שים ופוסקים עולים אתם עלינו המערביים. ואולם דפלומטיה? הה? בטלנים אתם! פשוט בטלנים

ופטפטנים, ואם נשאל אותם להציוניים באנגליה וכו' יאמרו: אלו אינם בטלנים כמובן המורחיים, אבל אלינו, בני נרמניה, לא ידמו. עשרה קבים דפלומטיה ידרו לעולם, תשעה נטלו הנרמנים-היהודים.

ובשביל שהם חושדים בכם, המורחיים, כי תתנאו עליהם בידיעת שפת עבר והיהדות, הם פוסלים ידיעה זו תכלית הפסול. נוכל להיות ציוניים טובים גם בלעדי זה. כן הם אומרים כפיהם וגם יקיימו דבריהם. הם ציוניים טובים על פי המטבע שטבעו הם.

בורגני.

מן הצד.

(זכרונות ורשמים) *

א.

מעולם לא חשבתי את עצמי לעסקן. איך בי אף מדה אחת מן המדות הנחוצות לאיש כזה. אין בי הוריות, המהירות והחריצות הנחוצות לאיש שנוטל חלק בתנועה צבורית. מסתכל הנני יותר מדאי, חושב יותר מדאי, דורש יותר מדאי. ואולם יש עתים שונות ומצבים שונים ומשונים בעולם.

יש אשר זרם ההיים הורף את כל אשר יפגוש על דרכו. יש אשר איתני עולם שואנים בהזקה, וכהות שונים ומשונים מתפצצים מתהום ההיים ורוחפים וסוחכים את הכל. יש אשר רוחות חזקות הומות ורועשית. ואין כח בעולם שיוכל לעמוד בפני התנועות הצבוריות.

ואולם יש אשר רוח מרום וקדוש ילך אט, ילחש דבר מה, יזכור דבר מה, כמו ירא הוא ומתכייש, ידבר תחנונים, יעורר רחמים.

(* הרשימות האלה רשמתי לעצמי, בשווי מן הקונגרס הציוני החמישי. חותם סוביקטיבי מיוחד טביע עליהן, ואולם דוקא הזמנת שהארם אומרה לעצמו מועילה גם לאחרים. לא הוצאתיו לאור עד עתה, מפני שעפ"י צורתו ותכנון אפשר רק היה להוציאו בארגון חפשי.

והרוח הזה המהלך את דופק על לב אנשים אשר לא בין העסקנים חלקם, כמו ירא הוא את האנשים ההומים והרועשים כי לא יבינו לו או לא ישמעו לו או לא יפתחו לו.

יש כח אנשים שכמוני לעמוד לפעמים בפני הרוחות שאינן מצויות ולאמר להן: הרפו!

לא מפני רוב כח שבנו, כי אם מפני הבנת עצמנו, מפני הכרת ערכנו יודעים אנחנו שאין אנו עסקנים ושכחותינו מוגבלים, והננו אומרים לעצמנו: „שב אל תעשה עדיף“.

ואולם אין בכחנו לעמוד בפני הרוח אשר כמו מעולם אחר הוא בא אלינו, אם ביכלתנו לעמוד לפעמים בפני הרוח המדבר רתת, הנה אין בכחנו לעמוד בפני הרוח אשר את לבבנו יקח שבי. ובגעת בי הרוח הזה, או ילהש לי: עמך נפוץ כצאן על ההרים!

וילהש לי: יתום, יתום עלוב הוא עמך!

וילהש לי: אין דורש לעמך!

ב.

ובהשבר בי לבי למראה עני בני עמי ונורלם המר, יש אשר אקה גם אני את מקלי ותרמילי והנני נוסע בתוך יתר הנוסעים להתייעץ על דבר עתידות עמנו. יודע אנכי כי אינני איש מעשה ואינני מן התקיסים בדעתם ואין בכחי לכוף על אחרים הר כנינית לאמר: קבלו דעתי; יודע אנכי את כל מגרעותי, ובכל זה הנני נוסע.

אינני יכול לשבת בכיתי ספון, בשעה שמתאספים ומתיעצים על עתידות עמנו, על תקותיו היותר גדולות ועל שאיפותיו היותר נשגבות. אינני יכול להרגע, בראותי מדברים ומתוכחים על ענינים הנוגעים לעצם קיומו של עמנו.

יודע אנכי מראש—כי האספה תתן לי רק מחלת לב וראבון נפש; יודע אנכי כי תוסיף מכאוב על מכאובי הרבים ותוסיף לדכא את לבי הנשבר ו תמרר את רוח ותרעיל את רגעי חיי.

יודע אנכי הכל מראש—ובכל זה כמו איזו מסכה נסוכה על כל המעשים העתידיים; נדמה כי צפון איזה דבר בחיק העתיד, כי לא הכל אבה, כי עוד לא ירחק היום וכי קרוב קרוב הוא.

בעמק הלב יודע אנכי כי אין הדבר כן; בעמק הלב יודע אנכי כי סוף סוף כל מעשינו תהו ובהו, אבל איזה קרום פרוש על הכל, האהבה לוחשת את שלה, הרחמים לוחשים את שלהם, הפיץ־חיים לוחש את שלו. ומכל אלה יוצאת איוו אילויה יפה, איזה דמיון מתעה, איזה משנה משונה. ובכן הנני נוסע.

ג.

עברתי דרך וורשא. סרתי במקרה לכית הוצאת ספרים עברים ידועה. פגשתי שם את „אחד העם“ ואת דוד ב. הגדתי ל„אחד העם“ מטרת נסיעתי. דברנו על דבר ה„קולטורה“. אחד העם ממיל ספק בזה, כדרכו. — ומה יהיה אם יבחרו קומיסיה והקומיסיה לא תעשה דבר? הכל ישאר על הנד. דברתי עם ב., הגדתי לו כי הנני נוסע בחור „ציר“. צחוק־קל מר ומכאיב ומשפיל עבר בלי משים על פתחי פיו. אנכי רואה ונבהל.

כעסתי מאד על אחד העם ועל ב. גם יחד. אסור לאדם להתיחס לענינים ידועים באופן כזה! אסור בכל אופן! צעק לבי. מחויב אדם לכבד גם שניאותיהם של אחרים. מחויב אדם לכבד אמונתם של אחרים ואפילו אמונת הבל של אחרים. אפשר לאדם לבעוס ולהתמרמר, אפשר לו ללעוג ולהוכיח, אבל אסור לו להכעיס ולהשפיל. אי אפשר לאדם להביט מגבוה על חלום גדול ונשגב של אחרים. התיחסותם של אחד העם ושל ב. אל כל המעשה הנעשה הזכירה אותי סגנון השאלה: „מה העבודה הזאת לכם?“ ואולם בעת הקונגרס ולאחריו, בשעה שעלה על לבי הצחוק הקל של ב., בשעה שנוכרתי כמה מן המרירות האמתית היתה בו, יש אשר סלחתי לו גם חלול הקדש שבו.

ד.

באתי לבוליה ביום השני מימי הקונגרס. סרתי אל אולם הקונגרס. בני אדם הומים, אצים ורועשים, משיחים ומדברים, שוחקים וצוהלים, כותכים ומוחקים, משנים מקומוחיהם ועוברים מפנה לפנה.

העיפותי עיני בקהל רב־הצבעים אשר באולם, דמיתי למצא את הנקודה אשר אליה ישאפו כלם, את הכונה העיקרית, את הרעיון האחד אשר יחשבו כלם ואשר יראה ממבטי עיניהם ועל כל תנועות נופם — ולא מצאתי. ואמנם מה שלא בקשתי — מצאתי.

הרגשתי התיחסות משונה של ציר אחד למשנהו. התיחסות מוזרה מאד מאד. על פני כל הצירים קראתי ח ש ד.

במקום האמון אשר ירחש לב בן־דעה אחת למשנהו, הרגשתי תיכף מין הבטה של כעס ובוז, קפדנות ורתחנות, ולפעמים גם שנאה כבושה ומשטמה. ועל לבי עולות המליצות שאני קורא תמיד על דבר הקונגרס המאחד את ההפכים, על דבר הרעיון הציוני המקרב רחוקים, על דבר האידיאה היפה המכנסת אהבה ומרבה שלום וכו' וכו' — היש מעין כל אלה פה באולם?.. ואנכי העני ידעתי אז רק מעט על דבר סכסוכי הפרקציה ואויביה ועל דבר מחלוקת הדעות העצומה לפני הקונגרס.

ואמנם גם עתה, אחרי דעתי את כל אלה, עדיין אינני מבין מה טיבה של התיחסות משונה כזו של זה לזה. מלחמת הדעות — טוב הדבר! אבל בוז וחשד למה?

יכול אני להבין שנאה ומשטמה, אבל החשד המיוחד מאין הוא בא? ומר מזה עוד שהחשד הזה שהרגשתי הוא חשד של אנשים קהי־השכל והרגש ביחוסם לאנשים משכילים ומדינשים, מעין קנאתם של עמי הארץ בתלמידי חכמים.

בכל אשר פניתי ראיתי מבטים קרים, „בת־צחוק חמוצה“— כמו שאומר הרוסי, פנים מפיקים טפשות, אנשים כועסים ומתנפחים.

כי אמנם יש בנו מפלגה אחת משכבר הימים אשר לקחה לה את הציוניות כחכירה, ובניה מקצרים אותה, מצמצמים אותה ומכוצים אותה על פי דרכם, וכשאחרים חפצים להרחיבה, להאדירה ולהרימה, הם מתמלאים כעס עד לאין קץ. כל המגלה פנים אחרות בציוניות הרי הוא בעיניהם כנוול ירושת אבותיהם. חוששים הם האנשים האלה מאד פן יחדל ההמון לכבדם, להוקירם ולראות בהם נואלים ומצילים, מנינים וגדולים.

„כל זה היה מעורר לענ, לולא היה מכאיב ביותר.“

האם לא הצחוק הוא לראות אנשים שחזות פניהם מעירה בהם שלא נוצרו כי אם למכור דנים מלוחים, אנשים שמעולם לא הבינו ולא הרגישו מה טיבה של אידיאה, אנשים שלא קראו מימיהם רק חוברות קטנות אחדות על דבר הציוניות, רצים אנה ואנה, מתהוללים, משתוללים, מריבים, מתוכחים, מדברים רמות רמות על

דבר הקולטורה ונגד הקולטורה, מחוים דעת בפוליטיקה, מתבוננים בעמק שמתו הפוליטית של הרצל, מהרפים את המינים שכציונים, מקנאים קנאת הרבנים, קנאת הדת, קנאת הד"ר הרצל וכדומה, וכדומה.

תמה אני אם יש קומידיה יותר מעוררת שחוק מזו.

ואולם הקומדיה מתהפכת תיכף לטרנדיה איומה בעינינו בזכרנו כי פה מדברים על דבר גאולת עם שלם, על דבר תחיתו של עם שלם, על דבר עתידותו של עם שלם וגורלו...

ה.

ואולם הם כל בשר — מקם נורדוי עולה על הבמה !

מקם נורדוי מדבר ופיו באמת מפיק מרגליות.

חודר הוא לתוך חיינו החשכים והאפלים.

מגלה היא את פצעיו היותר גדולים.

מקם נורדוי מדבר ומתאר בשתי מלים את מצבנו המר והנמה.

ה"לופט-מענש" וה"בעטיל-סטודענט" — אלה הם הטפוסים היותר רגילים אצלנו.

הסטודנטים שבאותו מעמד מרעימים פנים, רגזים ומתקצפים, ואולם הדברים

אמתיים בניגע אל ה"בעטעל-סטודענט", כמו שהם אמתיים בניגע לה"לופט-מענש".

מקם נורדוי מדבר והכל מטמם אזניהם כאפרכסת, ואולם מרגיש אנכי ויודע

שהכל שומעים מפני שמקם נורדוי מדבר, ולא מפני שהדברים מצד עצמם

לוקחים את לבם.

לתהלות ולתשבחות ולטחיאת כפים אין קץ.

ואולם אחר כל השאון ואחרי כל התהלות והתשבחות בעת ההפסקה שמתי

לבי אל מה שיאמרו הבריות, ולאזני הגיעו תמיד המלים: „ אבל מה כל זה לציוניות ?”

— „לא נוכל עשות מאומה” — „הדברים ישנים” — „בקונגרסים הראשונים היטיב

לדבר מעתה, וכדומה.

ואולם השערתי כי רוב השומעים הקשיבו לדברי מקם נורדוי רק מפני

שמקם נורדוי מדבר, ולא מפני שהם שמים לב לעצם הדברים, התאמתה אצלי

ביחוד בעת שדבר ד"ר ירמיהם על המצב הנופני של היהודים.

ד"ר ירמיהם איננו דברן, ואולם הוא בא ומספרים בידו המזיכחים באותות

ובמופתים שהגוף העברי הולך ופוחת, הולך וחלש משנה לשנה והוא יורד באופן

נורא מאד !

ד"ר ירמיהם מדבר וחלק גדול מן הצירים משוטטים אנה ואנה והולכים להם והנשארים אינם מקשיבים כלל וכלל.

נואלי ישראל! מדברים לכם על הגוף העברי ההולך ונרכה, נחלש ונרפה, ואתם נשמטים אחד אחד? !
הוי נואלי ישראל! ..

בשעה שדבר מרמזין בובר על האמנות העברית, אף על פי שרבים לא הסכימו לדבריו, בכל זה הקשיבו להם מפני שהמליצות היו יפות, ואולם ד"ר ירמיהם דבר מה שדבר בלא כל מליצות ומה להם לצירים לשמוע את הפקטים המרים על הגוף העברי ההולך וגוע?

קראו עוד מאמרים אחרים, ואולם יום השבת בא.
סוגרים את הקונגרס.

ו.

הקונגרס סגור. הצירים נשמטים חבורות חבורות. פנשתי בד"ר וויצמן, בהאינוניר שמקין ועוד. נודמנתי עמהם לפונדק אחד. הייתי בן-לוויה לטמקין, ועל כן הלכתי עמו יחד למקום משכנו של כהן-ברנשטיין.

כהן-ברנשטיין שוחח עם רעו טמקין על דבר כל הנעשה עמו בכל עת הוכחים שלפני הקונגרס, והוא מספר לטמקין את כל התלאה אשר מצאתו, את כל המצוקות אשר הציקו לו ידידיו המורשים, את כל המכאובים אשר הסבו לו. מספר ובוכה כמעט כילד קטן.

הוא מספר ומספר, ואנכי מבין את כל מה שפעלו ועשו מיני המשמרים השונים ומיני הציונות, מבין אנכי את כל מה שנרמו לאיש היקר הזה. נפתולי אלהים נפתלו כל מיני המשמרים לכהן-ברנשטיין וגם יכלו לו. נהרם מרכז הפוסטי.

ובכן, שישו ושמחו, משמרים!
ישישו ושמחו גם כל מיני עסקנים! אין מי שיבקר את מעשיכם ומפעליכם! ..

ז.

ביגיעה מעטה נכנסתי אל בית האַסְפֵּה חברי הפרקציה העממית. האספה היתה בליל השבת.

הוכחים והמחלוקות שבין חברי הפרקציה אינם עושים רושם טוב. בני הפרקציה עושים רושם של אנשים לומדים, מפלפלים, מתוכחים, ידענים.

מדיקים הם ומפלפלים בלי קץ על כל תג ותג, מריבים על כל דבר קטן שבקטנים, מריבים בפרגראפים ובחלוקי פרגראפים וכו' וכו'...

ד"ר כהן ברנשטיין, כשרצה להלל את צעירי ציון, אמר זרנונית: „זיי קוועטשיין די ביכער ווי זייערע עלטערין דעם רמב"ם...“

ד"ר כהן-ברנשטיין רצה להללם בזה, ואולם אין בזה כל שבת. אדרבה! זוהי רעה חלי בעמנו שנם הטובים שבנו באים בכל רגע ורגע וספריהם בידם, באים בכל רגע ורגע ופושטיך עמהם.

ואחרי כל אלה יודע אנכי שהצעירים האלה טובים שבעתים ושבע מן כל אלה ה„בעלי-בתים“ שהקלו בכבודם, בזו להם, לעגו להם וחירפום בכל מיני חרפות. יודע אנכי שטובה צפרנס של אלו מכרסם של כל מיני הכתבנים והנרגנים השונים שהעלילו עליהם כל מיני עלילות משונות.

יודע אנכי כי הם הציונים היותר טובים והיותר נבחרים, כי יש בהם הרבה מלומדים, בעלי כשרון, סופרים מצוינים, וכדומה.

יודע אנכי כל זאת. ובכל זאת אשר עם לכבי לא אכחר, כי גם בהם לא ראיתי את האש הקדושה, את ההתלהבות וההתמכרות הנשנבה. על הכל טבוע חותם של יובש ורפיון, צמצום וקטנות.

וחפץ הייתי לראות בכם, אחי הצעירים, אנשים אחרים לגמרי. חפץ הייתי לראות בכם אש להבה, ולא רק שתהיו אנשים העומדים גבוה מכל מיני בעלי-בתים שבציונות, כי אם גם שתהיו נעלים ונשנבים מהם עד אין קץ, חפץ הייתי לראות בכם את מבשרי הדרור, משמיעי הישועה!

„Wo ist doch der Beitz, der euch mit seiner Zunge lecke?“

„Aber der Gerechte ist Glut und Kohle“ ...

ח.

יום השבת בבקר. המשמרים השונים הלכו לבית הכנסת. הבינונים הלכו לבתי-המשתה השונים. הצעירים התאספו לדרוש, להתוכח ולפלפל.

ורק אני העני הולך לבדי ותועה ברחובות עיר בויליה, מתבונן אל חומותיה, בניניה השונים, רחובותיה השונים.

עובר אנכי מרחוב לרחוב, ממבוי למבוי, מפנה לפנה.

עובר אנכי את הגשר בבויליה. עובר ושב, עובר ושב.

עומד אנכי על הגשר, מתבונן לשפף המים, מתבונן לנערים העוברים את הגשר ועומדים בפנה, למען הבט על מי הנהר.

עומד אנכי על הנשר. השמש מאירה. הקיום נפגשים בנחל העובר תחת הנשר. העוברים ושבים ששים ושמחים. הצירים הנפגשים מלאים חרחה. הם עבדו ועובדים לטובת עמם, הם גואלים את עמם, ומדוע לא ישמחו? ואני עובר את הנשר ויגון קורר לוחץ את לבי. מהרהר אנכי במאמרו של מקס נורדוי, במספרים הנוראים של ד"ר ירמיהס, בוכחי הפרקציונרים. ומחשבה מרה כלענה ממלאה את הלב: מי אנו? מה אנו? מה אנחנו עושים? אנה אנחנו באים?

הגני מתאמץ להסיח דעתי מן המחשבה האיומה הזאת, ואולם כמו להכעים היא מוסיפה ללחוץ ולהכאיב את הלב. אנחנו כלנו עוברים את הגשר, אבל אנה אנחנו עוברים? אנה הולכים? מה יהיה סופנו? מה תהי אחריתנו?

ט.

„אנכי ראיתי אותו“ — במלים האלה מתחיל הינה את ספור שבחיו של נפוליאון.

אנכי לא זכיתי לראות אנשים גדולים כאלה, ואולם מעט מן ההוד שבנבורה ראיתי בהד"ר הרצל.

וכראותי את הרצל, בהתכונני לתנועותיו, הליכותיו ודבוריו, יש אשר שכחתי לרנעים את עמל נפשי ואת הרושם הרע אשר יעשו עלי ה„הרצליסטים“ השונים. התכוננתי בו מרחוק, הקשבתי לכל הגה אשר יצא מפיו, שמתי עין אל כל שחוק קל אשר עבר על שפתי פיו, אל כל תלונה אשר עברה עליהם, ואראה בו איש נעלה הרבה על כל ההמון אשר יסבהו.

ראיתי בו איש מלא מחשבה עמוקה, שאיפה עמוקה, רגש עמוק. והוא איש מלא אהבה ורחמים, איש חכם שצהלתו כפניו ואכלו בלבו. ואיש חכם וערום הוא ויודע עת לכל חפץ; יודע לעצור ברוח ההמון, להטותו אל חפצו, יודע לעקל וגם לעקלקלות, והלב טוב מאין כמוהו.

ראיתי את מעשיו, תכנתי את דרכיו, ראיתי את ערמותיו הרבות, ואת העול הרב שהוא עושה לפעמים לאנשים שונים ולדברנים שונים, ובכל זה אהבתי ואכבדהו מאד.

וככל אשר הרביתי לאהבו ולכבדו, כן הכרתי יותר ויותר, כי השפעתו היתירה מזקת, כי שולל הוא את כל חופש הבחירה וכובש את הכל בנדלו הרב, כי מרכא

הוא את ההתפתחות החפשית ואינו נותן לדבויים לשטוף בשטפם הטבעי, כי עוצר הוא הכל ביד חזקה.

וככל אשר אהבתי את הרצל כן שנאתי את ההרצליות, כלומר את ההתמכרות הנמורה והמוחלטת לרצונו היחיד של המנהל וההליכה בעינים עורות אחריו.

י.

ובכל זה אלו ראינו בד"ר הרצל איש העומד על הנקודה היותר נבונה שבמחשבה האירופית, ועם זה הוא איש היודע את עמו ואת כל המפלגות שבו ידיעה עמוקה ואמתית ומבין ומרגיש את השאיפות היותר נשגבות ויותר שהורות ואמתיות של הצעירים היותר טובים שבנו, — אז אולי היינו יכולים למחול לו גם את הדיספוטיות שלו.

ואולם רואים אנו בו איש חכם, אמיץ לב, צדיק, ישר וענו, חונן ורחום, טוב ומטיב, אבל אין אנו רואים בו פלוסוף מעמיק ומנתח.

וכשם שאין אנו רואים בו פלוסוף מעמיק, כך אין אנו רואים בו גם איש מדיני מעמיק. ראיתי בו איש מדיני עם קן, אבל לא מתבונן לתוך המעשים הנעשים. הוא איננו מבין גם מה טיבה של הדימוקרטיה האמתית והוא מערובה לפעמים לא רהוקות בדימוניה.

וכשם שלא ראיתי בו איש משיג את מהותה של הדימוקרטיה האמתית, כך לא ראיתי בו איש מבין ורוצה להבין את עלבונם של צעירי ישראל וצערם הרב. הנני שונה את דברי: ראיתי בהרצל איש נעלה ונשגב באמת, איש מלא רנשות עדינות אין קץ, איש מלא הבנה והסתכלות עמוקה לפעמים, אבל כל זה מתאחד, לפעמים לא רהוקות, עם השקפות בורניאוויות, עם דעות קרומות שונות, עם יסודות שטחיים שונים.

אי אפשר לאדם לכלול בעצמו כל מיני השלימות, כל מיני המעלות והמדות הטובות, אי אפשר לו לאדם להיות דיפלומט מצויין ולהבין ולהרגיש עם זה גם את כל צלצלי הנימין הרקים שבבלבות השואפים השונים.

יא.

הערה צדדית. — כשהסתכלתי לפעמים בפניו של ד"ר הרצל, בתונה החרישית הנסוכה עליהם, נדמה לי לפעמים, כי האיש הזה השבר בימי חייו שבר גדול וכי הרפתקאות גדולות ערו עליו, וכי סבל איוה קטסטרופה גדולה.

נדמה לי, לפעמים לא רחוקות, כי לא פתאם היה האיש הגדול הזה למה שהוא עתה. היו ימים וגם הוא, ככל האדם רך אחר העשר, הכבוד וכדומה, ואולי איזו צרות נפשיות גדולות שנהו בהחלט, הפכוהו מן הקצה אל הקצה, עשוהו לאדם אחר לגמרי, לאדם הרש, ותחת אשר היתה מלאכתו קבע ומלאכתו לשובת אהרים ארעית, בדרך רוב המשכילים, עתה כמדמה לי, שמלאכתו איננה תופסת אפילו מקום קטן אצלו.

לפני עמד איש שכל חייו מתהפכים לשתיל אחד יפה ונהמד מאד, לשתיל האהבה. האיש הזה הוא איש שצמח ונרל, עבד עבודה גדולה בנפשו, הרים את רוחו, אמצו, נרלו וחוקו.

והאיש הזה הוא איש שכל היופי שבנפשו וכל האור שבה, כל האהבה וכל הרחמים שבה ננלים ונראים בכל תוי הפנים ובכל תנועה ותנועה, בכל נענוע של יד ובכל ניר של עפעף.

„אנכי הייתי נוסע אל המניד, אמר ר' ליב שרהים, לא ללמוד תורה מפיו, כי אם לראות איך הוא קושר אנפלאותיו ואיך היא מתירם“.

כשהסתכלתי במבנה גוו, בפניו ובתנועותיו של ד"ר הרצל, הבנתי היטב פרושם של הדברים האלה.

ישנו ב„ספורים הפלוסופיים“ של ד"ר הרצל ספור קטן ששמו: „המלון של האדון אנילון“. הספור הזה, מצד האמנות שלו, אינו שוה כלום (בכלל אין הד"ר הרצל ציר כלל וכלל), ואולם שם מושמה בפי האדון אנילון אמת גדולה ונשנכה מאד, והיא, שרק „מאלה שעמדו על החיף יצאו כל הגדולים“, שרק מאלה שסבלו מהפכות גדולות בנפשותיהם, שבשכר הימים דמו לשים קץ לחייהם, שכבר הסתכלו בעמק מהותם של ההיים ויתאשו מכל אושר פרטי, יצאו כל נואלי האנושיות האמתיים.

יב.

והאיש הכביר הזה מוקף תמיד אנשים אשר תמה אני אם הלך והרגישו דבר מה מימהם.

יוכל היות שיש בהם אנשים „משכילים“, אנשים טובים, אבל כלם בינונים הם ויש בהם גם פחות מבינונים וכלם רק כאמצעים בידי הרצל.

כמדמה, את מי היה הד"ר הרצל צריך לכבד יותר מאנשים ככהן־ברנשטיין, מוצקין, מרשין־בובר, וכדומה — והם מקבלים ממנו כל מיני דחיפות ודחיות.

מה שגורם בכל זה הוא שהרצל הוא דיפלומט ביותר, פוליטיקן ביותר. מה דרכו של דיפלומט? משתמש באנשים ובמקרים לצרכו, רואה בהם רק אמצעים-כדורי משחק, כלים.

מובן הדבר שכל מה שהאנשים פשוטים יותר, הם מרוצים ביותר, נכנעים ביותר, מקשיבים ביותר.

אבל לו היה ד"ר הרצל עממי אמתי ומבין מה היא תנועה עממית, אזי היה מקרב לא אותם האנשים שעל ידיהם ישיג לפעמים את מטרתו הדיפלומטית, כי אם את אלה המועילים לתנועה בתור תנועה.

ידע ידע ד"ר הרצל על פי כל הוברים שקרמו להקונגרים שמרכו הפוסטי, שבראשו עמד ד"ר כהן-ברנשטיין, לא יעמוד. כמדומה, שלא היה כלל, לא מן הצורך ולא מן הנמוס, לד"ר הרצל עצמו להתערב בזה, ובכל זה לא עצר ברוחו, ובשעה שהתאספו צירי רוסיה בחדר אחר (במוצאי השבת) להתייעץ על פרטי האורגניזציה הציונית בארץ רוסיה, מצא לו ד"ר הרצל חוכה לעצמו להשתמש בזכותו בתור דיליגט של ציוני רוסיה, ובעצם העת שבה היו צריכים לקרוא את החלטות הקומיסיה האורגניזציונית בא פתאם אל מקום אספת צירי ארץ רוסיה ויחזה דעתו נגד מרכז הפוסטי ויזהיר את הצירים שלא ימסרו את מרכז הפוסטי ביד ד"ר כהן-ברנשטיין כבראשונה.

מצד החיצוני עשה ד"ר הרצל כראוי וכנמוס, שאל רשות וכדומה, אבל באמת השתמש בכחו ובהשפעתו שלא לצורך.

מוצקין מוחה. רעש גדול באולם.

ד"ר הרצל מבקש כי יתנו למוצקין לדבר.

מוצקין מתחיל לדבר עוד הפעם, ואולם המון המשמרים והקנאים אינם נותנים לו לדבר דבר.

שאון ומחלוקת מאין כמות.

ואולם קול ענות חלושה נשמע מפנה אחת: מדוע אינכם נותנים למוצקין

לדבר?

משתקים את השואל ההוא.

ג.

בין כל המדברים והמציעים השונים על דבר הקופה הלאומית נמצאתי גם אני העני. ערבתי את לבי להכיש על הקופה הלאומית מנקודת השקפה אחרת שונה מן הרנילה. ערבתי את לבי להציע, כי הקופה הלאומית תהיה לאומית אמיתית, כלומר לכל צרכי עניני הלאום הגדולים ולא רק לנאות הארץ.

ערכתי את לבי להזכיר את הצירים, כי הרושה לנו קופה כזו, כי הננו הולכים ונרחפים מנל אל גל, מצרה אחת לרעותה, מרדיפה אחת לשניה, מנורה ראשונה לשניה.

ערכתי את לבי להזכיר את הצירים, כי באין עם אין ארץ, וכי עד שתהיה לנו ארץ ינוע הרוב הנדול ממנו מאין אונים.

יוכל היות כי לא צדקתי לפי שעה; יוכל היות כי הקופה הלאומית יכולה להתיסד לפי שעה רק לתכלית נאולת הארץ וכי לפי שעה אין דבר נחוץ מזה או כי לפי שעה אי אפשר להוציא מפעל גדול כקופה לאומית כללית אל הפועל; אבל שריקת־השפתים הארוכה מכל צד בתור תשובה על הצעתי הוכיחה לי, כאופן שאין למעלה הימנו, שאין האנשים האלה חפצים גם להתייעץ ולהתישב בדבר הזה; אינם חפצים לחשוב על גורלו ומצבו האמתי של העם ואין לבם חולה כלל על שבר העם; הם חפצים רק במעשה להשתעשע בו, ומאסים בכל דבר שיש בו משום פעולה ועבודה כבירה בהוה.

את הקברים שבארץ ישראל הם מחליפים בקולוניות אחרות שאינם מעלות ואינן מורידות.

העם בכללו איננו נוגע אליהם כלל.

יד.

קורספונדנטים שונים שכתבו על דבר הקונגרס הציוני החמישי מצינים את המומנטים היותר יפים שבו, הם מצינים את השמחה הרבה ששמחו הצירים בשעה שקרא ד"ר הרצל את המלגרמה שקבל מאת השולטן או בשעה שקרא זנוויל את מאמרו וכדומה, ואולם אנכי אינני יודע מומנט יותר יפה בכל ימי הקונגרס ההוא מאותו המומנט שבו יצאו חברי הפרקציה ועוד חברים אחרים עמהם בשעה שחפץ הפריוידיום „לקבור“ את שאלת הקולטורה.

לא מפני שאני מחסידי ה„קולטורה“ יצאתי עם חברי הפרקציה והנני רואה יופי מיוחד במומנט ההוא. האמת אני, כי הקולטורה באותה ההגבלה שנתנו לה, כלומר: חנוך לאומי, וביחוד לפי השמוש המעשי שמשחמשים בה, כלומר: חדרים של עברית בעברית, איננה כדאית בעיני כלל להרעיש בשבילה עולם ומלואו. לי נראה רק מחאת הצירים היותר טובים והיותר נלהבים נגד אותה ההתיחסות המזורה של הפריוידיום לכל שאלה רוחנית, נגד אותה היראה שהפריוידיום ירא את המפלגה הקוראת עצמה אורתודוכסית ובאמת אינה אלא מפלגת בעלי בתים סתם.

המומנט הזה היה המומנט האחר בעת הקוננרם שבו נראה האדם, כמו שהוא צריך להיות, אדם בעל צלם אלהים. בעל דעת והכרה, הולך בקומה זקופה, לוחם בעד הדברים היותר יקרים לו ואיננו הולך כסומא אחר מנהליו ומדריכיו.

מז.

עוד שעה אחת של קורת רוח היתה לי בבזיליה, ואולם השעה ההיא לא בעת הקוננרם היתה כי אם אחריו.

צעירי ציון נאספו אחרי הקוננרם. מרם יפרדו איש מעל רעהו, להתייעץ על דבר הפרוגרמה של הפרקציה. הפרוגרמה, כמובן, לא הוכנה אז באוחז מעמד, ואולם נבחרו חברים אחרים שעליהם להכין את הפרוגרמה.

ואז שמעו אזני שיחות אחרות שלבבוני וישאוני לרגעים אחדים לעולם מלא אור וחיים, שקט ושלוה וצהלת ילדים.

אחדים מן הצעירים היו בארץ ישראל ויספרו ליתר הנאספים את הרושם הטוב, הנפלא והנשגב, שעשתה עליהם ארץ אבותינו.

ויחלו לספר, והספורים היו באמת יפים ונעלים מאד. ביחוד הצטינו ספוריו של ה' שיינקין ושל ה' מוצקין.

וזה מוצקין האיש, אשר בכל ימי הקוננרם היה רק איש ריב ומדון ואשר בכל ימי הקוננרם שמעתי ממנו רק פלפולים בפרגראפים שונים, ויהי נצב בכל ימי הקוננרם כבר פלונתא דהרצל ואשר המשמרים הוציאו עליו דבה שחפץ הוא לעקור את הכל. — זה מוצקין הדיקן, הרציונליסט, זה מוצקין האיש היה למשורר נמור כשספר את הרושם שעשתה עליו ארץ ישראל.

אפשר היה לחוש עם המספר את כל הערץ והנועם אשר ירניש בעל הלב בערי ארץ ישראל ואת כל הקסם היפה השפוך על כל הר וגבעה ואת כל הקדושה הרוממות שבה ואת כל השירה אשר ישמיע בה כל פרח וכל צמח.

„ומני אז, סיים מוצקין, שראיתי את שמי-ארץ ישראל היפים, אין אני יכול להביט ולראות שמים אחרים“.

מז.

אבל ארץ ישראל, אחי, צריכה להיות בשביל עם ישראל,

וכי עם ישראל בסכנה — דבר זה לא מליצה הוא, אחי.

זהסכנה גדולה מכל צד, ולא רק מצד הרוחני, כאשר יחשבו ויבין.

ועד אשר יכול להתישב החלק הגדול מאחינו בארץ ישראל תמה אני אם יהיה או עם ישראל.

יודע אנכי שעדיין יזכר שם ישראל, שורע ישראל לא יכרת, אבל לא עם נהיה כי אם עדר.

גם עתה, "לא עם, לא עדה אנחנו, כי אם עדר", אבל עתה יש לנו איזו תקות, איזו שאיפות, איזה חפץ להסתדר, להתאגד ולהתחבר, להתעלה ולהתרומם, להשכיל ולהיות עם.

אבל ברבות הימים, ירא אנכי כי תאבד גם התקוה. ירא אנכי כי ברבות הימים יאבד גם שכלנו ויכהה רגשנו.

צאו והתבוננו בקבצנים הרבים שבנליציה, בפראים הרבים שכרומניה.

וטעות היא בידכם, אם חושבים אתם שההשכלה תקעה לה קץ נאמן בלב המוננו. ההמון שלנו רחוק מהשכלה כמו שהיה מכבר.

הרבה כשרונות טובים בלישא מאבדים חייהם, כשרונותיהם, וכל כחות נפשותיהם בהלכה יבשה.

אלפי צעירים נודדים לערים לבקש דעת, אבל אין מי שיחויק בידם, והם אובדים ונמקים מחוסר אחרות והשתתפות.

הכחות היותר טובים ויותר רעננים, ניצוצי הקדושה, הכשרונית היותר נעלים, חושבי המחשבות היותר טובים שכנו, האידיאליסטים היותר גדולים שכנו, מנוצחים תמיד במלהמת החיים האפלה, סובלים צרות ורדיפות, עוני ומחסר לכלי קץ, נרמסים ונדרכים ברנלי כל זר וכל חומס.

לאכול פעם אחת בשני ימים, ללבוש קרעים, ללון בדירה סרוחה, או גם לתעות בחוץ כלי מחסה, לבלות ימים ושנים בבתי כלאים — לזה כמו כבר הורגלו הרבה מצעירנו, אלה שצריכים להיות בעלי נפש בריאה בנוף בריא.

החקים המעיקים עשו ועושים את שלהם, ההתחרות הגרולה עושה את שלה, הקפאון הגדול שבחיי עמנו עושה את שלו, הפרוד וההתנגדות עושים את שלהם, וידל ישראל—וידל ממש. דל הוא מיום ליום, רעבים ללחם בכל עבר ופנה, אמללים ונדחים על כל מדרך כף רגל.

ואין חומל ואין מרחם ואין דורש ואין מבקש. הקשר שבין העשירים הבינוניים והעניים כבר הופר.

ובצר לו הוא נושא עיניו אל צדיקיו ו"מאירותיו" המנצלים אותו, אל רופאיר אליל רבים ושונים.

ובצר לו הוא מתכנס עוד הפעם אל בית מדרשו, מתכוין עוד הפעם בקליפתו,
מביט בעיני השד ובוז על כל הסוככים אותו.
והוא נודד ללחם מעם לעם, מארץ לארץ, ואין ארץ קולטתו, ונס ארץ
אבותיו סגורה בעדו.

ומפי אהביו הוא שומע רק דברי תנחומין, נזומאות והפלגות.
ואוהביו מראים לו רק את „הצפור בשמים“...
ואני תפלה: אנא, אחי, אל תשכחו את עם ישראל מפני ארץ ישראל.

יז.

עזבתי את אספת הצעירים.

שעה מאוחרת בלילה. לברד אני תועה ברחובות בזיליה. הכל ככה זר ומוזר.
ועוד הפעם הנני עובר את הנשר, מסביב דומית-מות. ממעל לי שמי אפל,
מתחתי חשכת-מים. הנני מביט ברום, מביט בעמק, אימה חשכה נופלת עלי.

אפל דרכי — ואפלים דרכי עמי. תועים, זרים ונרחים אנו.

מי יגרש את השממה? מי יאיר את האפל?

אטומים מפורזים אנחנו בתהו, כל אחד תועה לברו, כל אחד אמלל לעצמו,
כל אחד לא ידע, לא יבין ולא יכיר את רעהו.

ואולם שם שם במרומים, הרחק הרחק מאתי, כמו נשקפים ונוצצים כוכבי
אור אחרים, כמו קורעים הם לאט לאט את שמי האפל.

קוי התקוה מתננבים אל לבי.

ה ל ל צ י י ט ל י ן .

עַל דָּא וְדַאי קָא בְּכִינָא.

באחד מאמרי בנוגע לשאלת לשון הקודש ויחוסם הור של חובבי העם ללשונו
זאת, אמרתי כדברים האלה:

עתה הבינתי! חפצים אתם, הלאומים, כי בכתי הספר ילמדו יחד עם שפת
הארץ גם דקדוק לשון זירנון, בתלמוד-תורה ילמדו תנ"ך זירנוני ונמרא זירנונית,
בהדרים המתוקנים ילמדו תחת "עברית בעברית" זירנון בזירנון, כי בבית הכנסת יאמרו
היתומים קדיש בזירנון, — טוב מאד, ויהי נועם אדני עליכם!

מובן הדבר, כי הדברים האלה נאמרו רק על דרך ההתול וההגזמה. מעולם לא
עלה על לבי כי כבר נמצאו אנשים בקרבנו, אשר יחשבו, כי בזמן הזה כבר נתבשלה
לאומיותנו כל צרכה, עד שתוכל לעמוד על הזירנון בלבד ואינה נוקקת עוד לשפה
העברית, שבספרותה הישנה והחדשה התגלם רוח עמים במשך אלפי שנות קיומו.
בשעה שהלב מלא מרירות על המכוכה ההולכת ומלפפת את כל עיני החיים, בשעה
שהעינים מלאות דמעות שאתה בוש להורידן לעיני הבריות, הלא מותר לצחק ולגזם
מעט...

ואנכי לא ידעתי אז, כי באחת מאגודות הציונים בפטרבורג, עוד שלשה ימים
לפני שפרסמתי את הדברים ההם, קרא אחד מן הלאומים הנלהבים את משאו לפני
הנאספים, שבו הוכיח, כי לתחית האומה אין כל צורך בלשון קודשית, כי את השפה
המתה הזאת נוכל להניח להמלומדים מבני ישראל או מאומות העולם לעסוק בה, כמו
שהם עוסקים בשפת רומה ויוון; ואולם אין שום צורך כלל ללמד אותה לילדינו. שפת
התחיה תהיה לנו השפה הזירנונית בלבד. אותה נלמד בבתי-ספרינו, בה נתפלל בבתי-
כנסיותינו, והיא תתן לנו את החומר ואת הלבנים לבנין ספרותנו העתידה לבוא.
הנה נתקיימה נבואתי במקצת, עוד בשרם הנדתי.

— הלא תודה, אדוני — דבר אלי אהר מחברי האגודה ההיא לפני ימים
אחדים; הלא תודה כי לאגודתנו התכונת במאמץ. לשאלת לשון הקודשית. הן דברך,
אדוני, ודברי משיפנו הנכבד מקבילים יחד מלה במלה.

— שמה אני מאד, כי כוונתי לדעת גדולים. אבל חלילה לי לאמר דבר שלא
בשם אומרו. ועל אדות המשא ההוא לא שמעתי בלתי אם היום. אך הנידה לי,
אדוני, הרב היה מספר הבוכים בקרב שומעי המשא?

— הבוכים? לכי מה זו עושה? איש לא בכה ואיש לא הוריד דמעות, כי אם
כלם קראו "הידר", כמו שנהוג בכל תפוצות ישראל.

— והנאספים — הוספתי לשאל — לא התפרדו לבעלי. הן ובעלי. לאו?

— "הן ו-לאו"? אדני עמך, ידידי! מה אתה דובר? הן שאלת הלשון איננה

נוגעת כלל בהפרוגרמה הבזילאית. ומה ענין "לשון קודשית" אצל פלשתינה? פלשתינה
נקדשה כבר על ידי הפרוגרמה הבזילאית, בשעה שעל אורות הלשון לא נזכר בה אפילו
הנה קל אחד.

— בדבר הזה אמנם צדקת, אדוני. אבל הגידה נא לי, מדוע בנו שם הבוכים למשמע אונגדה? האמנם רק בשביל שחסה עינם על הפרוגרמה הבולאית שלא תופר? הפרוגרמה הן לא נתנה למשה מסיני. הן היא כלה מעשה ידי אדם בשר-ודם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר, ולמה זה בכו? לו בכו הרוחנים, השואפים לשל שמים ואשר משמני הארץ כאין בעיניהם, כי עתה הבינותי, אבל מדוע בכית אתה, אדוני, הציוני המדיני? האמנם מאשר שנית בחשבונך, בהאמינך כי התיגר ירום הודו, משום שהוא מלך חכם ורב חסד מאין כמוהו ימבור כעשו בשעתו את בכורתו ליעקב בעד נזיר עדשים? הלא למשארטר תערונ נפשך המדינית, ומשארטר ינתן לך. ומה לך עוד? או אולי מתיירא אתה מפני השכנים השחורים שם באונגדה? איש מדיני השואף לתחיה מדינית עליו להיות עשוי לבלי חת וחרפה לו להתיירא מפני השדים ומפני המזיקים ונמ מפני אנשים שחורים.

— אבל, אדוני, — ענה בן-שיחתי; לא על בטול הפרוגרמה הבולאית בכינו, בי אם על הסכנה הנשקפה מבטולה לתחיתנו. לא יוכל עם עתיק-יומין, השואף לתחיה, להעביר ספוג לח על אלפי שנות חייו ולהחל חיים חדשים כקטן בן-יומו. עם השואף לתחיה צריך לבסס את עתידותיו על יסודות היסטוריים, ובראש היסודות האלה עומדת ארץ מולדתו; ובאין הכסים הזה יהיה כפורת באויר, וכל תקומה לא תהיה לו.

— טוב מאד, אדוני, ואת הדברים האלה הלא הפצתי לשמוע מפך. שפתיים יושק משיב דברים נכוחים! לא יוכל עם עתיק-יומין, השואף לתחיה, להעביר ספוג לח על אלפי שנות חייו ולהחל חיים חדשים כקטן בן-יומו. דבריך אלה טובים ונכוחים, כאלו נאמרו מפי הנבורה! אולם הנה הזכרת בדבריך גם ארץ מולדת. אבל הגידה לי, איזה איפה היא ארץ מולדתנו? — פלשתינה? אבל גם אנכי גם אתה אדוני לא נולדנו בה, ולא ראינו איתה גם פעם אחת בימי חייו. גם אבותינו ואבות אבותינו לא נולדו בה ולא ראו אותה. לא ארץ מולדתנו היא פלשתינה, כי אם "ארץ ספרותנו". לא בהפרוגרמה הבולאית נקדשה לנו ארץ זו, כי אם בספרותנו; גם את האהבה אשר אנחנו הוגים לה, מספרותנו ינקנו אותה: מן כתבי הקודש, מן המשנה, מן הגמרא, מן התפלות ומן השירים של פייטנים. מארץ מולדתנו נקרענו בחזקת היר זה כאלפים שנה, כאלפים שנה היינו פורחים באויר, ואם היתה לנו תקומה כמעט, הלא אך מספרותנו היתה לנו. וייל ספרות-בת-אלפי-שנים זו אתם אומרים להעביר ספוג לח. וכאשר יקומו משיפים לכם להשכיח את השפה שבה נכתבה ספרות זו, לא תבכו ולא תורידו דמעות, כי אם תקראו "הידר!". על רנבי עפר תבכו בפה, ואל הרוח לא תשימו לב! יקרה בעיניכם האדמה, שדרכו עליה כפות רגליהם של ישעיהו בן אמוץ, של ירמיהו בן חלקיהו ושל יוחנן בן זכאי, ובניכם אחריכם לא ידעו קרוא את אשר כתבו האנשים האלה, לא יבינו את ערכם, ולא ידעו בשלמה נקדשה הארץ בגללם... ועל דא ודאי קא בכינא!

— אבל את כתבי הקודש, את המשנה, את הגמרא ואת התפלות הלא נוכל לתרנם וזרנונית וידעו בנינו את האנשים הגדולים אשר היו בתוכנו ואת אשר הגה ירוחם.

— לכו ונסו לעשות כזאת! אבל אמנם אני אימר לכם: נקל ל:ת־ננס' פלשתינה לאונגדה, לארננשינה, לפשונוניה, מתרנס לזירנון ספרות בת אלפי שנים. הוי אחי הציונים! משמני הארץ עוד לא נתתם לנו ואת מל השמים" אתם באים לקחת מאתנו, את נוף האומה עוד לא חזקתם ואת נפשה אתם קובעים!

— אבל לשוא כל תרעומותיך, אדוני, הנך רואה כי השפה העברית הולכת ומשתכחת מבנינו, הסופרים העברים הופכים אליה עורף, נסים אחד אחרי אחד מן המערכה ונספחים אל דגל הזירנון אויבתה; ואם בתמות היא העכריה, כל כלי יוצר לא יצלחו לך להצילה מרדת שחת.

— בדבר הזה אולי צדקת, אדוני, ועל דא ודאי וודאי קא בכינא!

דיר ל. קאצענעלסאן.

לְאוֹר בְּקָר.

ציור

מאת

אברהם שפיצער.

לאור בקר הקיץ דינאל משנתו ויבט ההוצה בעד הלוננו אשר על יד מסתו—
הפונה לצד מזרח.

עב כבדה שוככת סרוחה על פני המזרח כלו ומכסה את השמש מן העולם.
לאויר צבע כהה, והוא רוח כלו להלוחית ומנכא יום מעונן ואדמה מרפשה. ננות הבתים שקועים כמו בעצבות, והארבות שעליהם עומדות קוממיות כלפי שמים, כאביונים חצופים כלפי נבאיהקצבה, וכאלו מוחים ושואלים: כל זה מפני מה?...

הבריק לו לדינאל במוחו, שהיום יום ראשון לשבוע, ואין לו שום זכות להתפנק ולהתרפק על מסתו. צריך הוא לקום בהשכמה, לצאת להשתכר משהו לפרנסת ביתו. ומאידך ניסא אין לו מה להיות נחפו: נעליו קרועות באופן שאין באפשרות לצאת בהן ברפש כזה; ומלבד זה אין בכיסו אפילו פרוטה אחת. על גמילות-חסד אין לו לסמוך. מפני שאין בין מכיריו אף אחד, שלא יהיה חייב לו איזה סכום כסף— ואין הוא רואה לעצמו שום מקור להשתכר.

רגיל הוא בפרקים כאלו להפיג במקצת את צער דאגתו בעשון שנים שלש סינארות; עכשו גם הטבק כלה מנרתיקו. מונח לו הנרתיק בארון הפתוח לננד עיניו, משלך והפוך על פיו, כאלו אומר בכונה לגרות את תאבונו לדבר שאין לו. ענן של עצב, מכריע ומנרה, ירד עליו כעופרת וחדר עד לתוך נשמתו. מה אעשה היום? מה יכול אדם קטן כמותו לעשות בכדי לפרנס היום את ביתו, ולו גם בארוחה דלה מן הדלה? לחם מהיכן אקה? הוא מביט על סביביו, על התקרה, על הכותל, על כלי הבית—במבט תובע; אבל אין אחד מכל הדוממים האלה עונה לו על שאלתו. ומחשבה של יאוש מתחלת מנקרת במוחו: אנשים כמותו למה הם חיים? מה מרויח הקדוש ברוך הוא בדבר, אם איזה דניאל בן שרה מצטער ונרדן ביורה ורתחת של דאגה, פחד, עצב, רעב, קור, כעס ומכאובים? בהוץ התחילו שמי אביב מנשימים ומטפטפים טפות לאט לאט, הטפות הצליפו על פני שמשות החלוץ והשמיעו קשקוש ענום ומתמיד, ענום ומתמיד, כאלו משננים הם לעצמם את מחשבתו של דניאל: דאגה, פחד, עצב, רעב, קור, כעס, מכאובים. שלש שנים נחלקו חכמי התלמוד עד שנמנו ונמרו: נוח היה לו לאדם שלא גברא משנכרא — ובשבילו מספיק בקר עבות אחד של ימי המעשה כדי לבוא לידי מסקנא זו.

למה כל זה? שמא תאמר: קיום העולם?! בניס?! דורות?! מלים ריקות, שאפילו צלצול נעים אין להן! כלום כדאי הוא כל אותו הניהנום כל אותם ההיים הנוראים כדי לזונג נשמית ונופים לצער ועניו! נחרה קלה מתוך שינה של שחרית הגיעה לאזניו מעל המטה שמנגד, והזכירה אותו במציאותה של הפלגי שלו תחת כפה זו.

ומתחיל הוא לקנתר על עצמו: כל אותה הצרה של נשואין למה היתה צריכה לי, לאדם שאינו מוכשר לקום מתוך שנתו, לצאת החוצה ולברוא ארוחה — יש מאין?

שתי שנים לא עברו עדיין מיום החופה וכבר מוטל ילד צעקני בעריסה, ועל השני כבר יש לו איזו רמזים.

והלא נוח היה להם, שחשב היא רעבה בבתוליה בבית אביה, והוא פנוי, רוק, בגפו—עם רעבונו ועניו.

וידוע היה כל זאת למפרע. מוכיח היה תמיד את חבריו הרוקים המתגעגעעים כל-כך להתעטף בטלית מצויצת, המעמיסים רהיים על צואריהם בשעה שנום בנפם אינם יכולים לעמוד בפני גלי החיים.

והוא שפקח הוא מה ראה לשטות זו ?

וגדמה לו פתאם, שהיא האשמה בכל זאת : אלמלא היא, היה יושב רוק גם עכשו ; ואז יכול היה לחשוב על יומו של מחר בלי דפיקת הלב. ומחוויר הוא את פניו אליה מתוך כעס. מסתכל בה ומוצא שהיא כבר התנונתה והודקנה. כסבור הוא שיפי נעוריה לא היה אלא מזויף.

וכמדומה לו שהיא יודעת עכשו את מחשבותיו. היא מעמידה פני ישנה, אבל ערה היא. חושד הוא אותה, שבכונה גלתה את כתפיה ומחצית החזה, בכדי לגרות בו שכרון גבר. שערותיה לא יכלו לנפול על זרעותיה החשופות, אלא אם הניחו אותן כך בכונה.

מתחיל הוא לכעכע, להשמיע קול שעול, בכדי שתתעורר, ויבוא עמה בדברים. אין הוא יכול לשתוק עכשו. שום אמתלא לא יבקש לו ; יתחיל תיכף וישר מן הענין ! יניד לה, שבשבילה ועל ידה הוא אמלל !

אמנם מודה הוא בינו לבין עצמו, שגם בהיותו רוק לא היה חלקו עם המאושרים. יודע היה פרושם של רעב, מחסור, עירום—גם בטרם שנשא אשה. נכה מזה הדאגה ליום מחר, שלא היתה אז קשה ומכריעה כל-כך והוסף על זה : נדודים, נכר, בדידות, טלטול בלי מרכז וחוסר משקל בעיני עצמו ובעיני הבריות, וכאלה מן המתנות התלויות בהרוקות. קשה להכריע צערו של מי מורגש ביותר, מפני שכל צרה מדאיבה בזמנה, ואינה נותנת מקום תפיסה לזכרונות צרות שעברו — אלא שבענינים אלו שב ואל תעשה בודאי עדיף.

ויודע הוא, שצרה זו מסתפחת יותר אצל היהודים מאשר אצל כל אומה ולשון. בימים שעברו היו משיאים את בניהם לייג שנים ; וגם עכשו מביטים בקליוז על הרוקות כעל פחזות והפקרות.

כעסו עובר על האומה. מתחיל מלגלג בלבו על בני אמה כחרתני ומכנם בכל מיני כנויים לגנאי :

עבדיו של הקדוש ברוך הוא העוזרים לו בכנין עולמו וקיומו !

עקשנים קדושים ! מצטערים ומצערים את האחרים !

אמללים שמתנאים באסונם !

חמצו של העולם ! שאור שבעיסה !

וכל אותו העולם מהו ? עיסה של סובין וחמיץ נוקשה, שאפילו לכלבים אינה

ראויה !

ומתחיל הוא מסתכל בכל אותו העולם, ואינו מוצא בו אפילו דבר אחד שיהיה כדאי בכל אותו הצער שבני אדם מצטערים בשבילו.

אפילו אם יודה בתועלתן של כל אותן ההמצאות החדשות. הרי מעולם לא באו אלו בכדי להרבות תענוגם של בני אדם אלא בכדי להקל במקצת את צערב. המציאו מסלות הברזל, בכדי שלא יצטרך הנודד לכתת רגליו עד שתפחנה. אסירים. הנשלחים לעבודת פרך, נשלחים עכשו בעגלות קיטור ואינם מאבדים כל-כך זמן לבטלה בדרכם.

יכול החולה לקרוא לו את הרופא על ידי טלגרף. יכול אדם לזלזל בכבוד רעו בפניו על ידי טלפון במרחק עשר פרסאות. כל מה שהמציאו בני אדם, לא המציאו בשביל תענוג, אלא לרגלי איזה צורך ומחסור.

וכל אותם החקים, המשפטים לפרטיהם, לדקדוקיהם! — כלום מה היה חסר. אם היה החוק כולע את החלש ונחנק תוך כדי בלעו? בין כך וכך עתיד העולם להחרב, אלא שהשופים מעכבים את הנאולה ומאריכים את הגלות...

ומחשבתו נררה מהשבה זו: שמש... כוכבים... הרים.. יערים.. אדם ובהמה... יבוא יום והאדם האחרון יפח נשמתו באנחתו האחרונה... אז... הרי הכל אפס: גופים מתים! אבק פורח! גם אבק איננו... אין כלום!

ומה אפוא הרעיון?! הכונה?! התכלית?! התמצית של כל זאת?!... העצב הניע בקרבו למרום קצו. עלול היה ברנע זה להעביר שכיץ על צוארו, ולא עוד אלא שלא ידע מדוע לא יעשה. האדם טובה זו לרעהו לפדות אותו ברנע אחד מכל אותו האסוף העולמי המשחק בקרבנותיו לאט-לאטו?

העב הכבדה. שהיתה סרוחה על פני המזרח, נבקעה, ושמש אכיב הציץ על עולמו. כתמי השמים, קצתם נערמו והלכו להם בכשת פנים וקצתם נבלעו על מקומם. דומה שהאוויר נרתע ונודעזע. הננות הרטובים נוצצים והיו כמצהקים בצחוק של ילדים מפויסים. הכל היה לו פתאם ניב שאין-לו קול.

אפלת החדר נתפורה קצת. לעיני דניאל נראה פתאם השלחן שבהדר השני הפתוח לחדרו, ועליו מנורות הכסף, שבאו לו בירושה מאביו ושהיו משמשים בהן רק לשבתות.

מעותו של דניאל הוכררה לו חיכה:

לא יום הראשון היום—שבת היום!

לכל אותו היום יש ברוך-השם אכל לשבע ולהותיר!

ותיכה לרעיון זה הבריק כמוחו רעיון חדש:

יכול הוא לתת בעכוט את המנורות הללו! חמשים רובל יתנו לו בהן, ואולי—
ששים.

בסכום כזה יכול הוא לפתוח לו לפי שעה חנות של נחתומים. היא—בריה
נפלאה בכלל ולמלאכת האפיה—בפרט.

עסק זה מצליח בימים אלה. כשיגיע לידי איוו מדרגה, יפתח לו בית-אופים
גדול.

אז ישחן קמח על חשבון עצמו.

עד שיגיע בנימין שלו לשנים, שיהיה צריך להלבשה ושכר למוד, יכול גם
הוא להגיע לידי מדרגה הגונה זו.

אשרי לו לאב שיכול לגדל את בנו באופן שיהיה לכבוד להוריו ועזר לעמו.
מי שהוא להועיל לעמו הרי הוא מועיל לאנושיות כלה.

כלום הפקר דבר זה? לא לנצח יהיה האדם! העיקר הוא — בניס. אשרך,
כשאתה בטוח, שאתה מעמיד דור לעתיד!

ומוצא הוא, שחוש זה, רגש זה הנתון בלב האדם להרגיש בו צרכי העתיד,
אינו מפתח כל-כך אצל שום אומה ולשון כמו אצל עם ישראל; והלא לפיכך הם
מקפידים כל-כך על הרוקות!

ומשער הוא, שתעודת ישראל היא להנחיל רגש זה גם לעמים אחרים.

וזה יהיה נצחון גדול! נצחון האנושיות על הכל, אפילו על המות. במדה
שיתפתח הרגש הזה אצל ישראל ואצל העמים, במדה זו יגדל הנצחון.

הן כל אותו העולם היפה, עולמו של הקדוש ברוך הוא, אינו מצוי אלא
בהכרתו של האדם!

כשהכרתו של האדם תהיה נצחית, תהיה גם מציאת העולם נצחית!

ואנב רוצה הוא לדעת, מה יהיה אחרי כן, כשימלא ישראל את תעודתו, היתבולל
בעמים?

ומוצא הוא, שזהו דבר מיותר לגמרי, כל עם ועם יהיה תמיד חבר מחברי
האנושיות, כמו שכל משפחה ומשפחה הן חברי העם וכל קרוב וקרוב הם חברי
המשפחה.

בשום אופן לא היה מסכים, למשל, שבנימין שלו לא יהיה שלו.

או שדבורה שלו...

ומסתכל הוא על המטה שמנגד, ומוצא הוא את אשתו יפה הרבה מכמות
שהיתה ביום החופה, שערותיה משלכות כמו בכונה על גלילי זרעותיה; כשפיה סנור

אין ערוך ליופי זה! החזה אשר לה מתרומם ומושפל, חפץ היה מאד לדעת את חלומה והרהורי לבה... חבל שאין חלונות ללב!

היעירנה? צר לו...

אבל חפץ הוא מאד לשמוע את קולה!

מרים הוא מעט את המסך ומתכוון להכניס קו שמש אביב על פניה.

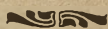
היא מתעוררת. התעורר גם בנימין היונק.

ואשה מספרת עם בעלה.

ותינוק יונק משדי אמו.

פיליטון.

חיים זעליג לאחר ששים שנה.

בשנת תר"ד בא איש עברי צעיר לימים מארץ רוסיה לברלין, ויהי פתאם לשיחה כפי אנשי בירת פרוסיה ונס מכתביהעתים דברו בו, ונס הלקסיקונים אשר יצאו בימים ההם שמו את שמו על עמודיהם לזכרון לדור אחרון. מי היה האיש העברי ההוא? — העולם העברי ברוסיה כבר ידע אותו היטב, ונס קרא לו בשמו: חיים זעליג, ועל הספר אשר הדפוס עשר שנים לפני המאורע ההוא נקרא גם בשם אביו, כמו שהיה עולה לתורה, חיים זעליג ברי יעקב. חיים זעליג זה בא לוויילנא כבן עשרים וחמש שנה וספרו בידו. לבוש היה כיהודי כשר, ממעילו ואבנטו עד הפוזמקאות הנראות מתוך געליו ועד כובע השער אשר על ראשו, וספר מתחת אצילי ידיו — מחבר נמור לכל פרטיו. והמחברים ההם היו באים או לוויילנא, מקום הדפוס, כתינוקות לשדי אמם. אם איש ווילנא ראה ענלה נושאת ירקות ושלקות ותפוחי-אדמה ועוברת דרך שער העיר וגרי קשור לה מאחריה — בידוע לו שמחבר יושב עליה, על כל פנים לא פחות מאחד. הספרים היו שונים איש מרעהו. זה הביא אתו פירוש על וואלשיך או האברבנאל, והאריך במקום

שקצר המחבר, וזה. אסף כעמיר נורנה' ההלכות הנוגעות לקדוש הלבנה; האחד. פתח כל כתובים בצפונות הראביע על התורה, והשני רצה לזכות את בנות ישראל בדיני מליחה ו"הלכות וויקשאפט" כתובים עברי-טייטש. מפלווישאק נלה אור חדש על. חר נדיא' עיד הסוד, ומראמסנאלע הגיה מפרש חדש על "שיר השירים" בדרך וכוח בין הנוף והנפש. האחד. בנה סוללות על האורים ותומים והניע בעוצם פלפולו למרום פסנת הלכה ברורה בדיני עדים וזממן, והשני "ירד לעומקא דינא" בהלכות פסולי המוקדשין. וגם הצורה החיצונה שונה היתה אצל כל מחבר ומחבר. זה היה ארוך וישר כנון פשוטה והוא הולך כחפזון ונושך את קצה וקנו ומדבר אל עצמו ידיו נעות בלכתו אחת הנה ואחת הנה ומראיתו מרחוק כריחים של רוח, וזה קצר ועקום כנון כפופה והוא מתהלך אש כאיש ששק של ראנות עמוס לו על שכמו ומראיתו כמרה-שחורה חיה ומתהלכת; זה בעל בשר ובעל כרש והוא צועד עקב בצד נורל ומביט סביביו בהכרה פנימית לאמר: ראו, המ' מוויץ דיק פ'פקעוויץ מתהלך ביניכם, וזה רוח ורל בשר, רץ בלכתו והולך ונוטה הצדה, הולך ונוטה הצדה, מרוב דאנה שמא יעבור חלילה בין שתי נשים שאחת מקצה הרחוב מזה ואחת מקצהו מזה; זה פאותיו גדולות, שחורות ועבות ומתנועעות בלכתו וטופחות לו על פניו, וזה פאותיו דקות וארוכות ומדובקות אל לחיו או סובכות והולכת כשולפי-מנופות. אכן עם כל מה שהיו האנשים וספריהם שונים איש מרעהו, כלם לדבר אחד נתכוונו: למכור תורה ויראת-שמים ולקנות כסף במחירן. והנה נראה ביניהם מחבר מיוחד במינו, שאינו לא דרשן ולא מפולפל, לא מקובל ולא מוכיח, לא מפרש ולא מלקט, אלא — בעל חשבון. עד מהרה נודע שמו בין כל משכילי העיר וגם בין אלה המיפלגים והחרדים שהיו, בקיאים בחכמת התשבורת' ומעמיקים בהלכות קדוש החדש: להרמבים. — הראיתם את חיים זעלינ? — הקראתם כספרו של חיים זעלינ? — מה משפטכס על חיים זעלינ? — מאין בא חיים זעלינ? — היכן למד חיים זעלינ? — וחיים זעלינ זה יצא את עיר ווילנא ויסובב עוד בערים רבות, וילמוד עוד ויכתוב, ויחשב ויכתוב, ויעמיק ויכתוב ויחשב, ובשנת תרי"ד בא חיים זעלינ לברלין ומכונה לחשבון בידו, מכונה מתשבת חשבונות שונים בדיוק נפלא. כל העיר רעשה לקראת היהודי הפולני הזה, עד כי גם המלך פרידריך ווילהלם הרביעי, היושב על כסאו בארמון אשר על שפת השפרעע, ומלך החכמים, אלכסנדר פון הומבאלד, היושב בראש במושב האקדמיה, חפצו לראות את פניו. ומכיון שעלו בו האשכנזים, מוכן מאליו, כי ששו בו גם היהודים וישבי ברלין, ויהי שמו הולך ככל הארץ, ויהודי ליטא התנאו בחיים זעלינ שלהם מאד. וכבר הזה היה לב אחד לחובשי בית-המדרש, אשר במקרה באה השמועה אליהם, ולבעלי השכלת ברלין המסוכנה המעבירה את העם על דעת קונו, לפי הסכמת כל המנידים והמוכיחים והחרדים בימים ההם.

מן הנשנב ועד המתועב אינו אלא פסיעה אחת.

עברו ששים שנה וחיים זעלינ אחר יצא מרחוב היהודים וכא לאירופה. להרעיש את הלבבות ולהיות לשיחה כפי הבריות הקוראות את מכתבי העתים. הישיש הגדול, אשר ינוח עתה מעמלו הרב לטובת עמו, להרביץ חכמה בקרבם ולעורר את לב בני הנעורים לקראת המאור שברעת, אם יניעו הרברים האלה לאוניו, יסלח לי כי העמדתי את שמו ביחד את שם איש שונה ופתי, הוא הבחור חיים זעלינ לובאן, אשר כונן כדורו אל ראש

מכס נארדוי ומצא את הנלו של ה' אסאויצקי. לץ אח היה בעיר מולדתי שהיה משמח את החתנים ואת הכלות ואת השושבינים בעת הסעודה, ושמו הלל. ובצאתו אל העם לבוש אדרת שער הפוכה וזקן של פשתן מורבק לו אל סנטרו, היה אומר: ראו רבותי, הלל הזקן לפניכם: יכול אני לכרוך מצה ומרור ביחד כהלל ונס לתבלם עיד בכוס יין שרוף; יכול אני לשפם ולעלות אל הנג כהלל ולשתית שם לחיי המחיתים; יכול אני לראות נלנלת שצפה על פני המים כהלל ולשתית לעלוי נשמתה, ומה בכך אם חסרו לי מעט התורה והענוה שהיו להלל? תחת זה לא ידע הלל לשתות אף את החלק העשירי ממה שאני יודע. הרברים האלה היו מברחים מאד את דעת בעלי-הבתים הבינונים והנכוהים. גם הבחור שלנו שמו חיים ועלי, וגם הוא יצא מאחת מערי רוסיה הקטנות לחוץ לארץ וגם הוא קנה פרסומו בשעה אחת, ומה בכך, אם לא המציא את המכונה לחשבון ואם לא כתב ספרים בחכמת המדידה והתכונה? תחת זאת ידע להשתמש בקנה רובים כהונן, שיקלע אל השערה ולא יחטיא אלא — מראשו של זה ער הנלו של זה. לא ידעתי, אם באמת רצה הבחור שלנו לרוצץ את מוחו של מכס נארדוי; לפי דבריו חפץ היה רק בהתנלות לבו, כלומר, רוצה היה להניד לכאי שולם: דעו כי אני הבחור חיים ועלי, איש פלייקיטאק שברוסיה אני רוצה באיגנדה, ואפילו אם יבא טשמברלן ויכוף עלי את ההר כניגית, אני נשמע לו, ומי אשר יאכה ללכת לאונגרה, אני חיים ועלי נצב על דרנו וקנה הרובים בירי!

ומה המוסר היוצא מכל זה? המוסר לה' נארדוי הוא — שסבבה ברבר לומר: הן, בשעה שתלמידי החכמים כברן אומרים: לאוי; לה' אסאויצקי — כי לא טוב לעמוד בקרבת ציוני נלהב ששמו חיים ועלי ושאינו יודע לירות כהלכה; ולנו? — כי כבר היינו לעם נמור ככל העמים אשר סביבותינו, עם שיש לו פיליטיקה עמיקה וחריופה ובעלי "הן ובעלי "לאוי, ובעלי הן ולאוי כאחד ואופיזיות ופרקציות ודילנציות של אופיזיות ואופיזיות נגד הדילינציות וכו' וכו' עד אטיגטיס. שלפי הנשמע אין בהם דבר מדיני אלא מעשה שנעוץ" — הכל כרבעי. ובכן צער בעלי "החיים" שבקרבתו בכדי היה, רק עלילת שוא מעלילים עליו, כי אין לנו חיים, כי הננו עם הספר ולא עם של חיים. בימי חיים ועלי הראשון אולי היינו עם של ספר, אבל מכיון שהספר והסיף כרוכין נתנו מן השמים, הנה עוזב חיים ועלי שבימינו את הספר ולוקח את הסיף, ממש כעשו בשעתו. והנה בנינוע אל הסיף רואים אנחנו, כי עוד לא קנה לו האיש אומנות יתירה ואיננו עוד מן העוררים את חניתם על שמונה מאות חלל; אך לעוזב את הספר, לפי הנראה, עלתה לו בכל הפרטים.

אולם מאין בא חיים ועלי השני? מי חנד ומי נתן לנו את הטפוס הזה? חיים ועלי הראשון יצא מבית המדרש, כלומר, מן האינסטיטוט העתיק אשר יצרה לנו ההיסטוריה שלנו מימי יבנה וחכמיה ועד ימי ווילנא וגדוליה. חיים ועלי סלאנימסקי לא חנך על ברכי ההשכלה, כי גם את שמעה לא שמעו בקוויצא עיר מולדתו; גם ר' מיכל זאבלודאווסקי, בן עשירי ביליטטאק אשר למד מעצמו לשונות יון ורומי ותורת הפֶּרְמִצִּיה על בוריה ולמד לסלאנימסקי את השפה האשכנזית, גם כן לא היה מן המשכילים וגם ר' אברהם זקדיים, בנו של ר' יוסף חלפן מווילנא, אשר הדפיס חבורו הראשון של סלאנימסקי על הוצאותיו, הזיחם אל המשכילים רק בזמן שהיה כותב מכתבים מלאים

ורוף והצן ועוד מלות נבוהות ונמלצות, ובזוג הימים היה מבעלי־הכתים החשובים שבעיר ובבחינת בן עשירים היה איש שלם, בעל תשברת ומעמיק בסוד העבור. אמנם הנוציא מזה משפט, כי ההשכלה הביאה את חיים ועליג השני למחנה היהודים? שאלו את הבחור שלנו בעצמו ואת הרומים לו, אם ילדי השכלה הם? אך העירו בכל העומדים על נביכם שיהיו נוהרים ברגלם כאותה שעה, כי בלי ספק יוציא אחד מהנשאלים קנה רובים מצלחתו ויכון אל ראש המחלל את כבודו כשאלה כזאת. הם — ילדי השכלה כרלין? הם, הסואנים ברעש לעמת ההשכלה הזאת, אשר יצרה לנו את המתכוללים? הם, השולחים את כל מנפותיהם ללב המשכילים הראשונים על אשר לא הוליכו את העם לארץ אבותינו? הם, השמים את בן־מנחם לנדופים בנלל אשר... לא קראו גם שורה אחת מכל אשר כתב? הם — ילדי ההשכלה? חלילה להם! ובדבר הזה מודה אני להם, אף על פי שמחולק אני עמם בנוגע ליחס כדורי עופרת אל תקנות ביוליה. לא אדבר פה על תקופת ההשכלה ועל ערכה בדברי ימינו, אשר כבר פטפטו בה טופרינו שיחיו יותר מדאי; אבל אין ספק בדבר כי לא מבית מדרשו של המשכילים יצאו הרובים אשר בכרן, וגם ריח השכלה מתוקנה אין בהם. יש בכרן גם תלמידי חכמים אמתיים, שלולא הערבוביה השלטת בקרבנו ולולא הזכות היתירות אשר לנו, היו יכולים להיות למופת לאחרים ולעטרת תפארת לעמם; לא ידעתי את אשר הם חושבים על אוגנדה ועל מכס נאדדו; אבל ידעתי, כי מכיון שיהודים הם ותורתם אומנתם, לא תאחו בנשק ידם, במקום שאין איש קם עליהם לקחת את נפשם. רק המוחות המכולכלים, הלככות המשועמים, הרוחות המלאים תהפוכות, האנשים אשר לא קרו ולא שנו ולא שמשו תלמידי חכמים, האנשים אשר אתמול לא ידעו רק את פלייקישאק ואת עויה, היום באו ללב אירופה ויהיו לפוליטיקים, לבעלי פרקציות ואופוזיציות ודלנציות, למאשרי העם ויוצרי עתידות ישראל, רק הם מסוגלים לבוא לידי שנעון נמור כזה, להרים כלי מות על איש לא נודע להם מתמול שלשום, מפני שמתוך עב הענן המכסה את רוחם תמיד נראה להם שאינו מאמין בהם ובפרקציותיהם. הידעתם את דבר החותן המתאונן על חתנו כי לא רק טפש הוא, כי אם גם מומר ודרשן וכתבן? יש חתנים כאלה גם לאומתנו העלובה. כל הימים שהיו בחורינו מבלים עתותיהם בפלייקישאק וכותבים שירים ומאמרים ועובדים כזאת אפס את עבודת הסלים בבתי הירוקציות — לא רבתה הרעה. עכשיו שהם באים לאירופה ונדחקים למקומות שלא הסכינו יושביהם במעשי שנעון וקופצים תמיד בראש וצועקים ככרוכיה: אנחנו חלוצי ישראל, אנחנו נואליו ומושיעיו, ומקדיחים חבשילנו ברכים, או אוי לנו מעלבון האומה. לא, ארוני בעלי הפרקציות והאופוזיציות והרילינציות! דיפלומטים כאלה לא ימצאו לנו ארץ לשבת בה ואנשי צבא כאלה לא יכבשו! איש לאהליו, ישראל!

עוקץ.

אריכות וקצרות.

(מן הרשימות שבספר-זכרונות.)

I.

בשעה שאני כותב את הדברים האלה כבר בִּלְבָּה באין־ספק הארון בלקינד עם היתומים' שלו את סבוכו כמערב אירופה, והוא יורד עמהם עחה מן האניה אל חוף יפו. אשרי מי שאומנתו "יתומים"! אומנות זו, כפי שאנו רואים, נקיה מאד אם כי אינה קלה כלל, שהרי חובה מוטלת על האומן לסב עם "היתומים" שלו כמערב אירופה. אמת היא, אלו היה אבי היתומים הוה נותן את לבו קצת אל הניאונראפיה, אפשר שהיה יכול למעט הרבה בהוצאות ולקצר הרבה בנדודי הנסיעה ולאחוז בדרך קצרה הרבה יותר. מקשינוב לאודיסה רק פסיעה קטנה, מאודיסה ליפו גם כן רק דרך קצרה ומיפו להקולוניות הלא רק כדי קפיצת הדתול. ואולם הארון בלקינד, כפי הנראה, אוהב להקריב את עצמו לקרבן, ולכן לא השניח בההוצאה המרובה ולא ניתע לאחור מפני נדודי הדרך וגם על הניאונראפיה וְתָר. בא ונטל בקשינוב את היתומים' שלו; עבר עמהם את הנכול ובא לנליציה; שלח סלגרמות לערים שונות, כי "עוד מעט ויבואו", הנה באים", הנה באו; חור עמהם על ערים וכפרים ונתן לכל העדינות הרחמנות, שאין להן בעולמן אלא מעט שואליטה ומעט רחמנות, לנשק ליתומיו ו"לרחם" עליהם ולקנות להם ממתקים; עבר ובא לווינא עם חזיונו המצוי, עם היתומים', והכינם ולמדס בתחלה שיפּטּטּו שתיס שלש מלים בעברית, שיאמרו בהברה ספרדית וכפת"ח רחבה, כי הולכים הם אל ה"אָדָּון" הרצל, שיומרו, עוֹד לָא אָבְדָה ושיקראו לו "אָבִינוּ בשעה שיש שומע, והחיות הקטנות הללו קבלו דְרִיכוֹרָה זו, הויעו קצת וַצָּאוּ סוּף סוּף בשלום. במהרהרה חרשה הועלה החזיון הזה גם בערים אחרות.

אם הארון בלקינד הוא באמת אימפּרַסְרִיו טוב, איני יודע. אימפּרַסְרִיו טוב בודאי היה נותן לסחורה טובה כזו, ליתומים מקשינוב — שלא בכל יום יכול אדם להשיגה — להיות נראית בעיר כווינא לכל־הפחות בבית התיאטרון של רונאכר, או היה נותן לחקות את תארם בצלמי דונג והיה מראה אותם בבית הפנופטיקום של קסטן בכרלין, או היה מדפיס ריקלמות נדולות בצבעי ניר שונים והיה מרביק אותן אל כל פת־רחוב לאמר: בפעם האחרונה! אין להשיב! החזיון יראה בשעה כך וכך! לנשים ולבעלי־רחמנות בחצי המחיר! — ככה, או קרוב לזה, עשה גם זה שעבר ברוב ערי אירופה הנדולות עם התואמים הסיאמיים וזה שעבר עם הנראפניה שימיע שנשאית לצועני היפה וזה שלקח לו לסחורה את האדם בלי ידים' שהיה כותב באצבעות רגליו ומננן בתנוכי אוניו ומורה חצים בחוטמו. האם יתומים מקשינוב נרועים מאלה?

שמא תאמר דימוראליזציה יש כאן? ילדים לקוחים לעיניך לעשות כם קומדיה ומטמאים את נשמתם הרכה ומטילים בה זוהמא ועושים אותם לבעלי מומים מוסריים

לנצח? — שמא תאמר מסחר בנפש ארכ יש כאן? עוללים ננולים במתק שפתים מחיק אמותיהם, ואמותיהם אלו, אלמלי ידעו מה שעושים עם בניהם, אפשר שהיו יורקות בפני בעלי החסד הרם? — שמא תאמר מעין קנאת דת יש כאן? באים, חוטפים, כמו בעת הישנה ורטובה, וחוטפים אפרוחים שלא נתכשלו ומביאים אותם בעל-כרחם תחת כנפי השכינה האחת והיחידה המזכה לחיי העולם הבא, והכל לכבוד האל הגדול? — אין דבר! טובת האומה שואלת כזאת! מי ישניה בדברים קלים כאלה, בשעה שטובת האומה שואלת? אנחנו "השתדלנים" ואנחנו "החלוצים הראשונים", אנחנו בוראי יודעים דברים כאלה יותר מכם!

טובת האומה — מה לא עשו כבר בשמה? בשמה הפרידו בין אחים וסכסכו אורח באורח; בשמה כפאו על בני אדם מחשבות כניניות והכריחו לקבל את אשר מצאו לטוב להם; בשמה חנפו, כחשו ועשו נאצות כל אלה אשר תאות הכבוד הציקה להם לעלות ולעמוד בראש; בשמה תלה הסוחר את רקלמותיו לעשות בה סחורה וחסר-הכשרון כסה בה את מערומיו — מי נתן להם את הוכות לקחת לעצמם את "האומה" בחכירה?

טובת האומה דורשה כזאת וכזאת. אבל מאן יימר? איה פה הטובה אשר תעשה לאומה? כלום היתה האומה חסרה אלו למשל לא נלקחו הילדים הרם דוקא, לעשותם לאכרים? כלום יש לנו מחסור בנדולים — למשל, אותם היהודים הרעבים שחפצו למכור את נפשם וללכת לעבוד אפילו במכרות הבריליאנטים בדרומה של אפריקה ביחד עם השחורים — שהם היו הולכים בשמחה רבה לארץ ישראל בתור אכרים, לו רק יכלו הקולוניות לכלכל אותם ולתת להם מוזן סעודות אחרות? האם דוקא ילדים, שאין יודע עוד מה יהיו כשרונותיהם ואיך יתפתחו ואם בכלל תהיה להם סגולה למלאכה זו ואם לא יתפתחו אצלם נטיות וכשרונות למלאכות אחרות דוקא, האם דוקא ילדים מסוגלים לנסיונות? — אבל אנחנו השתדלנים והחלוצים הראשונים יודעים יותר מכם: טובת האומה שואלת!

וזוכר אני את הנבחר במכרנר בעמדו ביום 28 יאנואר בשנת 1888 בריוכסמן הגרמני ובדברו לאמר: „באותו רגע שאינו יפה לעסקו של האחד מה שעושה השני, הוא טוען: „אני הוא האומה, אתה אינך האומה!“ ואולם אם כך הוא, או עלי לשבח את פרנצייה האבסולוטית הקדמונה, ששם לבל-הפחות רק המלך שקראו לו, שמשו היה יכול לאמר: „l'état c'est moi“, ואולם עתה הנה בא כל מַגְדֵל-צֶאן, הרוצה שתגן הממשלה על הצמר שלו, וכל בעל פבריקה של רעפים לננות ושל עור לנעלים, הרוצה שינדילו בשבילו את המכס, וציועק: טובת האומה שואלת כי ישלמו לי בני האדם את צמרי במחיר יותר גדול, שלום האומה דורש כזאת, כי אנכי הוא האומה!“

ואת לכם ערבו האנשים האלה לקחת את האסון היותר גדול אשר קרה לנו בתקופה האחרונה ואשר יקפא הדם בלב לזכרו, ולא הרנישו בזה כלל, ויתלו גם בו את רקלמותיהם. — קורא אנכי היום במכתבי-העתים על דבר האסון אשר קרה בשיקאנו לרנלי שרפת התיאטרון: 600—800 איש נשרפו. בימים כסדרם אין שמים לב בשיקאנו לארונות של מתים העוברים ברחובות העיר, ואולם בעת אשר כזאת, בעבור הארונות השחורים, עומר כל עובר בחרדה ורואה ומביט. שעת כושר כזו לא חפץ אחד הסוחרים

החרוצים בשיקאנו לתת לעבור לבטלה, ויבקש רשיון מאת הפקידות, אולי ירשו לו להדביק אל הארנות השחורים את המידעות שלו הנרפסות על ניר אדום... לא אחפלא כלל אם אשמע, כי נתן הסוחר הנכבד ההוא טעם לבקשתו, כי טובת האומה שואלת את הרבר.

באודיסה, בהיות בחירת הרבנים, נדחו שני קנדיטים מסופרי ישראל המפורסמים, ועל פניהם בכר איש אחד שיש לו, כמדומה לי, ידיעה בחכמת הטכנולוגיה, ורק שאין לו ידיעה באלפא-ביתא העברית. אומרים, כי שני החכמים ההם נדחו, מפני שלהאחד חסר טפח אחד לתשלום המדה הדרושה של ציוניות כשרה ולהשני — שני טפחים או כדומה. האחד אינו בלתי אם יהודי לבר, ולא יותר, שלא עשה עד היום הוה דבר בלתי אם הוציא רק איוו מכתבי-עתים בשפת הארץ ויסר רק את מכתב-העתי היומי הראשון בשפת עברית, שעל ידי זה נוצרה לנו תקופה חדשה, והיה לסופר עברי מן המצוינים ביותר והיה לרב ומטיף, והשני גם הוא אלא סופר עברי מצוין ומטיף גינול ועסקן נלהב בצרכי הצבור ואחד מראשי הלאומיים. לעומת אלה השלישי, זה שנבחר לר ב, אמת היא, שהוא טכנולוג ואינו יודע עברית, ואולם הוא — ציוני שלם. ובכן: הציונים נצחו!

נצחו? — לא, הציונים הכו מכה גדולה! לו הרגישו האנשים הטובים האלה את אשר עשו, כי עתה האדימו פניהם, ולא לרנע אחר.

כי חרפה נתנו על עמם אשר בשמו הם דונגלים, כי הלעיכו בהרבר הקדוש לעם ביותר, כי הכו את העם על הלחי. האנשים הטובים האלה, מתוך שאינם מרנישים, אינם יודעים כלל כי היתה להם הציוניות רק למלה ריקה, וכי בעצמו של דבר הם המתנדרים היותר גדולים לעצם הציוניות. רוח-המפלגה תקפה אותם, ובמקום שיש מפלגה נכונים חבירה להיות נהרנים על קדוש השם של המפלגה ואינם מרנישים בזה שהם ממיתים בידים את הנשמה שלה. המפלגה, בתור מפלגה, נעשית אצלם ענין לחוד, והרעיון המונח לה ליסוד נעשה אצלם גם כן ענין לחוד, והוא הולך מעט מעט ומשתבח, הולך ובטל... ואולם החידה נשארית ועומדת בתקפה: איך מתקיים נגוד כמו זה? איך יכולות שתי מחשבות מתנגדות זו לזו לדור בכפיפה אחת כמוח אחד וכעונה אחת? בני אדם מחפארים ואומרים, כי ציונים הם, כלומר, כי כל מה שהם עושים עושים הם בשביל האומה, ובתוך כדי דבור הם נוהגים קלות ראש במדה כוו בשפתה של אותה אומה. כאים מעבר מזה ואין להם דאנה אחרת בלתי אם ליסר ערב ובקר וצהרים אנורות של דוברי עברית, ומעבר מזה מוצאים הם די ספוקס ברכ שאינו יודע אלפא-ביתא. מעוררים מעבר מזה שאון גדול וכותבים מאמרים לעשרוח במכתבי-העתים ומתלהבים בקצף על לשונם על "הנבלה" אשר נעשתה, כי אמרו באודיסה לדחות את השפה העבריה מבתי-הספר, ומעבר מזה דוחים הם בעצם ידיהם אותה השפה העבריה אפילו מתוך הרבנות. ממלאים שחוק פיהם מעבר מזה על "הרבנים" אשר בנרמניה, ונותנים מעבר מזה את נפשם בעצמם לשחוק על ידי מעשה אשר כוה.

מסופק אני מאד אם היה השחוק גדול הרבה יותר, לו היה הרבר להפך: לו נתפרסם קונקורס על ידי איזה אינסטיטוט, כי מבקשים שם טכנולוג וכי תנאי הם מתנים

שהקנידט הבא אסור לו לדעת פרק בחכמת הטכנולוגיה, ולעומת זה עליו להיות חכם בחכמת ישראל. ואם בכל זאת היינו משחקים למעשה כזה יותר, הנה בא דבר זה רק משום ששם לא היתה רוח של מפלנה לעור את העינים ולטמטם את ההניון.

לפני שלש שנים, כשכתבתי את פרקי זה בשביל 'הדור' בפעם הראשונה, נודמן לי לכתוב שורות אחרות לרגלי מודעה אחת שקראתי אז במכתב-יעתי, כי עדת ישראל בעיר אריאל מבקשת לה רב ונותנת דין קדימה לזה שידע לשון הקודש, ואני שחקתי מכאב לב על חזיון ור כזה, שעדיין צריכים להטעים ביחוד, כי על רב בישראל לדעת את שפת עמו. ואולם, כפי הנראה, עשינו מאז ועד עתה פסיעה גדולה לפנינו: אחת מן הקהלות היותר גדולות בישראל, כשבאו לפנינו שני רבנים עברים, שבהם יתפאר העם, דחתה אותם ותבחר את השלישי שאינו יודע אלפא-ביתא. חזיון זה לא יתנני עוד לשחק. האם הציונים נצחו? — הלא רק. הציונים" בסומני הבאה!

אפרתי.

החברת הראשונה, לרגלי סבות,
 אשר לא יכולנו לראותן מראש,
 נתאהרה, והננו נותנים בזה ננו'
 א"ב בתמונת החברת כפולה. גם
 ג"ד יבואו בתמונה כזאת, ומאז
 והלאה תכאנה החוברות כסדרן
 ובמועדן.

בתור מכ"ע עברי תמחר להודיע את כל הנעשה והנשמע בעולמו של ישראל בכל ארצות סודיו, בכל חוני היו, בכל פנות מושבותיו. בפרקים הקבועים ב"תפוצות ישראל" (1 בארצנו 2) בהיץ לארץ, השאובים ממקורות הראשונים, מתלגרמות מיוחדות, מהמון כתבי העתים וממכתבים תכופים של סופרינו הקבועים, נזרז למסור את כל מעשה מקרה שיש לו איזה ערך אינפֿרמציוני עברי.

בהור מכ"ע עברי תשא ותתן בכל השאלות, השאיפות, הזרמים והרוחות המנשכות והמתרנשות בעולמו של ישראל בכל מפלגותיו וכחותיו, תברר ותלבן ע"י סופרים מומחים את כל דבר העומד על הפרק, את כל המשריד ומעסיק את לבו ומחו של העם העברי. במאמרים ראשיים, קצרים ומנופים, אשר יבאו בכל גליון ובפרק "מיום ליום" נשתדל לברר כל שאלות היום הגונעות להי עמנו.

בהור מכ"ע עברי תתאמץ להיות בת־קול רנשות עמנו ותקיתו, הרהורי לבו ומשאות נפשו — נפש העם הנודד השואף למקלט בטוח ומקים מנוחה בארצו ההיסטורית; לשאת ברמה ובעוז את דגל הציונות. ובתור מכ"ע ציוני תהיה, מה שלדאבוננו נחוץ להטעים כעת ביחוד, נאמנה להאורגניזציא הציונית והעומדים בראשה ותביא במשפט צדק עם כל המתנפלים עליה תחת כל מיני מסוה ואמתלא שבעולם, והמעפילים לעלות ולנסות את כחותיהם הפעושים להרס את הבנין הלאומי האחד שטובי עמנו בנו ברוב עמל וכה.

בתור מכ"ע ספרותי־עברי תתן לקוראיה רק את הכתוב בסגנון ובטעם עברי, להוציא את כל הדברים הלקוחים או עשויים בטעם הגרועים שבסופי העמים היותר הרשים, העלולים רק להשחית את הטעם הבריא ולקלקל את טהרת הנפש. בחלק הפליטני ימצאו הקוראים היפים ספורים מחיי עמנו כתובים בטעם, בהן ובנעימות.

ומה שמאליו מוכן הוא כי בתור מכ"ע כללי חשתדל לבשר בזריוות ובמוקדם האפשרי מכל הנעשה

בכל העולם הנאור, המדיני והמדעי.

ובכדי שתהיה האפשרות בידנו להרחיב את החלק האינפֿרמציוני באופן האמור שוהו באמת עיקרו של מכ"ע יומי לכל יוסג נבולו מהחלק הספרותי, החלטנו להוסיף על הגליון היומי עוד

גליון ספרותי בכל ערב שבת.

בגליון הספרותי ימצאו מקום תדירי וקבוע כל הטוב והיפה שאין לו מקום בגליון היומי, שנועד יותר להרשות ולמעשי יום יום. הגליון הספרותי יודפס בפורמט מיוחד ועל נייר טוב, מושך את הלב ומרהיב את העין כמו בפנימיותו כן בהצניעותו.

אדריסה: רדקציה "הצפירה" ווארשא, מאריאנסקא 2.

לשנת 1904 "הצפה" לשנת 1904

"הצפה" יהיה גם להבא עתון לאומי במובן היותר רחב שבמלה הזאת, עתון עברי וכללי, עתון אינפורמציוני וספרותי גם יחד. כבשנה העברה, כן גם להבא יהיו העקרים הראשיים של "הצפה" להשתלם ולהשתכלל מיום ליום, לשמור את הדיוק והקביעות בכל, להקפיד על הזריזות והמהירות היותר אפשריות.

בעזרת סופרינו ועוזרינו הקבועים, הכחות היותר רעננים והיותר פוריים שבספרותנו, נשתדל גם להבא לתת ל"הצפה" צורה קבועה, ולעשותו לעתון שלם ומלא, מצוין בהכונתו ובטעמו.

על חלקי "הצפה" הקודמים ניסיף עוד חלקים חדשים, וביניהם:

חלק מיוחד לתחית השפה העברית, ופרק מיוחד לעניני התזודין.

הותמי "הצפה" יוכלו לקבל במשך שנת 1904

מדי חדש בהדשו, הוברת אחת של הירחון

ט ט ט "השלה" ט ט ט

(6 נלינות דפוס) שמחירו לשנה הוא 6 ר'

בהנהגה גדולה של ארבעה ר"כ מן המחיר הקצוב, היינו:

מחיר 2 ר"כ לשנה

מחיר נמוך שלא היה כמהו.

מחיר "הצפה": לשנה 6 ר' [הדורשים גם את "השלה" יצרפו עוד 2 ר']

לחצי שנה 3 ר' [" " " " " "]

לרבע שנה 150 ר' [" " " " " "]

חותמי "הצפה" בחוץ לארץ החותמים ע"י הפוסתה, יוכלו לקבל

את "השלה" בהנהגה של 2 ר"כ לשנה, כלומר

בעד 4 רובל.

[ואת הסך הזה, מחיר "השלה", עליהם לשלח ישר להמערכת].

חותמי "הצפה" בוורשא, החותמים לא פחות מלרבע שנה, יוכלו לקבל את "השלה" בעצמם בבית המערכת וישלמו בעדו רק 1.25 לשנה, 65 קאפ' לחצי שנה, 35 ק' לרבע שנה.

בכל ערי אוסטריה-אונגריה אפשר לחתום על "הצפה" ע"י הפוסתה. "הצפה" רשום בהפוסתה האוסטרית אסטרי. צייטונגס-פרייז-ליסטע תחת המספר הסדורי 9.

האדריסה: "Г А Ц О Ф Е,"

Варшава, Почт. ящ. 63, Телефонъ 1772.

בחיל: "Gazeta „Nazofe“, Warschau Postfach 63, Telefon 1772.

בע"פ: וורשא, נאוואזיעלנא 50, תיליפון 1772.

תרס"ד — 1904

ה ה ה מתקבלת החתימה ז ז ז
על הראשון לעתונים העברים ברוסיה
לשנת המ"ד ה מ ל י ז לצאתו לאור

פון ו'טען יאנואר 1904

געהט ארויס אין פעטערבורג א גרויסע טעגליכע

מאגאזין אידישע צייטונג מיט נקודות מאגאזין

ה דער טאג ז

פון ל. ראבינאוויץ (איש יהודי), רעדאקטאר פון המליץ.
דער טאג וועט ארויסגעהן נאך דעם פראגראם פון אלע גרויסע
איראָפּעאישע צייטונגען.

א א א א א אבאנאמענט-פרייז אין רוסלאנד: א א א א א
א יאהר 7 ר', א האלב יאהר 3,50 ר', א פֿערטיל יאהר 1,75 ר'.
אין אויסלאנד צו בעקומען 3 מאל א וואך:
א יאהר 9 ר', א האלב יאהר 4,05 ר', א פֿערטיל יאהר 2,25 ר'.
אדרעס:

Ред. газ. „Гамелиц“ и „Дер-Тог“, Торговая 17., С.-Петербург.
Red. „Hameliz“ und „Der-Tog“, Torgowaja 17. St.-Petersburg.

בחיץ לארצנו יקבלו בכל יום את המליץ ודער טאג יחד
במחיר 18 ר' לשנה, 9 ר' לחצי שנה, 4,50 ר' לרבע שנה.

אפשר לחתום על העתונים הנזכרים גם ע"

ה הוצאת „תושיה“ בווארשא. ז

Издан. „Tyusia“ Warszawa. — Verlag „Tuschijah“ Warschau.

להוצאת יחושיה נמסרה גם הסוכנות הכללית בעיר ווארשא
למודעות ולמכר עלים בודדים של המליץ ודער טאג.

הנעורים

שנה ראשונה

שנה ראשונה

ירחון מצויר לבני הנעורים.

[זוספה שניה לעולם קטן].

מהירו לשנה ברוסיה: 3 רובל, להצי שנה 1.50 רובל, לרבע שנה 75 קאפ'; באוסטריה-אונגריה: 7.75 קראנען לשנה; באשכנז: 6.50 מארק לשנה; באנגליה: 6 שיללינג לשנה; בשאר ארצות: 8.50 פֿרנק לשנה; בארץ ישראל: 8 פֿרנק לשנה — וכן להצי ולרבע שנה בערך.

לחותמי ה"עולם קטן" לשנה ברוסיה: 2 רובל, להצי שנה 1 רובל; ברבע שנה 50 קאפ'; באוסטריה-אונגריה: 5.25 קראנען לשנה; באשכנז: 4.50 מארק לשנה; באנגליה: 4 שיללינג לשנה; לשאר ארצות: 5.50 פֿרנק לשנה; בארץ ישראל: 5 פֿרנק לשנה וכן להצי ולרבע שנה בערך.

שנה שלישית ב' עולם קטן שנה שלישית

עתון שבועי מצויר לבני הנעורים.

שפת ה"עולם קטן" קלה ומבעית והסגנון נאה ומלבב. ה"עולם קטן" הוא מנוקד כלו. כל גליון מלבד שהוא נעים לקריאה ומלבב את נפש הקוראים הקטנים והצעירים, הנהו גם מעין הדיסטומטיה מצוינה ללמוד שפת עבר. העתון נדפס על נייר יפה ובדפוס מהודר והתמונות מצוינות ביפין ושובן.

מהירו ברוסיה: 4 רובל לשנה, 2 רובל להצי שנה, 1 רובל לרבע שנה; באוסטריה-אונגריה: 10.50 קראנען לשנה; באשכנז: 9 מארק לשנה; באנגליה: 8 שיללינג לשנה; בשאר ארצות: 11 פֿרנק לשנה; בארץ ישראל: 10 פֿרנק לשנה — וכן להצי ולרבע שנה בערך.

החותמים בפעם אחת לשנה שלמה מראשית שנת תרס"ד יקבלו בסוף השנה תשורה יפה חנם. דמי ההתימה יוכלו לשלם גם לשעורין: 2 רובל בעת ההתימה ושני הרובל הנותרים מראשית הרבע השני, וכן בכספי ה"ל לפי ערך.

Hotel „Londres“

שלמה וואסערלוף

קראקוי, סטראדאם 11

(האלטעשטעללע דער עלעקטר. שטראסענבאהן)

עמפֿיעהלט זיינע רענאמירטע

כשרה קיכע.

עלענאנט איינגעריכטעטע גאסטימער, ביא צוויכערונג פראמפער אינד רעללער בע-
דיענונג. פֿיר האָכצייטען אונד צוזאממענקינפֿטע געריימיגער סאלאָן. צור זאָמערסצייט
איין בעקוועסט ערריכטעטער גאַרטיץ.
פֿרייע מעססיג.

Wollen Sie?

die **billigste** und dabei die
beste Waare in Uhren, Ket-
ten, Bijouterie, Gold, Silber,
Chinasilber und Musikwaaren
einkaufen, so verlangen Sie
den neu erschienenen, reich
illustrierten, viele Neuheiten

besitzenden Preiscourant

gratis und franco von

IGNATZ CYPRES

KRAKAU (Oesterreich)

Florianergasse Nr. 49.

ריא ערסטע קראקויער
כשר זעלכוואארענ-פארטיק
 מיט דאמפף בעטרעכ
 דער פֿירמא

SPIRA & GRONNER in KRAKAU

ליעפערט פארציגליכסטען סאלאמי, ווי אויך אללע אנדערע
 זעלכוואארענ-ארטיקעל צו אייסערסטען פֿיינען. פֿייזקוראנטע גראטים.
 הכשרים מהרב ה"ג ומבר"צ דפה.

EHE

Sie kaufen, verlangen Sie bitte mei-
 nen neuen, grossen, reich illustrierten
 Preisconrant mit ca 1400 Illustration-
 tionen von Uhren, Ketten, Gold, Silber, Chinasilber und
 Musikwaren **zu staunend billigen Preisen.**

Auf Verlangen sende selben gratis nnd franco,

SINA PELZ, KRAKAU (Oesterreich).
Gegründet 1873.

**HANDEL WIN
 PERLBERGER i SCHENKER**

Kraków, ulica Grodzka Nr. 48

poleca

Wina węgierskie, austryackie i zagraniczne,
 koniaki francuskie i szampany
po bardzo przystępnych cenach.

Piwnice tranzytowe w c. k. kolei państw. w Klosternenburg i Maad.

Na żądanie cenniki gratis i opłatnie.